

**ÖĞRENİM ALANLARINA GÖRE LİSE MEZUNLARININ ÜNİVERSİTE
KAZANMA BAŞARILARI İLE REKREASYON AKTİVİTELERİNE
KATILIM ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Aytekin Hamdi BAŞKAN

**DOKTORA TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2016

Aytekin Hamdi Başkan tarafından hazırlanan "Öğrenim Alanlarına Göre Lise Mezunlarının Üniversite Kazanma Başarıları İle Rekreasyon Aktivitelerine Katılım Arasındaki İlişki" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~ÖY~~ ~~ÇOKLUCU~~ ile Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof.Dr. Suat KARAKÜÇÜK
Beden Eğitimi ve Spor, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsamı ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan : Doç.Dr. Metin YAMAN
Beden Eğitimi ve Spor, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsamı ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Öye : Doç.Dr. Mehmet GÜÇLÜ
Beden Eğitimi ve Spor, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsamı ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

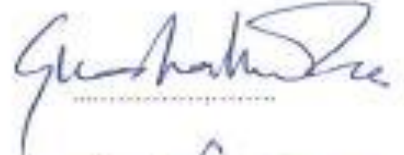
Öye : Doç.Dr. Gülsen HERGÖNER
Beden Eğitimi ve Spor, Sakarya Üniversitesi
Bu tezin, kapsamı ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Öye : Yrd.Doç.Dr. Mehmet ÖÇALAN
Beden Eğitimi ve Spor, Kırıkkale Üniversitesi
Bu tezin, kapsamı ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 25/07/2016

Jüri üyeleri tarafından DOKTORA tezi olarak uygun görülmüş olan bu tez Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ufuk KOCA ÇALIŞKAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Aytekin Hamdi Başkan

.../07/2016

**ÖĞRENİM ALANLARINA GÖRE LİSE MEZUNLARININ ÜNİVERSİTE KAZANMA
BAŞARILARI İLE REKREASYON AKTİVİTELERİNE KATILIM ARASINDAKİ
İLİŞKİ
(Doktora Tezi)**

Aytekin Hamdi BAŞKAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran 2016

ÖZET

Bu çalışmanın amacı lise mezunu bireylerin zaman kullanımlarına ve rekreatif etkinliklere katılımına göre üniversite kazanma başarılarının incelenmesidir. Bu araştırmanın evrenini Ordu ilinde 2014-2015 eğitim öğretim yılında liseden mezun olan ve Lisans Yerleştirme Sınavına (LYS) girmiş bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Ordu ilinde bir dershaneye kayıtlı yaşları 17-22 arasında değişen lise mezunu olan ve Lisans Yerleştirme Sınavına (LYS) girmiş tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 620 birey oluşturmuştur. Bu çalışmada demografik verilerin toplanması için araştırmacının geliştirdiği altı sorudan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin üniversite sınavına hazırlandıkları dönemdeki zaman kullanımlarına ait bilgileri toplamak için yedi, rekreatif etkinliklere katılımına ait bilgileri toplamak için ise altı sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Veri toplama formu oluşturulurken alan yazın incelenmiş ve üç alan uzmanından görüş alınarak anlaşılabilirliğin test edilmesi için 20 kişilik bir gruba uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucu gerekli düzeltmeler yapılarak anket formu son halini almıştır. Ayrıca üniversiteyi kazanıp kazanmama durumları dersane müdürlüklerinden liste şeklinde alınmıştır. Verilerin analizinde araştırma grubunun demografik özellikleri, zaman kullanımlarına ait ve rekreatif etkinliklere katılımına ait bulgular için frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Değişkenlerin gruplara göre dağılımları incelenmiş, dağılımların normalliği ve varyansların homojenliği değerlendirilerek dağılımların parametrik özellik sergilediği sonucuna varılmıştır. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının bağımsız değişkenlere göre değişip değişmediğini test etmek amacıyla ki-kare testi ve bağımsız tek örneklem testi (t-test) kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; lise mezunu öğrencilerin cinsiyet, yaş, öğrenim alanı, zaman kullanımları ve rekreatif etkinliklere katılımlarına göre üniversite kazanma başarıları değişmemektedir. Genel olarak bakıldığında boş vakti verimli kullanmadığını belirten bir örneklem söz konusudur. Bunun yanı sıra hemen hemen örneklemin yarısı kişisel bir beceriye sahip olduğunu söylemiştir. Beceriye sahip olan öğrencilerin verimli zamanlarını da verimli kullandıklarını belirtme oranları yüksektir. Bunun tersi olarak da kişisel beceriye sahip olmayanların boş zamanlarını verimli kullanmadıklarını söyleme oranı yüksektir. Öğrencilerin günlük ders çalışmaya ayırdıkları zaman 3,19 saat olduğu ve ortalama 7,53 saat uykuya zaman ayrıldığı görülmüştür. Toplamda ortalama 10,72 saatlik bir dilimin ders çalışma ve uyku için harcandığı hesaplanmıştır. Sonuç olarak öğrencilerin yarısından fazlası boş zamanlarını kişisel beceriden çok ders çalışmak için kullandıklarını da görmektedir.

Bilim Kodu : 1301

Anahtar Kelimeler : Başarı, rekreasyon, üniversite sınavı

Sayfa Adedi : 122

Danışman : Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK

THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL GRADUATES' UNIVERSITY
EXAMINATION SUCCESS AND THEIR ATTENDANCE TO RECREATION
ACTIVITIES ACCORDING TO THEIR STUDY AREAS
(Ph. D. Thesis)

Aytekin Hamdi BAŞKAN

GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF HEALTH SCIENCES
June 2015

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the success of high school to the university by the participation of individuals use their time and recreational activities. This research universe of the Ordu where have graduated from high school in the 2014-2015 academic year in the province and the Undergraduate Placement Examination (LYS) constitute specific individuals. Sample consisted of the Ordu of age enrolled in a high school classroom in the province is a graduate varying between 17-22 and the Undergraduate Placement Examination (LYS) was created with the selected 620 individuals entered the random sampling method. This research has been used in personal information form, consisting of six questions developed by the researchers for the collection of demographic data for individuals participating in the study to collect information to use when they prepare for the university entrance exams in period seven, to gather information related to participation in recreational activities was used a questionnaire consisting of the six questions. Data collection forms and creating examined the literature was conducted to test the application on a group of 20 people taking the opinions of the three experts in the field of intelligibility. Application results necessary corrections are made questionnaire was finalized. Also, the status of the university to have won in a list taken from education authorities. The demographics of the study group to analyze the data, the frequency and percentage calculation for evidence of participation in the time of their use and recreational activities are performed. Were evaluated according to the groups of variables, distribution of normality and homogeneity of variance evaluating the distribution of parametric feature exhibits to the conclusion that was reached. He graduated from high school to the university by the arguments of the success of individuals in order to test the changed-square test and one independent sample test (t-test) were used. According to research findings; of high school graduates gender, age, education area, according to participate in recreational activities and use of time does not change the success to the university. Overall this is a sample question stating that free time was used efficiently when viewed. Almost half of the sample said that as well as have personal skills. students with skills that they are not efficient when the efficient use rates are high. non-personal skills with a high rate to say the opposite is unable to use leisure time productively. When students in their daily course work that has been shown to average 3.19 hours and 7.53 hours of sleep time left. A slice 10.72 per hour in total is estimated to be spent to study and sleep. As a result, more than half of students said they use their free time to work lesson also see the personal skills.

Science Code : 1301

Key Words : Success, recreation, university exam

Page Number : 122

Advisor : Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince bilgi, deneyim ve yardımlarını her zaman yanımda hissettiğim değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın veri toplama, veri analizi, istatistik ve diğer kısımlarında her zaman yanımda olan ve desteklerini benden esirgemeyen arkadaşlarım Arş. Gör. Merve KARAMAN'a ve Arş. Gör. Tebessüm AYYILDIZ'a sonsuz teşekkür ederim.

Doktora eğitimim süresince özveriyle bana destek olan can kardeşlerim Serkan KOSİF ve Utku USLU'ya ayrıca teşekkür ederim.

Doktora tezimi armağan ettiğim, sürekli yanımda olan ve desteklerini benden esirgemeyen canım babam Barbaros BAŞKAN'a, canım annem Emine BAŞKAN'a, canım ablalarım Orkide SEZER, Aylin BAŞKAN, ve Hayriye İSMAİLÇELEBİOĞLU'na, sevgisini ve desteğini benden esirgemeyen Bilim Uzmanı Asiye Hande ULUDAĞ'a sonsuz sevgilerimle...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	9
2.1. Zaman.....	9
2.2. Boş Zaman	11
2.3. Rekreasyon.....	25
2.3.1. Rekreasyona duyulan ihtiyacın nedenleri	28
2.3.2. Rekreasyonun özellikleri.....	31
2.3.3. Rekreasyon çeşitleri	33
2.4. Türkiye’de Eğitim Sistemi	37
2.4.1. Orta öğretim kurumları çeşitleri.....	43
2.5. Genel Ortaöğretim Okulları	48
2.5.1. Fen lisesi.....	49
2.5.2. Anadolu lisesi	49
2.5.3. Anadolu öğretmen lisesi (sosyal bilimler lisesi)	49
2.5.4. Genel (düz) lise	50
2.5.5. Anadolu teknik ve endüstri meslek lisesi.....	50
2.5.6. Sağlık meslek lisesi	51

	Sayfa
2.5.7. Çok programlı lise	52
2.5.8. Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi	53
2.5.9. Anadolu imam hatip ve imam hatip lisesi	53
2.5.10. Kız meslek lisesi.....	54
2.5.11. Askeri liseler	54
2.6. Türk Eğitim Sistemi İçerisinde Dershanelerin Rolü	56
2.7. Orta Öğretim Kurumlarından Mezuniyet ve Üniversitelere Giriş Sınavı	60
2.8. Başarı ve Akademik Başarı	61
2.8.1. Akademik başarı olarak üniversite kazanma.....	63
2.8.2. Üniversite kazanmayı etkileyen etmenler	65
2.8.3. Başarıyı artıran nedenler	66
2.8.4. Başarısızlığın nedenleri	67
2.9. Akademik Başarı ve Rekreasyon	68
2.9.1. Öğretim kurumlarında rekreasyon aktiviteleri	69
2.9.2. Okul içi ders dışı rekreasyon aktiviteleri.....	70
2.9.3. Okul dışı rekreasyon aktiviteleri	71
2.9.4. Rekreasyon aktivitelerinin üniversite kazanmaya etkileri	72
3. YÖNTEM.....	77
3.1. Araştırmanın Modeli	77
3.2. Evren ve Örneklem	77
3.3. Verileri Toplama Aracı	77
3.4. Verilerin Toplanması	78
3.5. Verilerin Analizi.....	78
4. BULGULAR	79
4.1. Bağımsız Değişkenlere Ait Betimsel Bulgular	79
4.1.1. Katılımcıların kişisel bilgilerine ait bulgular	79

	Sayfa
4.1.2. Katılımcıların zaman kullanımlarına ait bulgular	80
4.1.3. Katılımcıların rekreatif etkinliklere katılımına ait bulgular	82
4.2. Bağımsız Değişkenlerin Üniversite Kazanma Başarısına Etkisine Ait Bulgular	86
5. TARTIŞMA	95
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	107
KAYNAKLAR	109
EKLER.....	115
EK-1: Etik Komisyonu Kararı	116
EK-2. M.E.B Anket Uygulama İzin Formu	118
EK-3. Gönüllülük Onam Formu	120
EK-4. Anket Formu.....	121
ÖZGEÇMİŞ	125

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Rekreasyonun sınıflandırılması	37
Çizelge 2.2. Genel ortaöğretim okulları.....	48
Çizelge 2.3. 1982’den 2013 yılına kadar okul, öğrenci ve dersane sayıları	59
Çizelge 4.1. Katılımcıların kişisel bilgileri	79
Çizelge 4.2. Günlük ders çalışmaya ayrılan ortalama saat	80
Çizelge 4.3. Günlük uykuya ayrılan ortalama saat	80
Çizelge 4.4. Hafta içi günlük boş zaman	81
Çizelge 4.5. Hafta sonu günlük boş zaman.....	81
Çizelge 4.6. Boş zamanı verimli kullanma durumu.....	81
Çizelge 4.7. Kişisel beceriye sahip olma durumu.....	82
Çizelge 4.8. Kişisel beceriye sahip olma durumuna göre boş zamanı verimli kullanma durumu	82
Çizelge 4.9. Okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinlik.....	83
Çizelge 4.10. Okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zaman	83
Çizelge 4.11. Okulda dışı boş zamanlarda katılınan rekreatif etkinlik	84
Çizelge 4.12. Okul dışı boş zamanlarda katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zaman	85
Çizelge 4.13. Rekreatif etkinliklere katılımın sağladığı fayda	85
Çizelge 4.14. Boş zaman aktivitelerinin üniversite kazanma başarısına olan etkisine yönelik bakış açısı.....	86
Çizelge 4.15. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının cinsiyete göre karşılaştırılması	87
Çizelge 4.16. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının yaşa göre karşılaştırılması	87
Çizelge 4.17. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının öğrenim alanına göre karşılaştırılması.....	87

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.18. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının günlük ders çalışmaya ayrılan zamana göre karşılaştırılması.....	88
Çizelge 4.19. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının günlük uykuya ayrılan zamana göre karşılaştırılması	88
Çizelge 4.20. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının hafta içi günlük boş zamana göre karşılaştırılması	88
Çizelge 4.21. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının hafta sonu günlük boş zamana göre karşılaştırılması.....	89
Çizelge 4.22. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının boş zamanı verimli kullanma durumlarına göre karşılaştırılması	89
Çizelge 4.23. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının kişisel beceriye sahip olma durumlarına göre karşılaştırılması	89
Çizelge 4.24. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe göre karşılaştırılması.....	90
Çizelge 4.25. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zamana göre karşılaştırılması.....	90
Çizelge 4.26. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının okulda dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe göre karşılaştırılması	91
Çizelge 4.27. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zamana göre karşılaştırılması	92
Çizelge 4.28. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının rekreatif etkinliğe katılmanın birincil faydasına göre karşılaştırılması....	92
Çizelge 4.29. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının rekreatif etkinliğe katılmanın ikincil faydasına göre karşılaştırılması.....	93
Çizelge 4.30. Lise Mezunlu bireylerin üniversite kazanma başarılarının boş zaman aktivitelerine katılımın üniversite kazanma başarısına etkisine yönelik bakış açılarına göre karşılaştırılması.....	93

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Nash boş zaman tipolojisi.....	24
Şekil 2.2. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi	29
Şekil 2.3. Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi.....	42

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklamalar
----------	-------------

N	Denek sayısı
p	Anlamlılık düzeyi
sd	Serbestlik derecesi
ss	Standart sapma
t	Bağımsız tek örneklem testi
χ^2	Ki-kare testi
$\bar{x}$	Aritmetik ortalama

Kısaltmalar	Açıklamalar
-------------	-------------

LYS	Lisans yerleştirme sınavı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖSYM	Ölçme, seçme ve yerleştirme merkezi
TDK	Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Türkiye’de yaşayan, yükseköğrenim yapmak isteyen sayıları milyonlara ulaşmış gençler, üniversite sınavında başarılı olmak için çabalamakta, birbiri ile yarışmaktadır. Üniversiteye giriş sınavında öğrenciler başarılı olurlarsa istedikleri bölümde okuma, istedikleri meslek alanlarında çalışma olanağı bulabilmekte; başarılı olamazlarsa ya istemedikleri bir bölümde okumak zorunda kalmakta ya da hiçbir yeri kazanamadığı için, büyük bir hayal kırıklığı, üzüntü, çöküntü yaşayarak kendilerine olan güvenlerini kaybetmekteler (Erdoğan, 2012:22). Oysaki eğitimin genel amacı bu psikolojik etmenlerin gölgesinde kalmaktadır. Dewey’e (1995) göre eğitimin genel amacı, doğal koşullar altındaki bireyin büyüme ve gelişmesine yardımcı olmak ve sürekli olarak değişim içinde bulunan toplum yaşamına bireyin sağlıklı bir şekilde uyumunu sağlayacak alt yapı ve becerilerle donatabilmesi sürecidir. Bu bağlamda eğitim sistemi bu amacı gerçekleştirebilecek en doğru alandır denilebilir. Eğitimin her kademesinde bireylere toplum içinde uyumlu yaşamları ve yaşamlarını daha iyi bir biçimde sürdürmeleri için gerekli olan temel bilgi ve beceriler kazandırılmaya çalışılmaktadır (Fidan ve Erden, 1998:27).

Üniversiteye hazırlık süreci ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak lise yıllarında devam etmekte; öğrencilerin çoğu, okulunun yanı sıra dershanelere de devam etmekte, bazı öğrenciler öğretmenlerden özel dersler almaktadırlar. Çocuğunun iyi yetişmesi ve üniversiteye girebilme şansının artması amacıyla, çoğu ailenin, oturduğu semtteki okul yerine, daha iyi eğitim verdiğini düşündüğü farklı bir semtteki okula çocuğunu kaydettirdiği, okula gidiş dönüşte öğrencilerin her gün saatlerce yoğun trafikte yolculuk yaptıkları görülmektedir. Bütün çabasına ve ödediği bedellere karşın üniversiteyi kazanamayan öğrenciler sonraki yıllarda dershanelerden kurslar almaya ve üniversite sınavına girmeye devam etmektedirler (Yıldırım, 2006). Yukarıda ifade edildiği üzere, lise son öğrencileri ergenlik dönemi gibi karmaşık ve zorlu bir dönemle birlikte, bir başka zorluk olan başarılı olma gerekliliği, çevre ve/ya da aile baskısı, gelecek anksiyetesi gibi zorlukların yaşanabildiği bir dönem olan üniversiteye hazırlık sürecine girdikleri ve tüm bu zorluklarla genel anlamda tek başlarına mücadele etmek durumunda kaldıkları düşünülmektedir (Yelkenci, 2013:4). Literatürde sınav kaygısı ve başarı tanımı arasında ilişki olduğu yönünde yapılmış araştırmalara da rastlanmaktadır (Boyacıoğlu ve Küçük, 2011).

Gençlik; çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir (Yörükoğlu, 2000: 13). Bireyin bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki, kültürel ve ekonomik yönden gelişimini sağladığı, cesaret ve macera duygularının ağır bastığı, duygu, düşünce, davranış ve tutum bakımından kişiliğini geliştirip, hızlı bir gelişme gösterdiği bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir geçiş dönemi olduğu söylenebilir (Güçlü, 2013: 161). Gençlik dönemi birçok değişim ve gelişimin yaşandığı (Erdoğan, 2012: 51) ergenliği de kapsamaktadır. Ergenlik, çocukluk ile yetişkinlik arasında uzanan ve aşağı yukarı 13. yaş ile 20. yaşlar arasını kapsayan bir geçiş dönemidir. Yaş sınırları çok açık bir biçimde belirlenmez. Bu dönemde genç birey cinsel olgunluğa ulaşır ve aileden ayrı bir birey olarak kendi kimliğini kazanır. Bu dönemde başarılı olabilmek, daha önceki dönemlerde ana-babanın neler verebilmiş olduğuna ve ergenin çevresiyle nasıl etkileşeceğine bağlıdır. Bu denli fırtınalı bir dönemde ruhsal sorunların da çok olması beklenir. Gerçekten, gözlemler, bu çağda gençlerin en az yüzde on ile on beşinin önemli uyumsuzluk belirtileri olduğunu ortaya koymaktadır. Okul başarısızlığı, okuldan kaçma, kendini uygunsuz arkadaşlara kaptırma ortaya çıkar. Ergenin duygusal tepkilerini etkileyen başlıca etkenler sağlık durumu, zeka düzeyi, cinsiyet, okul başarısı ve sosyal kabul düzeyidir (Yelkenci, 2013: 67-69). Diğer taraftan bu dönemde anlaşılabilir bir biçimde, ana babaların, öğretmenlerin, ergenleri “geleceğe hazırlama” ve ergenlerin kendilerinin de “geleceğe hazırlanma” telaşları vardır ki; bu da ergenlerin kafalarını karıştırır. Gelecek yakın geçmişten, şimdiki zamanda ki konumlarından kesinlikle farklıdır (Gander ve Gardiner, 2007:37-45). Sabbag ve Aksoy’un (2011:22-24) da değindiği gibi her yaş grubundan insan hayatta farklı farklı olayları, durumları kaygı türleri geliştirerek yaşamaktadırlar. Dolayısıyla hayat içindeki yaşadıkları kaygıların sonucu olan gerilimleri boşaltmaları için her yaş grubundan insanın boş zaman aktivitesinde bulunmaya ihtiyacı vardır. Özellikle de bu büyük sınav kaygısı ile karşı karşıya gelen gençlerin bu ihtiyaçları daha üst seviyelerdedir.

Ergenlik dönemindeki duygusal tepkileri etkileyen bir kavram olan okul başarısı öğrencilerin derslerde öğrendiklerini olduğu gibi kullanmalarına değil öğrendiklerini gerçek yaşam durumlarında kullanmalarına bağlı olarak tanımlanmaktadır (Kutlu, Doğan ve Karakaya, 2010). Dolayısıyla eğitim kurumlarında öğrencilerin salt bilgiyle dolu ve topluma uyum gösteren kimseler olmaktan ziyade, hızla değişen ve karmaşık hale gelen toplumda, var olan ve olası sorunlarla başa çıkabilecek ve değişen çevresine uyum gösterebilecek kimseler olarak yetişmeleri gerekliliği ortaya çıkmıştır (Uşaklı ve Yapıcı,

2001). Bu bağlamda Türk Eğitim Sistemi ile ilgili önemli kanunlardan biri olan 24.06.1973 Tarihli ve 15474 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na baktığımızda Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarından ikinci ve üçüncü maddesinde beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek ve ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır (MEB, 2016).

Ülkemizde her ne kadar mevzuatlar ve müfredatlar farklı amaçları ortaya koyuyor olsa da üniversiteye giriş sınavı gerçeği lise son sınıfta öğrenciler, aileler ve öğretmenler için hayatın en önemli gündem maddesidir. Aynı zamanda sosyal ve kültürel etkinlikler sınav başarısını olumsuz etkiler kanısını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, sınav performansı yüksek ve başka bir şey için zamanı olmayan gençler yetiştirirken aynı zamanda sosyal yönden zayıf, kaygılı, mutsuz ve iletişim eksikliği içerisinde olan gençler yetiştirmekte olduğumuz gözlemlenmektedir (Dalkıran, 2012: 18). Araştırmacılar test odaklı çalışma yapan, spor ve sosyal etkinliklere zaman ayırmayan, dershaneye giden öğrencilerin daha fazla baskı yaşadıkları bulmuştur (Kutlu ve Kumandaş, 2012). Oysaki başarı genel bir çerçevede içinde “uyumlu ve doyumlu yaşamak olarak tanımlanabilir. Başarılı olmak için çok çalışmak değil etkili çalışmak gereklidir. Etkili çalışmak ise zamanı, belirlenmiş amaçlar ve saptanmış öncelikler doğrultusunda programlı olarak kullanmaktır. Başarılı olmak için amacın açık ve net tanımlanması ve bu amaca yönelik programların yapılması temel koşul olarak görülmektedir. Birey başarıya ulaşılırken çok yönlü ilgilerini kullanmalıdır. Bu şekilde davranmayan bireyler yüzeysellikten ve tekdüzelikten kurtulamaz. Bu açıdan başarı, iyi yiyecekleri yemek, iyi müzik dinlemek, sanata, edebiyata ve değişik alanlara zaman ayırabilmekle gerçekleşir. Yapılan araştırmalarda başarılı bireylerin özelliklerinden bahsederken becerilerinin ilgilerinin ve sınırlarının farkında olduklarından ve zamanlarını iyi kullanarak kendi seçtikleri, belirledikleri amaçlar doğrultusunda etkili ve planlı olarak kullanmakla birlikte yapacakları işleri önem ve öncelik sırasına göre ayırıp işlerini bu sıra çerçevesinde gerçekleştirdikleri belirtilmiştir (Baltaş, 2012).

Özbey ve Çelebi (2003: 230) zamanı kısaca insanların kendilerini planlamak, yaşamları ile ilişkili işleri organize etmek için kullanılan yani insan yaşamının vazgeçilmez unsuru olarak tanımlar. Bir günü 24 eşit parçaya ayırabilen zaman olgusu sayesinde insan; uykusu, çalışması ve/veya eğitimi, yeme-içmesi, kişisel bakımı gibi hayati ve zaruri ihtiyaçlarını düzene koyabilmektedir. Tüm bunlardan sonra ise yalnızca kendi isteği doğrultusunda gerçekleştireceği aktiviteleri için kullanabileceği “boş zaman” diye adlandırabileceğimiz ayrı bir zaman dilimine de sahip olabilecektir. Bireylerin boş zamana sahip olmaları ve boş zamanlarında gerçekleştirdikleri faaliyetler, doğrudan veya dolaylı olmak kaydı ile hayatlarının diğer boyutlarını ve değerlerini de etkileyen bir durumdur (Karaküçük, 2008: 14-52). Boş zaman çoğunlukla iş kavramı ile zıt anlamı olarak kullanılmaktadır ancak bir insan için "iş" olan bir aktivite bir diğeri için boş zaman aktivitesi olabilir ve pek çok aktivite iş ve boş zamanın niteliklerini de içinde barındırabilir (Torkildsen, 2005, 46). Harris'e (2005, 11) göre ise boş zaman bir özgürlük alanıdır, bireyin seçme hakkını ve kendini ifade etmesini ya da zevk alma veya memnuniyet durumunu ifade etmektedir. Baud-Bovy ve Lawson (2002:1) ise boş zamanı bireyin iş, uyku ve diğer temel ihtiyaçlarını karşılamak için ayırdığı zamanın dışında kalan süre olarak görmektedir.

İnsanlar zamanın ilk iki bölümünü gündelik hayatında zaten otomatik olarak yaşadığını düşünülmektedir. Ancak yine de pek çoğumuz özellikle de gelişmekte olan ve henüz gelişmemiş ülkelerdeki insanlar "boş zaman" ın yaşamlarındaki yeri veya önemini farkında değildirler. İşte bu nedenle insanların öncelikle boş zamanlarının farkında olmasının sağlanması ve daha sonraki aşamada bu zamanı fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlıkları için nasıl daha faydalı hale getireceklerinin eğitim yolu ile öğretilmesi gereklidir. Zamanı iyi kullanabilmek bireyin çalışma hayatı, sosyal hayatı, biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçları arasındaki hassas dengenin sağlamasındaki en önemli faktördür (Karaküçük, 2008: 6). Zamanın verimli ve etkili kullanabilmesi öncelikle bir eğitim alanının işidir. Zamanın yanlış ve verimsiz kullanımından ortaya çıkabilecek hastalıklar, bireyi ve bütün toplumu düzenini etkileyebilmektedir. Bu durum sonucunda ise bedeni hastalıklardan bile daha tehlikeli olan psikolojik hastalıklar ortaya çıkabilmektedir. Yaşanılan zamanı hiçbir uğraş yapmadan harcamak, diğer bir yanı ile hayatı harcamak anlamı taşımaktadır. Zaman kullanımı farklı araştırmacılar tarafından farklı farklı kavramsallaştırılmaktadır (Seijts, 1998), fakat zaman perspektifi özellikle okul ve profesyonel kariyerde öğrencilerin akademik başarı ve öğrenme davranışları için iyi bir belirleyici olarak kanıtlanmıştır (Lens, 2001).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Zaman Kullanım Araştırması'na göre 15-24 yaş arası bireyler günlük olarak ortalama 9 saat 9 dakikalarını uykuya, 9 saat 41 dakikalarını ise zorunlu iş ve ihtiyaçlarını karşılamak için harcarken ortalama 5 saat 10 dakikalarını gönüllü işler ve toplantılar, sosyal yaşam ve eğlence, spor ve doğa sporları, hobiler ve oyunlar, TV izleme radyo ve müzik dinleme gibi boş zaman etkinliklerine ayırmaktadır (TÜİK, 2015). Ayrıca öğrenciler üzerinde sonuçları etkili olan yükseköğretime giriş amacıyla yapılan sınavlara hazırlanan bireylerin sosyal etkinliklere daha az zaman ayırdıkları ve başarılarının bundan olumsuz etkilendiği araştırmalarca ortaya konulmuştur (Aslan ve Cansever, 2009).

Aktif öğrencilerde akademik başarı bilişsel gelişimi etkileyebilmektedir. Bilişsel düzeydeki hormonal, sinirsel gelişimi tetikleyebilmekte nöronlar arası iletişimi geliştirebilmektedir. Beden eğitimi ile ilgili günlük programda hedeflenen ileriye yönelik büyük amaçlar anlatılmamalı, bunun yerine ünite ünite öğrencilere bilgi aktarımı sağlanmalıdır. Yapılan çalışmalarda öğrencilere pozitif sağlık alışkanlığını küçük yaşlarda kazanmanın önemini ortaya koymaktadır. Okul panoları ilkokulun başlarından itibaren günlük fiziksel aktivite bilgisi ile donatılmalı, öğrencilere bu bağlamda bilgi aktarımı sağlanmalıdır (Shephard, 1997).

Türk eğitim sistemi akademik başarı odaklıdır ve öğrencinin üniversiteye girmesi en önemli hedef haline gelmiştir. Üniversiteye hazırlık süreci ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak lise yıllarında devam etmekte; öğrencilerin çoğu, okulunun yanı sıra dershanelere de devam etmekte, bazı öğrenciler öğretmenlerden özel dersler almaktadırlar. Çocuğunun iyi yetişmesi ve üniversiteye girebilme şansının artması amacıyla, çoğu ailenin, oturduğu semtteki okul yerine, daha iyi eğitim verdiğini düşündüğü farklı bir semtteki okula çocuğunu kaydettirdiği, okula gidiş dönüşte öğrencilerin her gün saatlerce yoğun trafikte yolculuk yaptıkları görülmektedir. Bütün çabasına ve ödediği bedellere karşın üniversiteyi kazanamayan öğrenciler sonraki yıllarda dershanelerden kurslar almaya ve Öğrenci Seçme Sınavı'na (ÖSS) girmeye devam etmektedirler (Yıldırım, 2006).

Türkiye'de üniversiteye giriş 1974 yılından bu yana Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (OSYM) tarafından düzenlenen merkezi sınavla yapılmaktadır. 2010 yılından itibaren yükseköğretime geçişte iki aşamalı bir sınav uygulanmasına karar verilmiştir. Buna göre; ortaöğretimden yükseköğretime geçişte iki aşamalı sınavın birinci aşaması

“Yükseköğretime Geçiş Sınavı” olarak adlandırılan ortak ve tek bir sınavdır. İkinci aşama ise “Lisans Yerleştirme Sınavı”, adayların ders düzeyindeki bilgi ve yeteneklerini ölçen ve açık öğretim dışındaki örgün lisans programlarına yerleştirmede esas alınacak başarı puanını belirleyen sınavdır. Başarı göreceli bir kavram olmakla birlikte, ülkemizde liseyi bitirdikten sonra üniversite eğitimi alıp bir meslek sahibi olmak isteyen tüm öğrencilerin katıldığı bu iki sınavdan alınan yüksek puanlar ülkemiz genelinde bu grup öğrencilerin başarısını tanımlamaktadır (Erdoğan, 2012: 55). Dolayısıyla sınava hazırlık amacıyla okul dışında kurslara devam eden öğrenciler, aileleriyle ve arkadaşlarıyla yeterince zaman geçirememekte ve bir araya geldiklerinde de ağırlıklı olarak sınav odaklı konuşmalar yapmaktadırlar. Fakat son yirmi yılda yapılan araştırmalar spor ile ilgilenen çocukların sınıf içinde akademik başarı anlamında da belirgin bir şekilde öne çıktıklarını (Stephens, 2002), boş zaman etkinliklerinin zaman yönetiminde kaygıyı sağlıklı seviye çekmekte etkili olduğunu ve çeşitli yaş gruplarında yüksek akademik başarıya ulaştığı görülen öğrencilerin değişik boş zaman etkinlikleri yaptıkları ve hatta onlarda da başarı kaydettiklerini ve bu öğrencilerin hobileri olmayan, yalnız ders çalışan öğrencilerden daha başarılı olduğunu ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2012: 47-49). Tüm bu etmenlerden yola çıkılarak araştırma kapsamında lise mezunu bireylerin zaman kullanımlarına ve rekreatif etkinliklere katılımına göre üniversite kazanma başarılarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Problem Durumu

Bu araştırmanın problem durumunu lise mezunu bireylerin zaman kullanımlarına ve rekreatif etkinliklere katılımına göre üniversite kazanma başarılarının nasıl olduğu sorusu oluşturmaktadır.

Alt Problemler

Belirtilen problem doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları cinsiyete göre değişmekte midir?
2. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları yaşa göre değişmekte midir?
3. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları öğrenim alanına göre değişmekte midir?

4. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları günlük ders çalışmaya ayrılan zamana göre değişmekte midir?
5. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları günlük uykuya ayrılan zamana göre değişmekte midir?
6. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları hafta içi günlük boş zamana göre değişmekte midir?
7. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları hafta sonu günlük boş zaman göre değişmekte midir?
8. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları boş zamanı verimli kullanma durumlarına göre değişmekte midir?
9. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları kişisel beceriye sahip olma durumlarına göre değişmekte midir?
10. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları okulda ders dışı katılınan rekreatif etkinliğe göre değişmekte midir?
11. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları okulda ders dışı katılınan rekreatif etkinliğe ayrılan ortalama zamana göre değişmekte midir?
12. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları okul dışı boş zamanlarda katılınan rekreatif etkinliğe göre değişmekte midir?
13. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları okul dışı boş zamanlarda katılınan rekreatif etkinliğe ayrılan zamana göre değişmekte midir?
14. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları rekreatif etkinliğe katılmanın sağladığı birincil faydaya göre değişmekte midir?
15. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları rekreatif etkinliğe katılmanın sağladığı ikincil faydaya göre değişmekte midir?
16. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarıları boş zaman aktivitelerinin üniversite kazanma başarısına etkisine yönelik bakış açısına göre değişmekte midir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; lise mezunu bireylerin zaman kullanımlarına ve rekreatif etkinliklere katılımına göre üniversite kazanma başarılarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Üniversite öğrencilerinin akademik başarılarının artırılmasına katkıda bulunmak için akademik başarıları etkileyen faktörleri belirlemek gerekmektedir. Bunlardan biri olan dinlenme, yenilenme gibi unsurları içine alan boş zaman sürecinin nasıl kullanıldığı önem arz etmektedir. Literatürde boş zaman değerlendirme olarak ifade edilen rekreasyon olgusu ve akademik başarı düzeyini ilişkilendiren çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında elde edilen bulguların ilgili alan yazınına katkı sağlamak adına yararlı olacağı düşünülmektedir.

Sayıtlılar

Anket maddelerine öğrencilerin içten, tarafsız ve dikkatli cevap verdikleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma; 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ordu il merkezi ve Fatsa ilçesinde üniversite sınavına giren öğrencilerden seçilen 620 kişilik bir örnekleme kapsamaktadır.

Tanımlar

Akademik Başarı: Okul ortamında belirli bir ders veya akademik programdan bireyin ne derece yararlandığının bir ölçüsüdür (Özgüven, 2002).

Lisans: Genellikle dört yıl süren üniversite veya yüksekokul öğrenimi, bu öğrenim sonunda elde edilen ve diploma ile belgelendirilen akademik derece olarak nitelendirilmektedir (TDK, 2005). Ortaöğretime dayalı, en az sekiz yarıyıllık bir programı kapsayan bir yükseköğretimdir. (Resmi Gazete: Tarih: 06.11.1981 Sayı: 17506).

Rekreasyon: İnsanların boş zamanlarında gönüllü olarak ve çok değişik amaçlarla katıldıkları ve kişisel doyum sağladıkları aktiviteler olarak tanımlanabilir (Karaküçük ve Akgül, 2016).

2. GENEL BİLGİLER

Çalışmamızın ilk kısmında “zaman” kavramı literatür desteği ile açıklanacaktır. Birçok farklı bakış açısı kullanılarak ortak bir tanımsal birliğe gidilmeye çalışılacaktır. Sonrasında ise küreselleşme ile birlikte “zaman” kavramının “boş zaman” nasıl ve hangi şartlarda evrildiği vurgulanmıştır. Son olarak ise boş zaman kavramının modern dünya içerisinde karşılığını bulduğu ve sektörel anlamda ve bilimsel anlamda kendini var edebilmiş rekreasyon kavramı geniş bir literatür taraması ile verilmektedir.

2.1. Zaman

"Boş zaman" kavramının iyi anlaşılabilmesi için "zaman" kavramının irdelenmesinde yarar vardır. Sadece insan yaşamı için değil, tüm canlılar için büyük önem taşıyan zaman kavramıyla ilgili çok sayıda tanımlama yapılmakta ve zaman çok çeşitli açılardan ele alınmaktadır. Bu tanımlar incelendiğinde, yazarların birçoğunun zaman kavramını sosyolojik, psikolojik, fiziksel ve felsefi açıdan irdeledikleri görülecektir.

Zaman bir nesnenin uzaydaki bir noktadan diğer bir noktaya geçtiği aralıktır. İnsanların kendilerini planlamak, hayatlarını organize etmek ya da organize edilen planlara uyum sağlamak için kullandıkları en önemli kavramdır. Zaman ölçülebilir ve geçiş süresi herkes için aynı (1 saat 60 dakika ya da 1 dakika 60 saniye gibi) olan bir kavramdır ancak zaman bireysel algılamalara göre farklılık gösterebilir (Mirzeoğlu, 2006:8).

Jensen (1995:5) uygarlaşmanın en temel belirleyici unsurunun, insanların zamanı kullanma yetkinlikleri ile ilişkili olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Daha net bir ifade ile, herhangi bir toplumdaki zamanlarının kullanım şekilleri ve biçimleri diğer tüm bireylerin, toplulukların ve sosyal yapıların genel sağlığını etkileyeceği görüşünü savunmuştur. Kılbaş (2004:7) zamanın insanların sonsuzluk ölçüsü olduğunu ve şimdiye kadar zamanla ilgili doğal kabul edilen her şeyin, insan düşüncesinin ürünü ve göreceli olduğunu belirtir. Ezel (2002:48) ise birçok kültürde zamanın esnek olmasına karşın bazılarında durumun ortaya çıkmasında ise belli bir kültürün insanların zamanı nasıl algılayıp kullandıkları, toplumun öncelikleri ve dünya görüşlerinin etkili olduğunu belirtmektedir.

Zaman, "ölçülen ya da ölçülebilen süre, uzaysal boyutları olmayan sürem" olarak tanımlanabilir. Filozoflara göre zamana ilişkin önemli olan iki konu vardır; biri zaman ile fiziksel dünya arasındaki ilişki, ikincisi de zaman ile bilinç arasındaki ilişkidir. Zaman farklı kişilere göre bir yanılsama, bir akış, bir metafizik olgu olarak düşünülmüştür. Zaman sözcüğünün anlaşılabilmesi "daha önce", "daha sonra", "şimdi", "saniye", "saat" gibi bağıntılı sözcükleri kullanabilme yeteneğinin gelişmiş olmasını gerektirir. Evren var olmasa da var olacağı kabul edilen zamanın sonu ve başlangıcı yoktur; çizgisel ve sürekli bir niteliği vardır (Ana Britannica, 2000).

Addigton'a göre, zamanın insanların sonsuzluk ölçüsü olduğunu ve şimdiye kadar zamanla ilgili doğal kabul edilen her şeyin, insan düşüncesinin ürünü ve göreceli olduğunu belirtir. Zaman, bir nesnenin uzaydaki bir noktadan başka bir noktaya geçtiği aralıktır. Zaman ve uzay kavramları birbiri için gereklidir ve biri diğerinin göreceli değerine bağlı olan kavramlardır (Addigton:1996:12).

Zaman, "objektif" ve "subjektif" olmak üzere iki farklı şekilde tanımlanabilir. Objektif zaman, saatin gösterdiği zaman yani saatle ölçülebilen zamandır. Subjektif zaman ise, hissedilebilen veya algılanan zamandır. Birey, saate bakmadan da olayda geçen süreyi kısa ya da uzun olarak hissedebilir ve bu duruma göre kısa ya da uzun süre olarak algılayabilir. Objektif zaman, çok kesin birimlerle ölçülebilirken; subjektif zamanın anlaşılması güçtür. Bireyler için "hissedilen zaman" önemlidir. Çünkü bu zaman türü bireylerin kontrolündedir. Diğer taraftan "saatin gösterdiği zaman", akreple yelkovanın hareketleri olup, sürekli akar gider. Birey için önemli olan, kendi kontrolü altında bulunan "hissedilen zaman"ı en verimli ve en iyi şekilde kullanabilmektedir. Öte yandan, diğer zaman türü için yapılabilecek hiçbir şey söz konusu değildir (Sabuncuoğlu, 2003:32).

İnsanlar zamanın ilk iki bölümünü gündelik hayatında zaten otomatik olarak yaşadığını düşünmektedir. Ancak yine de pek çoğumuz özellikle de gelişmekte olan ve henüz gelişmemiş ülkelerdeki insanlar "boş zaman"ın yaşamlarındaki yeri veya öneminin farkında değildirler. İşte bu nedenle insanların öncelikle boş zamanlarının farkında olmasının sağlanması ve daha sonraki aşamada bu zamanı fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlıkları için nasıl daha faydalı hale getireceklerinin eğitim yolu ile öğretilmesi gereklidir. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında "boş zaman nedir?" sorusu üzerine durulacaktır.

2.2. Boş Zaman

Roma döneminde, Greek döneminin tam tersi bir şekilde, boş zaman sınıfsal bir hak olarak algılanmayıp, bir sosyal statü ve bir yaşam tarzını ifade etmekten uzak bir kavram olarak düşünülmüştür. Boş zaman bu dönemde, üretici aktivitelerden de sonraki bir zaman olarak düşünülmüş ve çalışmanın yeniden üretimi için gerekli bir rahatlama ve boşalma zamanı şeklinde algılanmıştır. Boş zaman, bir anlamda da işi destekleyici onu takviye edici bir fonksiyon olma durumu söz konusudur. Boş vaktin, yönetsel ve toplumsal devinim açısından bir fonksiyonelliği içermesi, bu vaktin yönetici kesim tarafından değişik eğlenceler sunularak optimal şekilde kullanılmasını getirmiştir. Kitle boş zaman türleri (oyunlar, spor, gladyatör dövüşleri vs.) bu dönemde ortaya çıkmış ve işi tamamlayıcı olarak görülen bu boş zaman görüşü, modern zamanlardaki anlayışla da paralellik taşımaktadır (Juniu, 2000:69).

Orta dönemde ise boş zaman, yalnızca bir etkinlik ve dinlenme zamanı olarak değil, aynı zamanda üst sosyal tabaka arasındaki bir sosyal yaşam alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunan düşüncesinin aksine boş zaman, işten arınma ve her hangi etkinliğe katılınacağını seçme özgürlüğü anlamına geliyordu. Geç orta çağda, boş zaman; gösteriş, lüks, haz ve israfa doğru bir değişim ve dönüşüme sahne olmuştur. Boş zamanın kullanımı köleci çalışma düzeninin aksine bir soyluluk işareti oldu (Juniu, 2000:70). Veblen'in "gösterişçi tüketim" anlayışıyla çakışan bu boş zaman anlayışı, yapay bir zenginlik, prestij ve güç kaynağı olarak modern zamanımıza kadar gelir.

Büyük ölçekli toplumsal dönüşümler sonrasında belirlenen Modern Dönem'de, siyasal, iktisadi, kültürel, sanatsal hareketler modernlik için önemli temelleri oluşturmuştur. Modernleşmenin en etkili üretim süreci iş ve çalışma süreçlerinde kendisini göstermiştir. Çalışma disiplinleri ve iş kavramlarındaki hızlı dönüşüm modernliğin maddi yükselişi için bir gelişme noktası oluşturmuştur. Doğal olarak bu durum, iktisadi, siyasi, toplumsal, ailesel, kentsel alan, kimlik, boş vakit vb. çok farklı alanlarda yeni oluşumlara da yol açmıştır. İş ve çalışma alanlarındaki bu kalıcı dönüşümler 18. yüzyılla birlikte büyük bir ivme kazanmış ve 1700'ler boyunca Püriten iş etiği, iş ve aile sorumluluğu Luther'in dinsel yorumu ekseninde yeniden yorumlanmıştır (Juniu, 2000:70).

Püritenizm, boş vakti "başıboşluk" ve "israf" zamanı olarak görmüş ve aylaklığı, hedonizmi, başıboşluğu günah olarak nitelendirmiştir. Püritenizm, çalışmayı, tasarrufi, çileciliği ve hazzı ertelemeyi kutsiyet olarak düşünmüş ve sermaye oluşumunu teşvik eden Protestan iş etiğinin, çalışma ilişkilerini belirlemesi, dolaylı olarak iş dışı alanı (özel/sosyal alanı) da püriten öğeler doğrultusunda tekrar organize etmiştir. Endüstri devriminin, çalışma saatlerinde kayda değer bir artış getirmesi sonucu (ana hedefi, üretimi artırmak olduğundan, işçilerin sömürülmesi) işçilerin güç ve elverişsiz koşullara maruz kalmaları bu yine dönemde yaygınlık kazanmıştır (Kelly, 1990:441; Juniu, 2000:72).

İş hayatında püritenizme ek olarak, Taylorist akım ve ilkeler doğrultusunda hızla kuralcı, metodik ve baskıcı bir yapı oluşmuştur. 19. Yüzyılda Batı Avrupa’da yaşayan insanların tarihin en ağır ve güç çalışma koşullarına tanık olduklarını söylemek ciddi bir iddia olmayacaktır. Bu insanlar dönemin bakış açısı ile çalışmanın erdemine ve kutsiyeti ile koşullandırılmışlardır. İşçiye nazaran, çalışmadan kazanç sağlayan, kâr elde eden çıkar grupları ve patronlar ise kitlesel çalışmayı organize ederek endüstri toplumunu bir çalışma kampına dönüştürdüler. Bu döneme kadar en büyük erdem olarak düşünülen ve yalnızca zengin ve seçkinlere özgü olan tembellik, artık bir hastalık olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Çalışma yaşamının bu kadar kutsallaştırılması ve yaşamın temel gereği haline getirilmesi aslında toplumun zihinsel yapısına etki edebilen aktif ve manipülatif bir ideolojik düşüncenin tüm toplum kesimlerine yayılmasının ve yaygınlaşmasının somut görünümüleri olarak kabul edilebilir. Reform sonrası protestan ahlakıda bu amaç doğrultusunda çalışmanın içselleştirilmesi ve temel bir yaşam amacı haline getirilmesinde büyük bir rolü oynamıştır. Çalışma saatlerinin ağırlaştırılması, kadın, yaşlı ve çocukların zor koşullar altında çalışmaya itilmesi ve artan sömürü, sonucunda, daha az çalışma saati ve daha çok ücret talep eden işçi hareketini beraberinde getirmiştir. Uzun sendikal mücadeleler sonucunda işçilerin durumunda görece iyileşmelerde yakalanmıştır. Çalışma saatleri azaltılmaya (ki o dönemlerde bir işgünü 16-17 saat civarlarındadır) çalışılmış, ücret dengesizlikleri ve ücret artışı yoluna gidilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, çalışmadan eksiltelen bir artık zamanın oluşmasına, kişinin kendince tasarruf edeceği zamanın var olmasına yol açmıştır (Juniu, 2000:69-70).

Görüleceği gibi, tarihsel olarak boş zaman kavramının net bir anlama kavuşmasının altında bu tarihsel süreçler vardır. Tüm bu süreçler sonrası, iş ve iş-dışı diye ikili bir sosyal yaşam alanı oluşmuş ve kapitalist gelişmeyle birlikte, boş vakit, işten çıkartılan bir zaman ve işin yeniden üretimi için gerekli zaman olarak bir bugünkü anlamına gelmiştir. Dolayısıyla boş zaman, işe bağımlı ve iş'in ikamesi için gereksinilen bir alan olarak tasarımıyla yine işin uzantısı bir alan olarak algılanmaya başlanmıştır.

Hemingway, boş zamanı şu şekilde tanımlamıştır, “artan metalaşma ve tüketimcilikle deforme olma durumu”. Boş zaman kavramının içinde barınan özgürlük ifadesinin tarihsel anlamını tüketimcilikle yitirdiğini söylemiştir. Hemingway’e göre, boş zaman artık kişisel gelişme ve derin düşünömsellik zamanı ve sosyal fayda/yararlanma zamanı olmaktan çok uzaktır (Hemingway, 1996:30; Juniu, 2000:70). Yapılan işin yeni doğası, öncelikli olarak daha fazla iletişim ve eşit paylaşmadan oluşan sosyal etkileşim unsurlarının yeniden yapılanmasını talep etmektedir.

İş ve çalışma şekillerinin değişimi, işçi ve işveren arasındaki ilişkinin de dönüşümüne neden olmuştur. Sosyal etkileşimci bir bakış açısı ile üretimi artırmak ve istikrarı sağlamak bir amaç haline gelmiştir. Ekonomik ödüller (imkan/gelir) sosyal ödüllerle desteklenmeye çalışılmış ve ekonomik ödöl, işçiye boş zamanı satın almaya ve sonuçta hazzı satın alma gücü ve algısı vermiştir (Kelly, 1990:440; Juniu, 2000:71).

Buna rağmen, işe harcanan zamanın azaltılmasından dolayı ortaya çıkan bu yeni boş zaman, endüstrileşme tarafından tahrip edilerek sosyal dayanışma duygusunu onarmaya yetmemiştir. Boş zaman, materyalist yaşam tarzıyla ilişkilendirildi ve bir sosyal kontrol aracı olarak görüldü. Boş zamanın tüketimi işe yansdı; boş zaman daha bireyselci hale geldi ve alışveriş ilişkilerini içerir oldu (Hemingway, 1996:31; Juniu, 2000:71).

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, işin yeniden üretimi için boş zamana ihtiyaç duyan yeni sınıflar ortaya çıkmıştır. Üretim süreçlerindeki değişime bağılı olarak sınıfsal ayrımlar keskinleşmiştir. Değişik sınıfsal süreçleri yaşayan çalışanların, serbest zamanlardaki yaşam deneyimleri de çeşitlenmiştir. Boş vaktin anlamı ve kullanım değeri farklılaşarak, bu durum boş vaktin sosyolojik bağlamına ilişkin farklı kuramsal yaklaşımların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

Marxist kuram açısından boş zaman, toplumun temel bir sorunsalını oluşturmak yerine daha çok alt yapısal sorunların çözümü ile gerçeklik kazanacak bir boyutunu içerir. Çalışmaya yönelik sorunların aşılması dolaylı olarak bağımlı sınıfın lehine sonuçlanacaktır. Marx’a göre, “artı-emek yaratmak için gerekli emek-zamanı azaltmak değil, toplumun gerekli emeğini belirli bir asgari dereceye düşürmek söz konusudur artık. Bu azalmanın dolaylı sonucuysa, toplumun tüm üyelerinin, herkese tanınmış olan boş zaman ve olanaklar sayesinde, sanat, bilim vb. alanlardaki eğitimlerini geliştirebilmeleridir” (Marx, 1997:26).

Marx, boş zamanı insan gelişiminin önemli bir alanı olarak görür. Ona göre, “boş zamanı olmayan, tüm yaşamı uyku, yemek ve benzeri şeylerin getirdiği fiziksel kesintiler dışında kapitalist için çalışmakla geçen kişi, yük hayvanından bile aşağıdır. Kendi dışına yönelik zenginlik üreten bir makinedir yalnızca” (Marx, 1997:27). Marx’ın iş ve çalışma koşullarının insancillaştırılmasına dair teorileri, daha çok yönetsel düzeyde, işçi-patron ilişkisi geneline odaklanmıştır. Bu sebeple, boş zaman hakkının işçilerin yaşamsal hakkı olarak savunulması kısmende olsa yadsınmıştır. Marxist yaklaşıma ek olarak, konuya yaklaşan iki düşünür, Gorz ve Dumazedier ise, gerçekte, Marx’ın serbest zamanın toplumsal önemini kavrayan ilk düşünürlerden biri olduğunu ancak ilk dönem kapitalist toplumun içinde bulunduğu yaşamsal sorunların Marx’ı daha temel sorunların tartışmasına yönelttiğini öne sürmektedirler. Ancak Marx’ın çalışmadan geriye kalan zamanın “insani gelişmeye hizmet edeceği” öngörüsünün doğrulanmadığını ileri süren Dumazedier, boş zamanın her zaman insani gelişmeye hizmet etmekten uzak olduğu, şu andaki toplumsal süreç içinde boş zamanın bazen insanın aşağılanmasına, bazı durumlarda da onun kültürel gelişimine hizmet ettiğini dile getirmektedir. Ona göre serbest zaman “toplumsal konformizme de, yaratıcılığa da, toplumsal katılıma da, kaçışa da hizmet edebilir” (Argın, 1992:34).

Lafargue, “Tembellik Hakkı” (1883) adlı eserinde çalışma denilen çılgınlığa karşı insanoğlunun karşı koymasını gerektiğini savunur. Çalışmanın tümüyle yadsınmasından çok, herkesin çalışmasını, buna karşın çalışma sürelerinin günde en fazla 3 saatle sınırlı tutulması önerisini sunar. Bunun dışındaki zaman ise, insanların yaratıcı etkinliklerde bulunmaları için serbest bırakılmalı, baskıcı ve müdahaleci etkilerden arındırılmalıdır. Burjuvazinin ancak çalışanın yaşamaya hakkı olduğu şeklindeki “çalışma hakkı” prensibine karşı koyan Lafargue, “Tembellik Hakkı” adı altında “boş zaman hakkı”nı

savunur. Lafargue'ya göre emekçiler günde 14-16 saat, aşırı zor koşullarda çalışma nedeniyle tüm insani, moral ve sanatsal yaratıcılıklarını kaybetmekte, bu durum emekçilerin varoluşsal bilinçlerinin aşınmasına ve yönetici seçkinlerin onlar üzerindeki denetim ve eşgüdüm erkinin kurumlaşmasına yol açmaktadır. Lafargue'nun temel amacı bireyin fiziksel ve zihinsel potansiyelini başkası için tüketmesi yerine kendine özgü yaratıcılıklarını sergileyebilecekleri faaliyetler içine girmek suretiyle bilinçleri üzerinde denetimi ortadan kaldırmak ve bireyin kendisini var etmesi olanak tanımaktır (Lafargue, 1999:110).

Lafargue göre makina, insanoğluna özgürlüğünü geri veren bir tanrı gibidir ve bireyi zor ve yıkıcı çalışma koşullarından uzaklaştırarak, özgürlük ve boş zaman olanağı sunduğunu söylemiştir. Lafargue, makinaların etkili kullanımı sonucu, çalışma sürelerinin en fazla 3 saatle sınırlı tutulabileceğini ve bu durum sonucunda da “toplumsal hiyerarşi, bölüşüm ve organizasyonda radikal değişimler” meydana gelebileceğini belirtmiştir (Lafargue, 1999:11-22).

Lafargue, burjuvazinin emekçi kitleyi tümüyle çalışma kölesi olarak tutmak için kilise geleneğinden uzaklaştırdığını ileri sürer. Çünkü kilise emekçilere yılda 90 gün dinlenme hakkı tanıyordu. Burjuvazi, üretimi ve kazancı artırmak için tatilleri kaldırarak, dinlenceyi en aza indirdi. Burjuvazinin yükselmesi ile birlikte çalışma günleri ve saatleri kilisenin kutsalı ön planda tutan düzenlemelerine göre değil kâr ve kazancı ön planda tutan bir düzenlemeler ağına göre gerçekleşmeye başladı. Burjuvazinin yükselişi ve kapitalist ahlakın yaygınlaşması ile birlikte boş zaman sürekli yadsınan bir olgu haline geldi (Lafargue, 1997:11-22).

Lafargue'nun kapitalist çalışma etiğine ilişkin sorgulamaları kuşkusuz 19. yüzyıl Batı Avrupa'sında çalışmanın insan hayatının temel ereği sayılmasına ve ayakta kalmak için çok çalışmanın insanın yazgısı olarak görülmesi gerçeğine dayanmıştır. Batı Avrupa'da ilk kapitalist geleneğin oluşma sürecinde birey ve toplumsal kesimlerin kapasitelerini çok aşan zor şartlarda işe koşulması, Lafargue'nun bu çalışmaya karşı “boş zaman hakkını” bireyin temel gereksinimi olarak görmeye itmiştir. Lafargue, çalışmanın başlı başına amaç haline gelmesinin temelindeki rasyonalizmi emekçi kitlenin anlamadığını belirtir. Kapitalizm, fazla üretimi yok etmek için tüketici hazza ihtiyaç duymakta ve bunu bireyler için değil kendi iktidarını sürekli kılmak için istemektedir. Lafargue'ya göre, “işçilerin, kendilerini

öldürürcesine çalışma ve yokluk içinde sürünerek yaşama gibi çılgınlığı karşısında, kapitalizmin büyük üretim sorunu üretici bulmak ve onların gücünü iki katına çıkarmak değil, tüketici bulmak, isteklerini kamçılarlamak ve onlarda sahte gereksinimler yaratmaktır” (Lafargue, 1999:95).

Lafargue’nun boş zamana ilişkin görüşleri, özellikle 19.yüzyılda kapitalist etiğin, çalışmayı kutsayan, yaşamın öznel zevklerinden yararlanmayı dışlayan, eğlenceyi ve hazzı küçümseyen paradigmasını sarsacak bir dinamizme sahipti.

Boş zamana ilk kez sistematik şekilde yaklaşan Veblen, “Aylak Sınıfın Kuramı” adlı eserinde boş zamanı varlıklı sınıfın kendini sunum alanı, boş zaman etkinliklerini de bir tüketim meta olarak görür. Soruna, “gösterişçi tüketim” olgusu açısından yaklaşan Veblen, modern toplumda her şey gibi boş zaman eylemlerine katılımın da nesneleştiği, alınıp satılır hale geldiğini ve tüketim toplumunun ilkelerince belirlendiğini ifade eder. Veblen’e göre egemen/aylak sınıfın malları emek verilerek elde edilmemiştir; “şiddet ve hile” ile kazanılmıştır. “aylak/eğlence Sınıfı”, “leş” yiyicidir. Zaten “gösteriş için tüketim” zenginlerin boş yaşam tarzının belirticisidir (Veblen, 1995:68-87).

Veblen’e göre, varlıklı/aylak sınıfın alışkanlıkları, toplumun geri kalanları için emredici yasalara dönüşmektedir. Aylak sınıf, sahip olduğu ahlaki standartlarla toplumsal gelişmeyi geciktirici etki yapar. Aylak sınıf, hükmedici, buyurgan ve o ölçüde de kendi dışındaki yaşantıyı dışlayıcı özellik taşır. Veblen, aylak sınıfı tanımlamada “tutuculuk” kavramını kullanır. Ona göre, aylak sınıf, muhafazakar bir sınıftır. Ancak, bu tutuculuk öylesine belirgin özelliktir ki, bu bir saygınlık belirtisi olarak kabul görmektedir. Tutuculuk bir üst sınıf özelliği olarak otorite, saygınlık, şık olma ve yenilikçilik olarak görülürken; vulgar ve kaba beğeni düzeyinde olma bir alt sınıf özelliği olarak anlaşılmaktadır. Veblen’e göre, üst sınıf sahip olduğu yaşantıyı ve alışkanlıkları diğer sınıfların kıskanmacı tepkimeler göstermesine yol açacak şekilde kullanır. Aylak sınıf, varlık ve zenginliğini gösterişçi tüketim yoluyla sergilemekten yana hareket eder (Eby, 1998:698-699).

Veblen, kapitalizmin hedonist ve irrasyonel özelliği üzerinde durur. Ona göre, kapitalizm, insanı haz nesnesi olarak gören bir anlayışa sahiptir. Buna göre insan, zevki tüketim yoluyla maksimize etme, zahmeti ise çalışmayı en aza indirmek suretiyle minimize etmek ister. Oysa Veblen’e göre, bilimi, kültürü, teknolojiyi, ortaya çıkaran, insanı doğanın basit

bir parçası olmaktan kurtaran, doğayı değiştiren bir varlık yapan, insanın “iş yapma içgüdüsü”dür (Veblen, 1995:40-47).

Kapitalizm, bireyi tüketmeye koşarak, onun diğer insani/sosyal boyutunu yadsıyor. Boş vakti de, benliğin sunumlanma, gösterişçi tüketimde bulunma ve alt sınıftan insanların tüketimci atraksiyonlar göstererek sınıf atlama isteklerine karşılık buldukları bir alan olarak kurgulama çabasıdadır. Veblen, gelişmiş endüstriyel toplumlarda, lüksün, ihtiyaç dışı tüketimin bireyin kendisini gösterişçi/kıskandırıcı tatmin isteğinin bir sunumlanma yolu olarak öne çıktığını belirtir. Bunun için de, tüketmek, normal bir tavır olmaktan çıkarak, çılgınca yapılan, bireyin yeni imgeler, statüler, prestij göstergeleri edindiği, bunu başkalarını kıskandırma içgüdüsüyle yaptığı bir eyleme dönüşmüş olmaktadır. Gösterişçi kültür, zengin olmayı ve mülkiyeti, varlık sürdürme aracı olmaktan çıkartarak hayatın temel gayesi haline getirmiştir. Daha çok tüketmenin, üst toplumsal konum işareti olarak görülmesi, konum yükseltme arayışındaki bağımlı kesimin gösterişçi tüketim sembolleri kullanmasına, sahiplik durumunu kıskandırıcı boyutlarda sergilemesine yol açmaktadır. Meta ve tüketimci performans, başkalarından üstün olma aracı olarak işlev görür. Tüketimci konum, egemen kesimlere ait bir iyelik olmaktadır. Veblen’e göre, modern toplumda belli beğeni tarzları ve moda, varlıklı, serbest zamanlı bir sınıf tarafından, alt sınıfları gittikçe kenara itmek için dayatılır. Üretim ve çalışma gibi faaliyetlerden bağımsız olan bu sınıf, kendisini gösterişçi bir tüketime yönelerek kurmaya çalışır. Boş zaman bu kesim için zamanın üretici olmayan bir şekilde tüketilmesi demektir. Bu sınıf, iktisadi gücünü, kıskandırıcı bir tutumla, israf temelli harcayarak ikame etmeye çalışır. Bu şekilde bağımlı sınıfların şimşegini üzerine çekmekle birlikte, kendi varoluşunu bu yolla pekiştirmiş olur (Veblen, 1995:102-114). Veblen’in en önemli yapıtının adı da son derece ilginçtir: *The Theory of Leisure Class* (Aylak Sınıfın Kuramı) *Leisure Class* aynı zamanda aristokrasi anlamına gelmektedir. Kapitalizmin düşünsel ve iktisadi açıdan kuramsal temellerini atan bu eserinde Veblen, değişik toplumsal kesimlerin statü ve saygınlıklarını boş zaman faaliyetleri, israf ve gösterişçi/kıskandırıcı tüketim yoluyla kanıtlama çabası içinde yer aldıklarına vurgu yapmaktadır.

Russel, "Aylaklığa Övgü" (In Praise of Idleness) adlı yapıtında soruna etik ve moral değerler açısından yaklaşır. Çalışmanın insan üzerindeki tahakkümcü tavrına bir tür karşı koyuşu içeren bu çalışma, emek yoğun kapitalist çalışma düzenine tepki olarak aylaklığın hiç de olumsuzlayıcı bir değer içermediği aksine, hayattan ve insansal olandan yana bir

tavır olduğunu vurgular. Bu bağlamda, Russel çalışma sürelerinin azaltılmasını, çalışmanın, kişinin yazgısı ve yaşamının tümüyle belirleyicisi olmaktan çıkması gerektiğini ve boş zaman alanlarının artırılmasının bir insanlık hakkı olduğunu savunur. Russel'e göre boş zamanların artması, kültürel gelişmelere kaynaklık edecektir (Russel, 1990:111). Russel'da, Lafargue'ya benzer şekilde makinelerin etkinliğinden yararlanmak suretiyle çalışma saatlerinin azaltılmasını ve dört saatle sınırlı hale getirilmesini önerir.

Fromm'un bakış açısına göre, çalışma eylemi, insanı doğanın tutsaklığından kurtararak bağımsızlaştırmıştır. Modern üretim tarzına geçilmesiyle çalışma örgütlü, disiplinli, metodik bir yapı haline gelmiştir. İş'in anlamı ve doğası da değişmiştir. "İş, kendi başına doyurucu ve zevkli bir etkinlik olmak yerine, bir göreve ve bir saplantıya dönüştü. Çalışarak zenginleşme olanağı arttıkça, iş de zenginlik ve başarıya giden yolun tek aracı olup çıktı. İş, Max Weber'in sözleriyle, "içedönük bir çilecilik" dizgesinin başlıca etkeni, insanın yalnızlık ve kopmuşluk duygusunun yanıtı oldu" (Fromm, 1990:196).

Refah düzeyinin artması ve gelirin toplum katmanlarına yayılmasıyla birlikte püriten çalışma anlayışı yerini, esnek çalışma sürecine ve dolayısıyla boş vaktin artırılmasına bıraktı. Boş vaktin artışı teknolojik gelişme ve üretim artışıyla at başı bir gelişim gösterdi. Teknolojik gelişmeyle üretim hem seri hem de kütleli bir karakter kazandı. Emek, zaman ve insan gücü daha az kullanılmak suretiyle daha fazla üretim yapmak mümkün hale geldi (Fromm, 1987:73).

Üretimde makinaların etkin kullanılması ise aktif insan gücüne olan ihtiyacı azaltarak bireyin daha çok sevk ve idareyi sağlayıcı fonksiyonunu ön plana çıkardı. Bu durum çalışma süresinin kısaltılmasını da beraberinde getirdi. Üretim sürecinin giderek mekanik hale gelmesi ve makinelerin etkin kullanımı insana olan ihtiyacı azaltırken, boş vaktin artışı da getirdi. İş ortamında yoğun bir yabancılaşmayla malül örgüt insanı için bu durum, işlik dışı alana da yayılma istidadı gösterir. Fromm'a göre, birey, üretim ve örgütlenme sürecinde edilgin olduğundan, boş vakit, eğlenme ve tüketim sürecinde de edilgindir. Çalışma sürecinde katılım ve sorumluluktan uzaklaşması, hayatın diğer alanlarında da pasifizme yatkınlığı içselleştirmesine ve bağımlı kişilik ortaya koymasına yol açmaktadır. Bugün daha fazla boş vakte sahip olmakla birlikte, çoğu kişi, yabancılaşmış bürokratizmin sürüklediği edilginliği boş vakit/dinlenme zamanlarında da gösteriyorlar (Fromm, 1987:70-75).

Riesman, “The Lonely Crowd” adlı eserinde, toplumsal sistemin giderek yapay, sahte ilişkilere dayandığını ve bireyin kalabalık içinde yalnızlığını anlatır. Sosyal ilişkiler ve anlam örgüleri, gerçek değerlerini yitirmektedirler. Yalnızlık, yabancılaşma, iğreti ilişkiler genel sistemin varlığını tehdit etmektedir. Herşeyin alınır satılır hale geldiği ve piyasa değerinin olduğu bu toplumda, sosyallik üniteleri ve boş vakit geçirme biçimleri de bu yapaysılığın tüm uzantılarını taşımaktadır. İlişkiler, “başkalarınca yöneltimli” bir değer taşımaktadır. Birey dışı manipülatif aygıtlar, boş vaktin kullanım değerini de dönüştürmektedir (McClay, 1998:34-42).

Riesman’a göre, modern toplum “başkalarınca yöneltimli” (other directed) bir toplumdur. Bu toplumda birey, akran grupları, yakın çevre ve kurulu iktidar aygıtları tarafından manipüle edilen “başkalarınca yöneltimli birey” dir (İbrahim, 1991:225).

Riesman, başkalarının onamaları ve yol göstericiliğine gereksinme duyan bu bireyin, kendisini bir tür “dostluk pazarında” sunumlama, ötekilerin onamalarını alarak piyasa değerini artırmak üzere kendini bir alışverişin öznesi olarak konumladığını belirtir. Riesman, “dostluk pazarı”nın çok geniş ilişki ve etkileşim ağlarına sahip olduğunu, bu pazarın para kazanmak, tatillere çıkmak, kendini ifade etmek, statü kazanmak vb. değişik dost arama yöntemlerini içerdiğinden söz eder (Aydoğan, 2000:153).

Riesman, eğlenceye katılımın günümüzde bir zorunluluk haline geldiğini ancak, bunun kendiliğinden oluşmadığını, “ötekilerin dışında kalmamak için yapılan, serbest zamanını nasıl geçireceği de dahil olmak üzere hiçbir şeyi gurubundan saklamadan yapan bireyin mahremiyetini elinden alan bir durum olduğunu belirtiyor” (Aydoğan, 2000:163).

Modern çalışma düzeni ve bunun dayandığı “iktisadi aklın” eleştirisini yapan Gorz, fordist üretim sürecinin toplumsal patoloji ürettiği ve bunun aşılmasının dizgede yeni yaklaşımlara ihtiyaç gösterdiğini ileri sürer. Taylorist/Fordist çalışma sürecinin esnemesi gerektiği, bireyin çalışma kölesi yapılmasının sistemin önünü tıkadığını savlar. Çalışmaya atfedilen merkeziliğin yaşamın bütünselliğini parçaladığını belirtir. Ona göre, çalışma giderek, toplumsal bütünlüğü atomize ederek ayrıksı alanlar oluşmasına yol açmaktadır. Çalışma merkezli toplumun, üretim sürecinde atfettiği kimliklerin, iş dışı alanda yerini farklı kimlik parametrelerine terk ettiği açıktır. Çalışma düzenindeki kriz ve yeni soluklanma arayışları, kişileri "çalışmalarının dışında başka yerde kimlik ve toplumsal aidiyet kaynakları, kişisel

açılım imkanları ve başkalarının saygısını kazanabilecekleri ve kendilerine saygı duyabilecekleri anlam yüklü faaliyetler aramak zorunda" (Gorz, 1995:127) bırakmaktadır.

Gorz, zamanın toplum ölçeğinde serbestleştirilmesi gereğinden söz etmektedir. Önemli bir sorun olarak boş zaman kavramına toplumsal düzlemde hangi anlam ve içeriğin verilmek istendiğini bilmekten geçtiğini dile getiren Gorz, "iktisadi aklın" bu soruna dişe dokunur yanıtlar vermekten uzak olduğunu belirtmektedir (Gorz, 1995:127). Gorz, çarpıcı bir şekilde, "çalışmak için mi yaşıyoruz, yaşamak için mi çalışıyoruz" sorusuna dikkatleri çekerek modern toplumun yapılanma şeklini değişik bir boyuttan sorgular. Gorz, boş zamanın bireyin insani yönünü keşfetmesini ve sosyal açıdan kendisini ikamesine imkan vereceği düşüncesiyle çalışmanın en temel yaşam ereği olarak kabullenilmesine karşı çıkar. Bu konuda kapitalizm kadar sosyalizm de, "çalışma ideolojisi"ni içselleştirdiğinden ve kapitalist çalışma etiğine dokunmadığından bir bakıma insanın özgürleşmesini sağlayamamış ve onun yabancılaşmasına yol açmıştır. Gorz, sosyalizmin alternatif bir toplumsal proje olabilmesini "boş zaman toplumu" olmasıyla eşdeğer görmekte ve toplumun boş zaman merkezli yapılanması ile sosyalizmin alternatif bir toplumsal ve siyasal proje olarak varlığını koruyabileceğine inanır (Gorz, 1995:127).

Zira kapitalist dünyadaki tüketime ve çalışmaya endekslenmiş mutluluk anlayışları, ancak boş zamanın yaratıcı, özgürleştirici, sanatsal tatmin ve birliktelik kurmaya uygun doğası sayesinde aşılabacaktır. Boş zaman, kapitalist sistemin dayattığı değer ve anlam haritalarının dışına çıkmaya ve sistemin egemen/baskıcı manipülatif etkilerinin nötr hale getirilmesine hizmet edebilecek potansiyele sahiptir. Gorz, fordist üretim süreçlerinin yıkıcı/bunaltıcı baskısı karşısında esnek çalışma süreci ve çalışmanın insancılaştırılmasından yanadır. Post-Fordist uygulamaların daha esnek bir çalışma ortamı oluşturması ve bireysel önceliklere açıklık göstermesi ve bireye daha fazla boş zaman sağlamasını özgürlükçü bir toplumsal sürecin başlangıcı olarak görür. Bununla birlikte Gorz, iş/çalışma ediminin kendi içinde tekbiçimliliğe yaslandığı, çoğu işin ödüllendirici olmadığını, yaratıcılıktan uzak olduğu ve rutin eylemleri içerdiği gerekçesiyle çalışma karşıtı bir konuma hevesle sarılır (McRobbies 1999:58).

Gorz, "Kapitalizm, Sosyalizm ve Ekoloji" adlı eserinde (1993:76-91) görelî olarak çalışma sürecinde bir dönüşüm yaşandığı ve bunun yeni bir "çalışma etiği" oluşturulmasını şart koştuğunu belirtir. Gorz, Lafargue'nun "Tembellik Hakkı" manifestosunu bugüne

taşıyarak, çalışmanın kutsiyetine, hayatın temel gayesi yapılmasına, birey ve toplumsal kesimler için bir kimlik oluşturacağı savına karşı çıkar.

Modern dünyada, toplumsal kimliğin belirmesinde çalışma ve mesleğin önemi göreceli olarak azalırken, bireylerin boş zamandaki aktivitelerinin ve tüketim performanslarının sosyal statü ve kimlik oluşumunda daha belirleyici olduğunu vurgular. Ona göre, bireyin özgürleşmesi, katılımı ve özgür istencinin oluşumunda “boş zaman” varoluşsal bir öneme sahiptir. Boş zamanın artmasıyla gelecek daha fazla özgürleşim, sağlıklı sosyal tercihlerin oluşumuna, yerleşik düzenin dayatmaları karşısında düşünsel ve eylemsel tepkimede bulunma olanağını artıracaktır. Gorz için boş zaman, daha çok özgürleşme ve özerklik anlamına gelir. Bireyi sınırlayan, onun gizil güçlerini ortaya koyma çabasını törpüleyen, toplumu bir sistem ya da mekanik boyutta algılayan tüm düzenleyici dizgelerin geri püskürtülmesinde boş vakit hayati bir işlev görecektir (Gorz, 1993:76-91).

Baudrillard’a göre modern toplumun aslında tam anlamıyla bir “tüketim toplumu”dur. Herşey metalaşmıştır ve meta değeriyle dolaşım ve kullanımdadır. Boş vakit de, kapitalist pazar açısından bir “meta değeri”ne sahiptir ve bu şekilde yaşanmaktadır. Ona göre, boş vakit birey için bir statü/kimlik üretimi anı olduğundan işlevseldir. Boş vaktin tüketilmesi bir tür “potlach”tır. Boş vakit, potlach’ta bir “anlamlandırma” ve “gösterge” değiş tokuş malzemesidir. Boş vaktin meşruiyeti, değer üretiminin mantığında gizlidir (Baudrillard, 1997:193).

Baudrillard, kapitalist etiğin yaşamın her alanında geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Çalışma alanında olduğu kadar, boş vakit ve tatillerde de aynı “zorlama ahlakı” baskısını göstermektedir. Çalışma ve iş yaşamından elde edilen tatmin de bir bakıma boş vakit etkinlikleri ve tüketimden elde edilen “tatmin praksisi” ile aynıdır. Örneğin, bronzlaşma saplantısı, “turistlere İtalya’yı İspanya’yı ve müzeleri ziyaret ettiren bu şaşkın devindirici güç, güneş altındaki bu zorunlu jimnastik ve çıplaklık ve özellikle de eksiksiz yaşamaya özgü bu gülüş ve bu neşe hepsi birlikte aslında ödev, fedakarlık, çilekeşlik ilkesine adanmanın belirtisidir” (Baudrillard, 1997:190).

Günümüzde ortalama bireyin amaç edindiği şey, boş vakit ve tatiller aracılığıyla “kendini gerçekleştirme özgürlüğünü” elde etmektir. Boş vaktin fazlalığını, birey gösterişçi sermaye/tüketim ve zenginlik olarak sergilemekle kanıtlamak ister. Boş zaman etkinlikleri

ve tüketicilikteki temel olgu ekonomik olarak hayatta kalmak değil, toplumsal temsil ve varoluşu ikame etmektir. Boş zaman özgürlüğünün son çözümlemede, bireyin tüketici olarak özgürleşmesi yani seçme ve tercih yapma konusunda serbest olmasıdır. Bu ise sonuçta tüketim sisteminin kurumlaşmasına yaramaktadır. Zaman kavramı da bu süreçte sadece iktisadi değiş tokuş çevriminde bir meta değil, aynı zamanda “gösterge” ve “boş vakit etkinliklerinde” de değişim değerine sahip bir öge durumundadır (Baudrillard, 1997:193-194).

Günümüz toplumunda “tüketim”, her kesimden insan için artık gereksinimlerin karşılanması olmaktan çıkarak adeta çalışmanın bir işlevi haline gelmiştir. Boş vaktin önemli bir kısmını dolduran tüketimci aktiviteler, kitlelerin birincil görevleri olarak içselleştirilmiş ve bu eylemler birer toplumsal kimlik ögesi ve statüsel temsil alanı olarak kurumsallaşmıştır. Bu nedenle nasıl bir püriten, kendi varlığını Tanrı’nın rıza’sı temelinde geliştirecek bir işletme olarak algılayıp çalıştıysa, günümüzdeki tüketici de “zevk almak zorundaymış gibi, bir zevk ve doyum işletmesi gibi algılar kendini”. Bu süreçte tüketimci birey, kendisini keyifli, baştan çıkaran/çıkarılan, öven/övülen, hareketli, mutlu olmak zorundaymış gibi konumlar. Bireysel/toplumsal varlığı, alışveriş yapmakla, alışveriş mekanlarında gezinmekle, bu yönde ilişkilerini artırmakla ve yoğun gösterge, marka, imge ve nesneleri kullanmakla ve tüm zevk algılarına ulaşmakla ikame etmeye çalışır. Modern birey için bu zevk baskısından kaçmak mümkün değildir. Tüketicilikteki edilgenlik mutsuzluğa davetiye çıkarır. Bu yüzden daha fazla tüketmek ve bu yolla mutluluk üretmek bireye adeta bir yurttaşlık ödevi olarak zorla benimsetilmektedir (Baudrillard, 1995:97-98).

Baudrillard dünyayı bir tüketim toplumu olarak görmektedir ve bir bakıma “büyük bir mağaza” olarak algılandığını vurgulamaktadır. Ona göre, her şey ama her şey in bir fiyatsal değeri vardır. Eşyalar, ilişkiler, birliktelikler, hepsi kullanım değerleri ile dolaşımdadır. Bauman bu toplum’un “çalışma etiğinden tüketim estetiğine” geçtiğini belirtir. Bu toplumda çalışmanın üretimi kadar tüketimci eğilimler de üretilmektedir. Tüketim, toplumsal kimlik parametrelerinde köklü dönüşümlere kapı açmaktadır (Bauman, 1999:39-51).

Bireyler, daha fazla tüketerek boş vaktin alanını ve kapsamını genişletmek için çalışmaktadırlar. Çalışma saatlerinin azalması bu noktada bir netliğe sahip değildir. Zira, kimi araştırmacılar, insanların daha fazla tüketmek için daha çok çalışmak durumunda

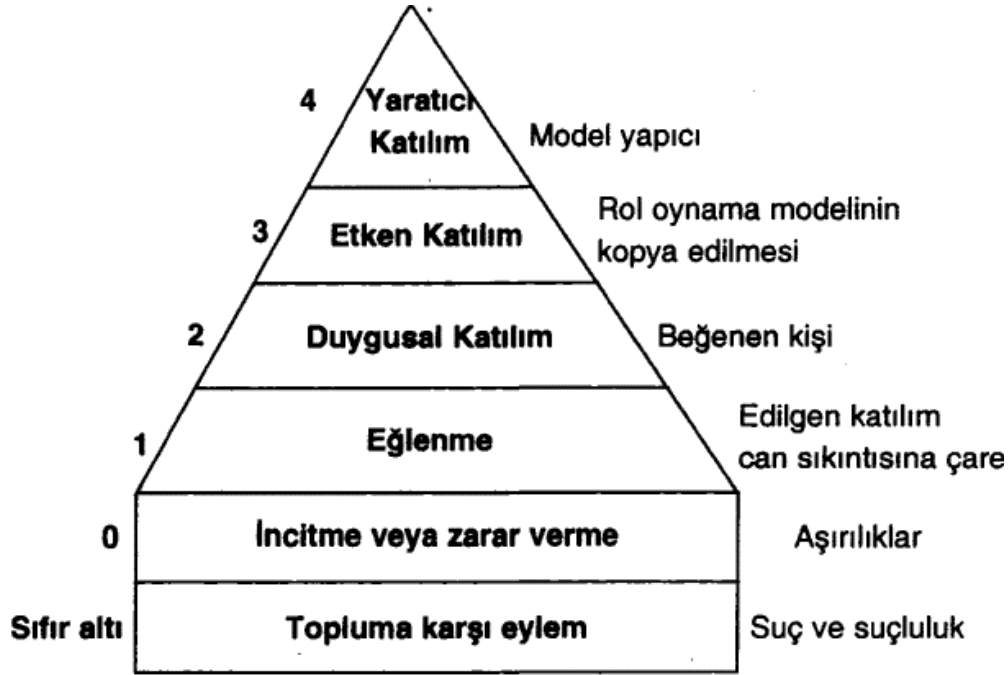
kaldıklarını belirtmektedirler. Bir başka deyişle, boş vaktin iktisadi değeri, bu alanın tüketimci atraksiyonlar için geçirilecek bir alana indirgenmesinden anlaşılmaktadır (Corcoran-Wallich, 1991:176).

Öz olarak, günümüz toplumu bir tüketim/tüketimci toplumdur. Tüketim bu toplumda en temel erektir. Tüketmekle bireyler aslında göstergeleri, sembolleri, sınıfsal/statüsel konumları tüketiyorlar. Bu toplumda tüketim reel anlamını yitirmiştir. Bireylerin ya da toplumsal kesimlerin kendini ifade etme, sunma, gerçekleştirme, yeniden kurma beklentilerine karşılık olmak üzere metaların değişim değerinin tüketilmesi söz konusudur. Boş vakitler, tüketimci atraksiyonlar için geçirilen zamandır ve bu toplumda, boş vakit bireyselliğe açıklık gösteren bir alan değil, tüketmeye koşullandırılmış aygıtların gölgesinde geçirilen bir meta fetişizmi ayınının gerçekleşme alanı/zamanıdır. Boş vakit, hazzı, zevki, tüketimci hedonizmi abartılı yaşama anıdır. Baudrillard'ın ifadesiyle boş vakit "fun system" şeklinde kurgulanarak, "zevkin baskısı" altında geçirilen bir haz zamanı olarak kullanıma açılmıştır (Corcoran-Wallich, 1991:177).

Kemp ve Pearson (1997:2) bu kavramı çalışma uyku, yemek-yeme ve diğer zorunlu işler için ayrılan, harcanan zaman sonrasında artan zaman dilimi olarak niteler ve önemli olan noktanın bu zaman diliminde bireyin kaliteli bir takım etkinlikler yaparak bu süreyi verimli bir şekilde geçirmesi gerektiğini belirtir. Baud-Bovy ve Lawson (2002:1) ise boş zamanı bireyin iş, uyku ve diğer temel ihtiyaçlarını karşılamak için ayırdığı zamanın dışında kalan süre olarak görmektedir.

Boş zaman çoğunlukla iş kavramı ile zıt anlamı olarak kullanılmaktadır ancak bir insan için "iş" olan bir aktivite bir diğeri için boş zaman aktivitesi olabilir ve pek çok aktivite iş ve boş zamanın bir çok özelliklerini de içinde barındırabilir (Torkildsen, 2005:46). Harris'e (2005:11) göre ise boş zaman bir özgürlük alanıdır, bireyin seçme hakkını ve kendini ifade etmesini ya da zevk alma veya memnuniyet durumunu ifade etmektedir.

Boş zaman etkinlikleri konusunda çeşitli kişiler tarafından yapılmış sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. Bunlardan Nash tarafından yapılan sınıflama aşağıdaki gibidir (Atmaca, 1997:332-334):

Şekil 2.1. Nash boş zaman tipolojisi

Kaynak: Atmaca,1997:332.

Boş zaman etkinliğinin boş zaman değerlendirmesi olabilmesi için ahlaki, zihinsel, başkalarına zarar vermeyecek bir biçimde zevk, beğeni ve başarı duyguları gibi duyguları uyandırması gerekir. Boş zamanlarda girilen her eylem boş zaman değerlendirmesi olarak nitelenmekte, bir yararlılık ilkesi aranmaktadır.

Dumazedier ise boş zaman etkinliklerini beş grupta inceleyerek boş zamanlarla ilgili farklı bir tipoloji oluşturmuştur (Tezcan, 1982:27). Bu gruplar aşağıdaki gibidir:

1. Fiziksel: Spor, yürüyüş, seyahat gibi,
2. Sanatsal: Güzel sanatların çeşitli dallarıyla ilgilenme,
3. Pratik: Evde yapılan çeşitli el işleri, el sanatları gibi,
4. Entelektüel: Okuma gibi,
5. Toplumsal: Eğlence ve ziyaretler gibi.

Özetlenecek olursa, psikolojik açıdan bireyden beklenen davranışın olumlu olması ve bunun için de kuruluş, araç gereç

2.3. Rekreasyon

Rekreasyon kelimesi Latince yeniden yaratma, tazelenme anlamındaki “recreate” kelimesinden türetilmiştir. Daha sonraki yıllarda çeşitli sözlüklerde “manevi gücün ya da ruhun canlandırılması, yeniden doğum” anlamında ifade edilmiştir. Gerçekte rekreasyon bir yenilenme deneyimi, günlük rutinden kaçış, canlanma ve değişime karşılık gelmektedir. Rekreasyon en genel tanımı ile bireylerin boş zamanları süresince, alternatifler arasında özgürce seçim yapabildikleri, eğlence, zevk ve memnuniyet amacıyla bireysel ya da kolektif olarak gerçekleştirilen herhangi bir aktivite olarak tanımlanmaktadır (Neumeyer, 1958:17).

Diğer bir tanıma göre ise rekreasyon, istek ve arzuları tatmin etmek için bireylerin boş zamanları süresince özgürce seçimde bulunabildikleri ve gönüllü olarak katıldıkları aktivite ya da deneyimler olarak tanımlanmaktadır (Torkildsen, 2005:52).

Rekreasyon, tercihi ne olursa olsun, her bireyin bazı içsel gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını tatmin etmeyi amaçlamaktadır. Rekreasyon kavramının temel özellikleri incelendiğinde aşağıdaki unsurlar öne çıkmaktadır (McLean, Hurd ve Rogers, 2008:23):

- ✓ Rekreasyon bireylerin boş zamanları süresince gerçekleştirilir,
- ✓ Gönüllü katılım esastır,
- ✓ Rekreasyon en genel şekilde aylaklık ve tembelliğin aksine bir aktivite (fiziksel, zihinsel, sosyal ya da duygusal katılımı ve ilgiyi içeren) olarak değerlendirilmektedir,
- ✓ Rekreasyon spor, oyunlar, el sanatları, güzel sanatlar, performans sanatları, müzik, seyahat, hobiler ve sosyal aktiviteler gibi bir dizi aktiviteyi içerir,
- ✓ Rekreasyon dışsal güdüler ya da ödüllerden ziyade içsel güdüler ve kişisel tatmin arzusu ile harekete geçmektedir,
- ✓ Rekreasyonda temel güdü memnuniyet ve zevk arama olmasına rağmen bunun yanı sıra entelektüel, fiziksel ya da sosyal ihtiyaçlar da rekreasyon katılımına neden olan güdüler olabilmektedir. Bazı durumlarda rekreasyon “eğlence” sağlamaktan çok, yüksek düzeyde bağlılık ve disiplin gerektirmektedir.

Daha öncede açıklandığı gibi boş zaman deneyimi bireylere göre değişik anlamlar kazanmaktadır. Bu nedenle bireylerin rekreasyona ya da rekreasyon deneyimine yükledikleri anlamlar da farklılaşmaktadır. Bireylerin rekreasyon deneyimine yüklediği farklı anlamlar Torkildsen tarafından şu şekilde açıklanmıştır: (Torkildsen, 2005:55)

- ✓ Günlük rutinden kaçış,
- ✓ Yenilik,
- ✓ Rahatlama,
- ✓ Zorluklar karşısında kendini test etme,
- ✓ Kişisel imaj geliştirme,
- ✓ Doğanın bir parçası olma,
- ✓ Kişisel değer artışı,
- ✓ Kişisel gelişim, öğrenme,
- ✓ Canlanma, tazelenme,
- ✓ Ortak deneyim, takım çalışmaları, zorlukları paylaşma,
- ✓ Risk, korku ve sıra dışı deneyimler yaşama,
- ✓ Heyecan, özgürlük, kontrol, yaratıcılık, ahenk ve içsel barışı yaşama ve hissetme,
- ✓ Açık ve kesin kurallar, sınırlar ve düzen içerisinde yaşama,
- ✓ İçsel gözlem,
- ✓ Ortaklık, birlik, arkadaşlık, bir grupla özdeşleşme (birçok rekreasyon deneyiminin en güçlü motivasyon maddesi olarak görülmekte).

Küreselleşmenin etkisinin hissedilmeye başlandığı andan itibaren rekreasyon en çok kullanılan kelimeler arasında yer almıştır. Hatta bir çok insan rekreasyon ve boş zaman kelimelerini birbirlerinin yerine kullanmaktadır. Fakat bu iki kavram her ne kadar birbiri ile ilişkili olsa da farklı anlamlar taşımaktadır.

Boş zamanın, özgürce seçilmiş, gönüllü olarak yapılan, aktif veya pasif katılımli etkinliklerle değerlendirilmesi olarak tanımlanabilecek rekreasyon kavramı hakkında literatürde farklı tanımlara rastlamak mümkündür (Stebbins, 2004:201). Baud-Bovy ve Lawson'a göre (2002:1) rekreasyon boş zaman içinde insanların uğraştıkları veya katıldıkları aktiviteleri içerir ve bu aktiviteler bireyin yapmak zorunda olduğu işlerden farklı olmak zorundadır. Butler'a (1976:3) göre ise rekreasyon farklı bir aktivite deneyimi, iş karşıtı veya yenilenmek için yapılan aktivitelerdir.

Rekreasyon, insanların temel ve çağdaş bir ihtiyaçları olarak nitelendirilirken insanın boş zamanı için değerli olan faaliyetleri, eğitimleri, imkânları ve danışmanlık hizmetlerinin tamamını kapsamaktadır. Modern anlamda bir sosyal kurum, bilgiler topluluğu ve profesyonel bir çalışma alanı olarak rekreasyon; işten bağımsız kendi içinde değerli olan, kişinin pek çok ihtiyacını karşılayan, dolu ve mutlu bir hayat aracıdır. Bu yaklaşımla rekreasyon, insanların gönüllü olarak boş zamanlarında katıldıkları ve kişisel olarak doyum sağladıkları aktiviteler olarak tanımlanabilir.

Modern anlamda bir sosyal kurum, bilgiler topluluğu ve profesyonel bir çalışma alanı olarak rekreasyon; işten bağımsız, kendi içinde değerli olan, kişinin pek çok önemli ihtiyacını karşılayan, dolu ve mutlu bir yaşam aracıdır (Karaküçük, 1999).

Rekreasyon kavramının daha kapsamlı bir açıklaması şu şekilde yapılabilir: İnsanın, yoğun çalışma yükü, rutin hayat tarzı veya olumsuz çevre etkilerinden riske giren veya olumsuz etkilenen bedeni ve ruhi sağlığını korumak ve devam ettirmek aynı zamanda zevk ve haz almak amacıyla, kişisel doyum sağlayacak tamamen çalışma ve zorunlu ihtiyaçlar için ayrılan zaman dışında kalan bağımsız ve bağlantısız boş zaman içinde isteğe bağlı ve gönüllü olarak bireysel yada grup içinde seçerek yaptığı etkinliklere rekreasyon denir (Chick, 1986:162).

Nicel felsefeciler, rekreasyonu ve boş zamanın bölümleri olarak tasnif etmişlerdir. Zamanı, sistematik olarak yapılacak işlerin organize edilmesi, diğer zorunlu işlerin de yapılması ve boş zaman aktiviteleri için ayrılan bölümler olarak parçalara ayırırlar. Nicel felsefecilere göre, zamanın bu şekilde bölümlendirilmesi yapılacak tüm aktivitelerden maksimum verim alınmasını sağlayacaktır. Sosyologlar ise boş zaman ve toplum arasındaki bir ilişki kurmuş ve konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Toplumun rekreasyon üzerinde ne kadar etkisi var ise rekreasyonunda toplum üzerinde en az o kadar etkisi olduğunu düşünmektedirler. Bireyin gönüllü olarak bir boş zaman aktivitesinde görev aldığını düşünerek bu bireyin boş zaman tercihinin toplum üzerinde etkili olduğunu söylemişlerdir. Tam tersi durumda düşündüğümüzde bireyin günlük yaşamında bir rekreasyon aktivitesine katılması zorunluluk halini almıştır. İşte bu durumda rekreasyonun birey üzerindeki etkisinden söz edebiliriz (Karaküçük ve Gürbüz, 2007:32).

2.3.1. Rekreasyona duyulan ihtiyacin nedenleri

Rekreasyon insanlar için önemli bir ihtiyaçtır. Tarihin her aşamasında ve dünyanın her yerinde insanlar kendilerini gerçekleştirmek ve boş zamanlarını değerlendirebilmek için rekreatif etkinliklere ihtiyaç duymuşlardır. Rekreatif faaliyetlere yoğun olarak katılan insanlarla, bu faaliyetlerden yoksun kalan insanlar arasında sağlık yönünden, çevreye ve kanunlara karşı tutum bakımından önemli farklılıklar görülmektedir. Rekreatif faaliyetler bir anlamda da yaşam kalitesini arttırarak hayata anlam kazandıran faaliyetlerdir. Bu bakımdan dünyanın her yerinde insanlar fiziksel, ruhsal ve toplumsal yararları nedeniyle rekreatif faaliyetlere katılmakta veya katılmaları özendirilmektedir.

İnsan ömrünün giderek uzaması, değişen yaşam koşulları ve bu koşulların insanlar üzerinde yarattığı stres, rekreasyon alanlarındaki aktivitelerle azaltılabilmektedir. Özellikle şehirlerde yaşayan insanların fizyolojik ve ruhsal sağlıkları yaşanan yoğun tempolardan dolayı bozulmaktadır. Rekreasyon faaliyetleri, insanların günlük yaşamlarındaki baskılardan bir nebze olsa kurtulmalarına ve birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini düzenlemelerine yardımcı olacak iç enerjiyi kazandırmaktadır.

Rekreasyon ihtiyacı ve aktivitelerin çeşitliliği, sosyal konumlara paralel olarak farklılıklar gösterse de, rekreasyona duyulan ihtiyacin nedenleri, diğer bir ifadeyle rekreasyonun yararlarının neler olabileceğine yönelik sorular genel olarak şu iki soru altında toplanabilir;

- ✓ Rekreasyon bir ihtiyaç mıdır?
- ✓ Yani spor yapmak, sinemaya tiyatroya gitmek veya bu ve benzeri sanat etkinlikleri ile uğraşmak turizme katılmak insanlar için bir ihtiyaç olabilir mi?

İlk aklımıza gelen ve tereddüt etmeden verilecek cevap evet olsa bile, evet cevabı her koşulda yeterli olamayabilir. Temel ihtiyaçlarını giderememiş veya güvenlik sorunu yaşayan bireyin sporla yada bir sanat dalı ile uğraşması en son beklenebilecek bir davranış şekli olabilir. Bu olgunun daha anlaşılır hale gelmesini adına Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine değinmekte fayda vardır.

Maslow insan ihtiyaçlarını düşük seviyedeki ihtiyaçlar (yaşamı sürdürme ve güvenlik) ve daha üst seviyedeki ihtiyaçlar (entelektüel başarılar ve kendini gerçekleştirme) olarak

sınıflandırmıştır. Kendini gerçekleştirme kavramı; Maslow'un bireyin kendi potansiyelinin farkında olması ve onu gerçekleştirmesi durumu için kullandığı bir kavramdır (Woolfolk, 1995:340).

Şekil 2.2. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi

Kaynak : Feldman, 1996:327

Maslow farklı motivasyonel ihtiyaçları hiyerarşik bir sıralamaya koyar ve bu hiyerarşinin üst basamaklarında yer alan ihtiyaçların giderilme arzusunun ortaya çıkabilmesi için daha alt seviyedeki ihtiyaçların örneğin, temel fizyolojik ihtiyaçların öncelikle tatmin edilmesi gerekliliğini savunur. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi modelinde yer alan basamakları en alt kademeden en üst kademeye göre şu şekilde sınıflandırarak açıklayabiliriz (Feldman, 1996:327; Karaküçük, 2005:89; Woolfolk, 1995: 341).

1. *Temel Fizyolojik İhtiyaçlar*: İnsan hayatını devam ettirecek eylemlerdir. Açlıktan ölmek üzere olan bir insan için sevgi, özgürlük, eğlenme, dostluk gibi kavramlar pek bir şey ifade etmez. Bu yüzden fizyolojik ihtiyaçlar hiyerarşisinin en tabanında yer almaktadır (Karaküçük, 1999).
2. *Güvenlik İhtiyacı*: İnsanın kendi güvende hissetmesi ile ilgili ihtiyaçları içerir. Can ve mal tehdidi altındaki bir insan için güvenlik arama ihtiyacı, yerine göre birinci derece önem kazanabilir.

3. *Sosyal İhtiyaçlar*: İnsan; ait olmak, başkalarıyla bir arada olmak, onlar tarafından kabul görmek, arkadaş olmak ve çevresini etkilemek ister. İnsan bu ihtiyaçları çoğu kez, aç bir insanın gıdaya olan arzusu kadar şiddetli duyar.
4. *Sosyal Saygınlık*: İnsan hem kendi kendine, hem de başkalarına karşı önemli görünme ihtiyacı duyar. İnsan kendine güven duygusu edinmeye ve her yönüyle hak edilen bir prestij sağlamaya çalışır. Bu ihtiyaç tatmin edilmezse, insanda bir takım aşağılık duyguları oluşabilir. Bunun için saygı görme ihtiyaç düzeyine ulaşan insanlar, oturdukları konutlara, konuştukları insanlara veya yaptıkları sporlara özel bir önem verirler.
5. *Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı*: İhtiyaçlar hiyerarşisinin en üst basamağında yer alan kendini gerçekleştirme ihtiyacı, daha alt düzeydeki ihtiyaçlar tatmin edilmediği sürece ortaya çıkmamaktadır. Bu ihtiyaçlar ise, kişinin kendi potansiyellerinin farkına varması, bir işi yalnız başına yapabilmesi, yaratıcı olabilmek için kendini bir devinime tabi tutması ile ilgili ihtiyaçları ifade etmektedir.

Rekreasyonun, bireylerin kendilerini ifade edebilecekleri ve kişiliklerini geliştirebilecekleri çok kritik bir alan olduğu Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini inceledikten sonra, daha net görülebilmektedir. Rekreasyon programları sayesinde kişiler hareket ederek temel fizyolojik ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamış olmanın yanı sıra, rekreasyon bireyler arası yakınlığın artırılması ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi içinde ideal ortamı sağlamaktadır.

Bireyler rekreasyon aktivitelerine katılarak, kişisel olarak yapabileceklerinin, potansiyellerinin farkına vararak, yaratıcılıklarını kullanacak, geliştirecek ve dolayısıyla İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nin en üst basamağında olan kendini gerçekleştirme ihtiyacını da gidermiş olacaklardır.

Rekreasyona duyulan ihtiyaç rekreasyon faaliyetlerin kişisel ve toplumsal olarak sağladığı faydalardan ileri gelmektedir. Kişisel yönden; fiziki sağlık gelişiminin sağlanması, ruh sağlığı kazandırılması, insanı sosyalleştirmesi, yaratıcılık, kişisel beceri ve iş verimine etkisi, ekonomik hareketlilik, insanı mutlu etmesi gibi faydalar sağlarken, toplumsal yönden ise; toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlaması ve demokratik toplum yaratılması, rekreasyona duyulan ihtiyacın nedenlerinden bazılarını oluşturmaktadır. Kişisel yönden rekreasyona duyulan ihtiyacın nedenleri (Erkal,1992:10):

1. *Fiziki sağlık gelişimi yaratır:* İnsanın teknolojik imkânları kullanıp, modern hayata geçmesiyle beraber hareket etme ihtiyacının da azaldığı görölmektedir. Taşıt vasıtalarının yaygınlığı, haberleşme imkânları, ev ve bürolardaki kullanım araç ve gereçlerin insanın daha önce yoğun bir hareket temposu içinde yaptığı birçok şeyi otomatik olarak ve çok az bir hareketle yapabilmesine imkân vermiştir.
2. *Ruh sağlığı kazandırır:* İnsanın, aile, okul veya iş hayatındaki sorunları onun sinir sistemini bozarak yorulmasına ve dayanma gücünün azalmasına neden olabilir. Sürekli aynı şeylerin tekrar edilmesi, aşırı kural uygulamaları, monotonluk gibi faktörler kişinin moral değerlerini alt üst eder. Teknolojik ilerlemeler ve modern yaşamın ortaya çıkardığı stres yapıcılar ve bunların karşısında insanın ortaya koyduğu psikolojik, fizyolojik veya davranışsal stres tepkileri önemli bir rahatsızlığı ortaya koyar. Bu durumlarda insanlar kendilerini değişik bir ortam içerisine sokarak moral kazanmak isterler. Bu değişik ortam, onlar için dinlenecek, eğlenecek, değişiklik yaratacak ve kendisini yenileyecek, böylece ruhsal tazeliklerini kazanacak rekreatif faaliyetlerdir.
3. *İnsanı sosyalleştirir:* Daha çok grupsal olarak gerçekteşirilen rekreatif faaliyetler, insanın sosyal ilişkiler kurmasında ve geliştirmesinde büyük rol oynar. Nitekim yeni arkadaşlıkların oluşması, grup içinde yer edinme, yerini idrak edebilme ve diğer grup üyelerini tanıyabilme gibi çabalar, kişinin sosyal yaşantısını etkileyerek olgunlaşmasını ve toplum hayatına alışmasını sağlar. Ortak bir spor faaliyetinde bulunan insan, aynı çalışmayı yapan diğer insanlarla kaynaşarak yeni dostluklar kurabilir ve bir grubun üyesi olarak kendini tanımlar.

2.3.2. Rekreasyonun özellikleri

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi rekreasyonun herkes tarafından kabul edilebilen veya üzerinde fikir birliğine varılmış ortak bir tanımını yapmak oldukça zordur. Ancak, bu alanda çalışan pek çok profesyonel rekreasyonun bazı temel özellikleri belirlemiştir. Buna göre rekreasyonun bazı temel özellikleri aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır (Hacıoğlu ve ark., 2003; Karaküçük, 1999; Mirzeoğlu, 2006).

- ✓ Rekreasyon insanların boş zamanlarını değerlendirme etkinlikleridir. İş değildir ve kar amacı taşımaz. Bir aktivitenin rekreasyon sayılabilmesi için bireyin boş zamanında, bir

iş ile herhangi bir bağlantısının veya herhangi bir sorumluluğunun olmadığı bir zamanda yapıyor olması gerekmektedir.

- ✓ Rekreasyon etkinliklerinde irade kişinin kendine bırakılmalıdır. Kişinin kendi dışında, kendisi için hazırlanmış yönetmelikler ve politikalar iyi sonuçlar vermemektedir.
- ✓ Rekreasyona katılan kişiler genellikle zamanı, etkinlik türünü ve yeri hiçbir zorlamaya maruz kalmadan, serbestçe kendileri seçmelidirler. Birey kendine göre, yeni, farklı ya da kolaylıkla yapabileceği etkinliklere katılmayı tercih eder.
- ✓ Rekreasyonel etkinlikler; planlanmış olarak veya plansız olarak gerçekleştirilmekte; yetenekli veya yeteneksiz kişilerce; organize veya organize olmamış mekânlarda yapılabilmektedir. Esnektir.
- ✓ İnsanlar, rekreasyon etkinlikleriyle başarı kazanma ve kendini kanıtlama ihtiyacını gidermekte, paylaşma duygularını kazanma imkânı bulabilmekte, başkaları tarafından takdir edilmekte, yeni deneyimler kazanmakta ve kişiliğini ifade etme imkânı bulabilmektedirler.
- ✓ Rekreasyon faaliyetleri özgürlük hissi verir.
- ✓ Etkinliklere katılma ve devam etme zorunluluğu yoktur. İnsanın en fazla yapmak istediği etkinlikler en fazla becerebildiği, yapabildiği etkinliklerdir. Bu anlayışa uygun olarak, bazı etkinliklere daha fazla mutluluk elde etme ya da daha iyi öğrenme amacıyla devam etme zorunluluğu doğabilir. Ancak bu durumda bile katılımcının isteği ön planda olmalıdır.
- ✓ Rekreasyon faaliyetleri, her yaştaki ve cinsteki insanın katılımına imkân verir. Rekreasyon aktivitelerine katılımda herhangi bir yaş veya cinsiyet kısıtlaması yoktur.
- ✓ Rekreasyon, bir faaliyeti gerektirir. Faaliyetler, fiziksel, zihinsel, ruhsal, toplumsal ya da bunlar içinden bazılarının kombinasyonu şeklinde olabilmektedir.
- ✓ Rekreasyon, çok çeşitli faaliyetler, alternatifler içerir. Bu faaliyetler, evde yapılabilecek faaliyetlerden çeşitli spor dallarına, tiyatrodan kır gezisine, el sanatlarından kamp yapmaya kadar uzanmaktadır. Bu etkinliklerin her birinin bireyin nazarında çekici ya da itici yönleri vardır.
- ✓ Rekreasyon, haz ve neşe sağlayan bir faaliyettir. Bu etkinliklere katılmak, bireye ani ve doğrudan bir doyum sağlar.

- ✓ Rekreasyon, evrensel olarak uygulanmaktadır. Rekreasyonel faaliyetler, bütün insanlar için ortak bir lisan oluşturmaktadır.
- ✓ Rekreasyonun her kişiye göre bir amacı vardır. Aynı faaliyet içerisinde yer alan farklı katılımcıların amaçları ve bu faaliyetten sağladıkları tatmin duygusu farklılık gösterebilir. Bazı insanlar rekreasyon faaliyetlerine katılarak yalnızlık duygularını gidermeye çalışırken, bazı insanlar ise, kalabalıktan uzaklaşmak ve zihinsel olarak dinlenme amacıyla rekreasyon faaliyetlerine katılabilirler.
- ✓ Rekreasyonel faaliyetlerin katılımcıya kişisel ve toplumsal özellikler kazandırması beklenir. Rekreasyon bir yandan bireyin kendisini ifade edebilmesine ve yaratıcı olabilmesine imkân sağlarken diğer yandan bireyin psikolojik, sosyal ve fiziksel yapısını, vatandaşlık duygusunu ve insani değerlerini geliştirir.
- ✓ Rekreasyon, toplumun geleneklerine, törelerine, ahlaki ve manevi değerlerine uygun olmalı ve sosyal değerlere ters düşmemelidir.

Karaküçük ve Gürbüz tarafından yazılan “Rekreasyon ve Kent(li)leşme” isimli kaynakta ise yer alan özellikler aşağıdaki gibidir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007:35-37).

- ✓ Rekreasyon faaliyetlerinin seçimi gönüllülük esasına dayanır,
- ✓ Özgürlük hissi verir,
- ✓ Tembellik karşıtı olan bir aktivitedir,
- ✓ Rekreasyon boş zamanda yapılır,
- ✓ Rekreasyon zevk ve neşe verir,
- ✓ Rekreasyon anlık tatmin sağlar ve hemen aktivitenin içindedir,
- ✓ Rekreasyon rutinin değişmesini sağlar,
- ✓ Rekreasyonun anlamı katılımcıya göre farklılaşabilir,
- ✓ Rekreatif etkinlikler bireysel ve toplumsal yarar sağlamalı, yapıcı ve sosyal açıdan uygun olmalıdır,
- ✓ Rekreasyon bireyseldir başkası için yapılmaz.

2.3.3. Rekreasyon çeşitleri

Rekreatif faaliyetler yapıldığı yer, zaman, katılımcı sayısı gibi birçok faktöre bağlı olarak sınıflandırılabilir. Yapılan bu sınıflamalarda göz ardı edilmemesi gereken, yapılan

rekreasyonel faaliyetlerin birden çok sınıflamanın içerisinde yer alabileceğidir. Örneğin basketbol oynamak kentsel, grup, aktif, sosyal vb. birçok sınıflamaya dâhil edilebilir. Rekreasyon kelimesi kişilerin etkinliğe farklı amaçlarla katılması veya toplumsal, kültürel, ekonomik ve çevresel şartlar nedeniyle farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu nedenle rekreasyon kelimesinin değişik metotlar kullanılarak sınıflandırılması yoluna gidilmiştir. Aşağıda bu sınıflandırmalara yer verilmiştir.

Tribe (1995:2) rekreasyonu basit anlamda üç gruba ayırarak inceler:

- Evde Yapılan Rekreatif Etkinlikler
 - Müzik dinlemek
 - TV veya video izlemek
 - Radyo dinlemek
 - Okumak
 - Bahçe işleri yapmak
 - Oyun oynamak
 - Egzersiz
 - Hobiler
- Ev Dışında Yapılan Rekreatif Etkinlikler
 - Sportif etkinliklere katılım
 - Eğlenceli aktiviteleri izlemek
 - Hobiler
 - Çeşitli alanları ziyaret
 - Bir şeyler içmek veya yemek
 - Bahis veya kumar
- Seyahat ve Turizm
 - Herhangi bir yere seyahat
 - Bir yerde konaklamak
 - Rekreasyon

Küçüktopuzlu (2003:56) rekreasyonu 11 ayrı alt kademede sınıflandırmıştır.

- ✓ Etkin rekreasyon,
- ✓ Edilgen rekreasyon,

- ✓ Ticari rekreasyon,
- ✓ Sosyal rekreasyon,
- ✓ Kırsal rekreasyon,
- ✓ Estetik rekreasyon,
- ✓ Entelektüel rekreasyon,
- ✓ Orman rekreasyonu,
- ✓ Kapalı yer rekreasyonu,
- ✓ Açık hava rekreasyonu,
- ✓ Endüstriyel rekreasyon

Cordes ve İbrahim (1999:8) ise rekreasyon kelimesinin günümüz dünyasında farklı yapılandırılmış ortamlardaki aktiviteleri tanımlamak için kullanılabileceğini belirtir. Yapılan bu tanımlara göre rekreasyonu 5 farklı grupta ele alarak incelemek mümkündür.

- ✓ Halk rekreasyonu
- ✓ Ticari rekreasyon
- ✓ Şirket (firma) rekreasyonu
- ✓ Terapatik rekreasyon
- ✓ Diğer rekreasyonel aktiviteler

Karaküçük (2005:76) ise rekreasyonel etkinlikleri bu tür etkinliklere katılan bireylerin amaçları, istekleri ve zevklerinin farklılaşması nedeniyle sınıflandırmanın da bu anlamda değişik kategorilerde yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Yani, birey hangi amaç ve istek doğrultusunda bir etkinlikte yer almış ise buna uygun bir rekreatif etkinlik çeşidinin çıkacağını belirtmiştir. Örneğin, bir futbol karşılaşmasını ele aldığımızda bir kişi bu aktiviteye sadece “*pasif*” olarak yani izleyici olarak katılabilirken bir diğeri bu etkinliğe “*aktif*” etkinliğin doğrudan içinde yer alarak katılabilir. Basit anlamda baktığımızda rekreatif etkinlikleri katılım şekline göre “aktif” ve “pasif” olarak iki kategoride ele almış olduk. Karaküçük (2005:77) insanların rekreatif etkinliklere katılım amaç ve beklentilerinin de yapılacak bir sınıflandırmada etkin bir faktör olacağını da belirterek aşağıdaki sınıflamanın yapılması gerektiğini belirtmiştir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007:40-41).

Çizelge 2.1. Rekreasyonun sınıflandırılması

Amaçlarına Göre	Çeşitli Kriterlere Göre	Özel İşlevlerine Göre
Dinlenmek; bedenen ve ruhen tamamen dinlenmek	Yaşa göre; genç, yetişkin vb.	Ticari rekreasyon; katılımın para ile olduğu aktiviteler
Kültürel; tarihi eser ve müze ziyareti	Katılım sayısına göre; bireysel, grup ve aile	Sosyal rekreasyon; insanların bir araya gelerek yaptıkları aktiviteler
Toplumsal; toplumsal ilişkiler kurmak	Zamana göre; yaz, kış, günlük veya haftalık vb.	Uluslararası rekreasyon; uluslararası etkinliklere katılmak
Sportif; seyirci veya aktif spor yaparak	Mekana göre; açık veya kapalı	Estetik rekreasyonu; sanat olaylarını izlemek veya ünlü müzik yapıtlarını dinlemek
Turizm; başka mekanlara seyahat etmek	Sosyolojik içeriğine göre; lüks veya geleneksel	Fiziksel rekreasyon; sportif aktiviteler
Sanatsal; sanatın bazı dallarını yapmak veya ilgilenmek		Orman rekreasyonu; piknik, balık avcılığı veya trekking

Kaynak: Karaküçük, 2005:77

2.4. Türkiye’de Eğitim Sistemi

Eğitim, toplumu yenileştirme ve değiştirme, mevcut toplumsal, politik güç ve fikirleri kontrol altına alma, şekillendirme gücüne sahiptir. Sosyal bilimler tarihinde bu görüşün savunucularından biri J. G. Fichte idi. Ona göre eğitim sisteminde ve bilhassa ilkokul düzeyindeki eğitim-öğretim yürüten öğretmenlerin çalışmalarıyla toplum yapısında büyük değişiklikler olacağını söylemiştir. J. Dewey’de 1899’da yayınladığı Eğitim ve Toplum adlı eserinde, eğitim sistemini, toplumsal değişimin doğrudan doğruya bir aracı olarak görüyor; toplumsal reformların yapılmasını okullardan bekliyordu (Ergün, 1997:18).

Öğretmen eğitiminin sistemli hale getirilmesi süreci Türkiye için henüz yeni kabul edilmektedir. Örgün bir eğitim sistemi olarak başlangıcını Osmanlı Devleti olarak kabul edebiliriz. Bu dönemin ilk “örgün eğitim yapan yerleri sıbyan mektepleri ve medreselerdir” (Ergün, 1987:10).

Sıbyan mekteplerinde 4-5 yaşlarından itibaren erkek ve kız çocuklar beraberce okuyabilirdi. Öğrenim de 4-5 yıl sürerdi (Akyüz, 2008:19). Günümüz eğitim sistemine benzer bir sistemle yürütülmekteydi eğitim sistemi. “1839’da II. Mahmut Rüşdiye adında sivil okullar açmıştır” (Akyüz, 2008:24). Daha sonra devamında “1848’ de kurulan ilk erkek öğretmen okulu Darülmualimin, 1869’da açılan ilk kız öğretmen okulu Darülmuallimat” (YÖK, 2007:28) ve “1877’de ise çeşitli kurumlara nitelikli muallimler yetiştirmek üzere İstanbul’da kurulan Büyük Darülmualimin öğretmenlik mesleğinde sistemleşmeye gidilen en önemli adımlardan kabul edilmektedir” (Akyüz, 2008:28-42).

“1870’de Sultani yani liselere öğretmen yetiştirmek için kurulan Dar’ülmuallimin-i Aliye ise ortaokul öğretmeni yetiştirmede yeni bir uygulamaydı” (Üstüner, 2004; aktaran, Aras ve Sözen, 2012:1).

“1923–1924 öğretim yılı başında Türkiye’de toplam 20 İbtidâ-i Darülmuallimin ve Darülmuallimat, yani İlköğretmen Okulu bulunmaktaydı. Öğretim süreleri beş yıl olan bu okulların 1931–1932 öğretim yılından itibaren altı yıllık okullar haline getirilmiştir. 1926’da üç yıllık Köy Öğretmen okulları, 1936’da açılan askerliğini tamamlayan er, onbaşı ve çavuşun küçük köylere öğretmen olduğu 8 aylık eğitim kursları, 1937’de büyük köylere Köy Eğitim Yurtları açılmıştır” (YÖK, 2007:28; Ergün, 2008:69). Bu tarihten başlayarak ortaokul düzeyindeki birinci devreler aşamalı bir biçimde kaldırılmıştır. “1932–1933 öğretim yılından itibaren ilk devreye öğrenci alınmamış, üç yıl sonra ortaokul mezunları doğrudan mesleki devreye alınmış ve bu sistem uzun bir dönem boyunca uygulanmıştır” (YÖK, 2007:28; Ergün, 2008:70). 1950’li yıllardan itibaren ilk ve orta öğretimde Amerikan modelinin etkileri görülmeye başlanmıştır. 1960’lı yıllarda bu etki devam ederken planlı kalkınmaya geçilmesi dolayısıyla, eğitimde nitelikli işgücüne duyulan ihtiyaç doğrultusunda planlamalar yapılmaya başlanmıştır. “1961 yılında “İlköğretim Kanunu” değiştirilerek köy okullarında üç yıl olan ilkokul öğrenim süresi, beş yıla çıkarılmıştır” (Şen, 2013:488). Bu sistem uzun yıllar uygulanmıştır. Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 1973’te çıkartılmasıyla ilköğretimin 8 yıla çıkarılması fikri gündeme gelmiştir, “1974-1975 öğretim yılında köklü bir geçmişe ve deneyime sahip olan ilköğretmen okullarının bir bölümü öğretmen yetiştirme işlevini yitirerek üç yıllık öğretmen lisesi haline gelmiştir” (YÖK, 2007:28-29).

Ergün (1987) günümüzde bu okulların Anadolu Öğretmen Lisesi adıyla faaliyet göstermekte olduğunu ve üzerine eklenen 2 yıllık eğitim enstitüleri ile sınıf öğretmeni olabilme imkânı sunduğunu belirtmiştir. Türkiye’de cumhuriyetten sonra öğretmen yetiştirmeyi etkileyen bir diğer yenilik ise “1981’de çıkarılmış 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’dur. Bu kanunname ile tüm yükseköğrenim kurumları üniversitelere, sonuç olarak öğretmen yetiştiren kurumlardan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı iki yıllık eğitim enstitüleri Eğitim Yüksekokullarına ve dört yıllık Yükseköğretim Okulları eğitim fakültelerine dönüştürülmüştür” (YÖK, 2007:37-38). 1982 yılında yapılan yasal düzenlemelerle, öğretmen yetiştirme görevi üniversitelere verildikten sonra, ilkokul öğretmenleri eğitim yüksekokulları tarafından, ortaöğretim kurumları öğretmenleri de,

eğitim fakülteleri tarafından yetiştirilmeye başlanmıştır (Aydın ve Baskan, 2006:37). 1989–1990 öğretim yılında, iki yıllık eğitim yüksekokullarının süresi önce dört yıla çıkarılmış, 1992–1993 öğretim yılından itibaren de, ilkokul öğretmenini yetiştirmeye, eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği bünyesinde devam edilmiştir (Aydın ve Baskan, 2005:192).

Türkiye'de eğitim; adalet, güvenlik ve sağlık gibi devletin temel işlevlerinden birisi olup devletin denetimi ve gözetimi altında yapılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtı, taşra ve yurtdışı teşkilâtları eğitim hizmetlerinin sunumunda önemli görevler üstlenmektedirler. Türk eğitim sisteminin genel yapısı iki tür eğitim sistemi üzerine kuruludur. Bunlar (Taşpınar, 2012:288-291);

- ✓ *Örgün Eğitim:* Belirlenmiş yaş grubunda ve aynı seviyedeki bireylere, seviyelerine göre hazırlanmış programlarla okul yapısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Örgün eğitimin kademelerini ise;
 - a. Okul öncesi eğitim
 - b. İlköğretim
 - c. Ortaöğretim
 - d. Yükseköğretim kurumları kapsamaktadır.
- ✓ *Yaygın Eğitim:* Yaygın eğitim ise, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden birinden ayrılmış olan bireylere ilgi ve gereksinme duydukları alanda örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. Yaygın eğitim kurumları şunlardır; Halk eğitimi merkezleri, Çıraklık eğitimi merkezleri, Pratik kız sanat okulları, Olgunlaşma enstitüleri, Endüstri pratik sanat okulları, Mesleki eğitim merkezi, Yetişkinler teknik eğitim merkezleri, Özel kurslar, Özel dershaneler, Eğitim ve uygulama okulları (özel eğitim), Meslek okulları(özel eğitim), Meslekî eğitim merkezleri (özel eğitim), Bilim ve sanat merkezleri (özel eğitim), Açık ilköğretim okulu, Açık öğretim lisesi (Başaran ve Çınkır, 2012:13).

Türk Eğitim Sistemi değişik amaç ve düzeylerdeki birçok yasal düzenleme çerçevesinde işlemektedir. Halen yürürlükte olan yasal düzenlemeler şunlardır:

- ✓ 3 Mart 1924'te çıkarılan 430 sayılı Tevhid'i Tedrisat Kanunu ile eğitim sisteminin genel örgütlenişi ve yönetiminin genel hatları şekillendirilmiştir.
- ✓ 29.06.1930 tarihli ve 1532 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1702 sayılı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun ile 19/01/1943 tarihli ve 5308 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4357 sayılı İlkokul Öğretmenlerinin Kadrolarına, Terfi, Taltif ve Cezalandırılmalarına ve Bu Öğretmenler İçin Teşkil Edilecek Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına ve Öğretmenlerin Alacaklarına Dair Kanun, disiplin hükümleri halen uygulanan kanunlardır.
- ✓ 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu; ilköğretim için ayrı olarak çıkarılan ilk yasa olması bakımından önemlidir.

Türk eğitim sistemini genel bir bütünlük içinde ele alan yasa ise 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu olmuştur. Bu Yasa, örgün ve yaygın eğitim sistemiyle, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi bir bütün olarak ele almış ve bu şekilde biçimlendirmiştir (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu).

Mesleki ve teknik eğitimi düzenleyen Yasa; 19.6.1986 tarih ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'dur.

Milli Eğitim Bakanlığınca örgüt yapısını düzenleyen yasa; 30/04/1992 tarihli ve 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanundur. Bu kanun Millî Eğitim Bakanlığının yeniden yapılandırılması çalışmaları kapsamında, 6/4/2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, 25/8/2011 2011 Eylül bakanlık teşkilatlanmasında, hizmet birimlerinde ve Talim ve Terbiye Kurulu gibi çeşitli organların iç yapılarında bazı düzenlemelere gidilmiştir (www.mevzuat.gov.tr).

Yükseköğretim Kanunu: 6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile yükseköğretimin amaç ve ilkeleri, yönetim organları, eğitim-öğretim, araştırma, yayın, mali konuları kapsamaktadır. 28.03.1983 tarih ve 2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilat Kanunu ise yükseköğretim kurumlarının teşkilatlanmasıyla ilgili esaslar içermektedir.

24.12.2003 tarihli ve 25326 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun getirdiği teşkilatlanmaya ilişkin

düzenlemelerle birlikte, kurumların bütçe ve mali yönetimleriyle ilgili önemli düzenlemeler getirmektedir. Bu düzenlemeler Milli Eğitim Bakanlığını da bağlamaktadır.

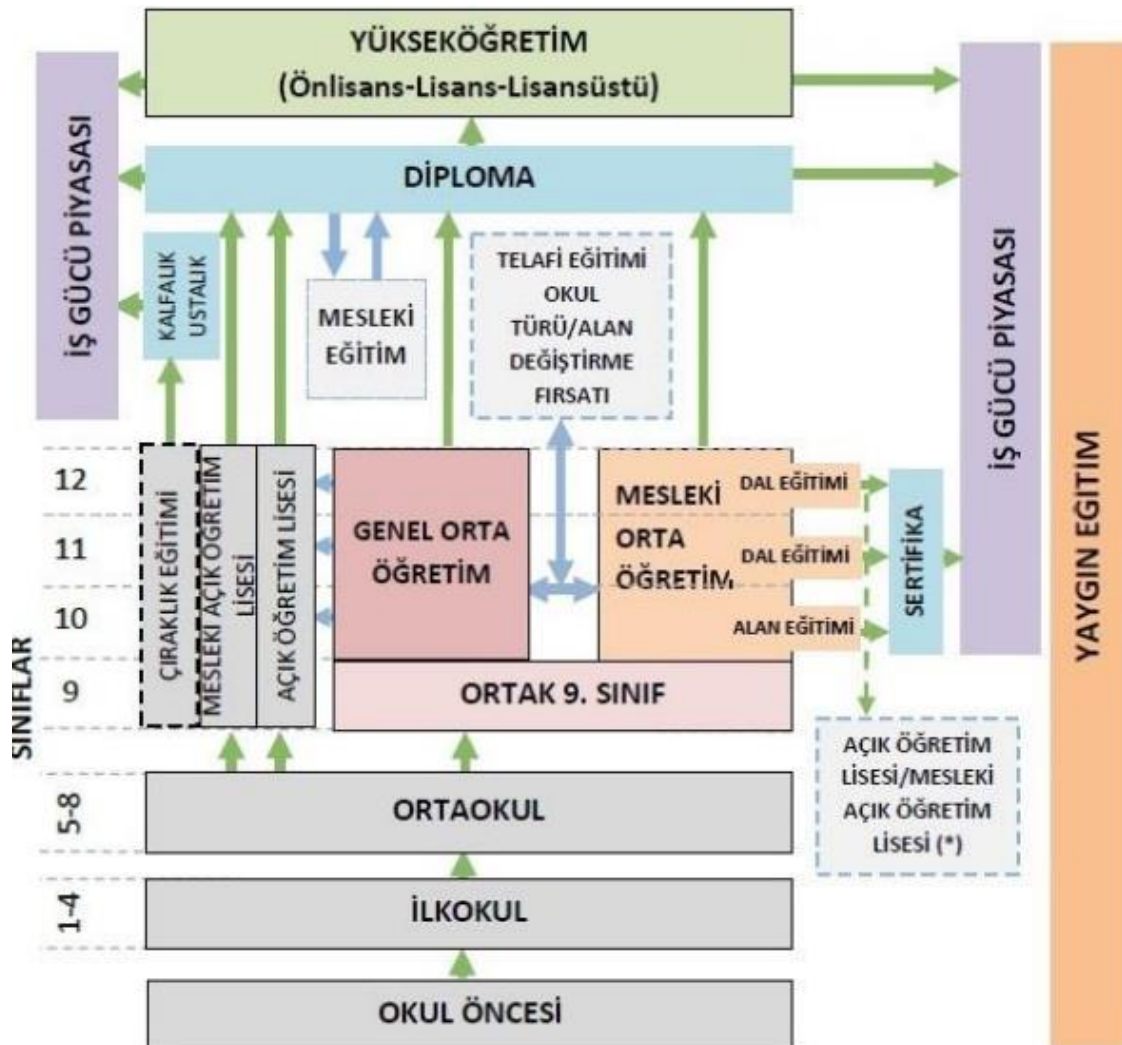
Türk Milli Eğitiminin temel ilkeleri şunlardır: (Milli Eğitim Temel Kanunu; 4-17. maddeler):

- ✓ Genellik ve eşitlik
- ✓ Ferdin ve toplumun ihtiyaçları
- ✓ Yöneltilme
- ✓ Eğitim hakkı
- ✓ Fırsat ve imkan eşitliği
- ✓ Süreklilik
- ✓ Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk milliyetçiliği
- ✓ Demokrasi eğitimi
- ✓ Laiklik
- ✓ Bilimsellik
- ✓ Planlılık
- ✓ Karma eğitim
- ✓ Okul ile ailenin işbirliği
- ✓ Her yerde eğitim olarak belirtilebilir.

Yukarıda belirtilmiş kanunlara ek olarak Türk Milli Eğitim Sisteminin örgüt ve yönetiminin düzenlenişi ve işleyişi ile ilgili diğer kanun ve yönetmelikler listesi aşağıda verilmiştir:

- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi,
- ✓ Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği
- ✓ İlköğretim Kurumları Yönetmeliği
- ✓ Okul Aile Birliği Yönetmeliği,
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişliği Başkanlıkları Yönetmeliği
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Son olarak, Milli Eğitim Bakanlığı ilgili birimlerince bakanlık tarafından yürütülmekte olan kanunlar haricindeki mevzuat gözden geçirilmiş, bazı mevzuatlar birleştirilmiş ve/veya sadeleştirilmiştir. Bu kapsamda 27 adet yönerge, 2 adet usul ve esaslar ile 2593 adet genelge, uygulama kabiliyetleri kalmadığı gerekçesiyle 7 adet yönetmelik de, 07/12/2011 tarihli ve 82202 sayılı onay ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Şekil 2.3. Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi, 2011/12

Kaynak: Türk Millî Eğitim Sistemi (MTEGM, 2015a)

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile eğitim sistemi “örgün eğitim” (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim) ve “yaygın eğitim” olmak üzere iki ana bölümden oluşturulmuştur. Takip eden bölümlerde her bir alana kısaca değinilmiştir.

2.4.1. Orta öğretim kurumları çeşitleri

Türk Eğitim Sisteminde ortaöğretim düzeyi ilköğretime dayalı, en az dört yıllık öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının hepsini içermektedir. Yaş grubu ortaöğretimde 14-17 yaş aralığıdır. İlköğretimi tamamlayan ve orta öğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, orta öğretime devam etmek ve orta öğretim imkanlarından yararlanmak hakkına sahiptir. (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu; maddeler: 26-27).

Orta öğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitim Temel Kanununda, Millî Eğitimin genel amaç ve temel ilkelerine uygun biçimde; “Bütün öğrencilere orta öğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak” ve “Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamak” olarak belirtilmektedir (Milli Eğitim Temel Kanunu; Madde 28).

Orta öğretim, çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelir. Belli bir programa ağırlık veren okullara lise, teknik lise ve tarım meslek lisesi gibi eğitim dallarını belirleyen adlar verilir. Nüfusu az ve dağınık olan ve Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli görülen yerlerde, orta öğretimin, genel, mesleki ve teknik öğretim programlarını bir yönetim altında uygulayan çok programlı liseler kurulabilir. Orta öğretim kurumlarının öğrenim süresi, uygulanan programın özelliğine göre, Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilir (Milli Eğitim Temel Kanunu; Madde 29).

Milli Eğitim Temel Kanunu’nda İmam-hatip liseleri ile güzel sanatlar eğitimi verecek kurumlara da değinilmektedir. İmam - hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığınca açılan orta öğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumları olarak belirtilirken (Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 32). Güzel sanatlar eğitimi konusunda da güzel sanatlar alanlarında özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek üzere ilköğretim ve orta öğretim seviyesinde ayrı okullar açılabileceği veya ayrı yetiştirme tedbirlerinin alınabileceği belirtilerek, özellikleri dolayısıyla bunların

kuruluş, işleyiş ve yetiştirme ile ilgili esaslarının ayrı bir yönetmelikle düzenleneceği ifade edilmektedir (Millî Eğitim Temel Kanunu, Madde 33).

Türk Millî Eğitim Sistemi içerisinde orta öğretim düzeyinde yer alan bir başka okul ve kurum türü ise, “mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumları”dır. Bu okul ve kurumlar meslekî ve teknik eğitim alanında, diplomaya götüren orta öğretim kurumları ile belge ve sertifika programlarının uygulandığı her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim-öğretim kurumlarını içermektedir (Mesleki Eğitim Kanunu, Madde 3 - j bendi).

Mesleki ve teknik eğitimin yapılacağı okullarda ve işletmelerde yapılacak mesleki eğitime ilişkin esaslar kanunla düzenlenmektedir. 19.6.1986 tarihinde 19139 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu bu alandaki bütün düzenlemelerin yasal dayanağı niteliğindedir. Meslekî ve teknik eğitim programlarının uygulandığı her tür ve derecedeki örgün, yaygın eğitim okul ve kurumları ile işletmelerde yapılacak meslekî eğitimin; plânlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi konularında kararlar almak ve Bakanlığa görüş bildirmek üzere, Bakanlıkta Mesleki Eğitim Kurulu kurulur. Bu Kurulun kararları Bakanlık ve ilgili meslek kuruluşlarınca yürütülür. 5763 sayılı yasa 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununun 13 üncü maddesinde yapılan değişiklikle, il düzeyinde il İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu oluşturulmuştur. İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik de 21 Ekim 2008 tarih ve 27031 sayılı resmi gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik, il İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının oluşumu, organları ve görevlerini içerir. Meslekî Eğitim Kurulu, Bakanlık Müsteşarının başkanlığında; Bakanlığın meslekî eğitimle görevli Müsteşar yardımcıları ile; İçişleri, Maliye, Çevre ve Şehircilik Sağlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Bilim Sanayi ve Turizm Bakanlığı Müsteşar yardımcıları, Devlet Planlama Teşkilâtı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürü, Bakanlığın meslekî eğitim ile ilgili genel müdürleri, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, en çok işvereni temsil eden İşveren Sendikaları Konfederasyonu, En çok işçiyi temsil eden İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Bankalar Birliği, Türkiye Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirleri Odaları Birliği Başkanları veya bu kurumların üst düzey yetkililerinden ve meslekî eğitim alanında görevlendirilecek Yükseköğretim Kurulu’ndan bir temsilciden oluşmaktadır. Bu kurulun görevleri; muhtelif sektör ve branşta çıraklık eğitimi ile meslek eğitimi konusunda eğitim ihtiyaçlarını tespit

etmek ve Bakanlığa bildirmek, çıraklık ve mesleki eğitim programlarının esasları ve süreleri hakkında Bakanlığa görüş bildirmek, çıraklık ve işletmelerdeki mesleki eğitimde; uygulama alanına alınacak veya çıkarılacak yer ve meslekleri belirlemek ve Bakanlığa görüş bildirmek, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının yıllık çalışma raporlarını değerlendirmek, teknolojik gelişmelerin ve iş hayatındaki değişmelerin meslek eğitimine etkilerini izlemek ve Bakanlığa bildirmek olarak özetlenebilir (Mesleki Eğitim Kanunu, Madde 5).

İl Mesleki Eğitim Kurulu'nun görevleri ise temelde Bakanlık düzeyinde oluşturulan Mesleki Eğitim Kurulunun görevlerini il düzeyinde yerine getirmektir Kurul valinin başkanlığında;

- a) Belediye Başkanı, büyükşehir belediyesi bulunan illerde Büyükşehir Belediye Başkanı veya genel sekreteri veya yardımcısı,
- b) İl Özel İdaresi Genel Sekreteri,
- c) İl Milli Eğitim Müdürü,
- d) İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürü,
- e) Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürü,
- f) İl Ticaret ve/veya Sanayi Odası Başkanı,
- g) İşçi, işveren konfederasyonları ile Türkiye Sakatlar Konfederasyonundan birer temsilci,
- h) İl Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Başkanı,
- i) İlde bulunan fakülte veya yüksek okulların Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü veya Mesleki Teknik Eğitim Bölümlerinden valinin belirleyeceği bir öğretim üyesi,
- j) İl Gümrük ve Ticaret Müdürü,
- k) Kalkınma Ajansı temsilcisinden oluşmaktadır.

Mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarında dokuzuncu sınıf tüm alanlarda ortaktır. Öğrenciler onuncu sınıfta seçtikleri alan programına, on birinci sınıfta ise dal programına ayrılarak eğitim-öğretimlerini sürdürürler. Mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu hükümlerine göre uygulamalı eğitimlerini gerçek iş ve hizmet ortamlarında yapmaktadırlar. Bu eğitim; haftada iki gün okulda teorik eğitim, üç gün işletmelerde uygulamalı eğitim olarak gerçekleştirilmektedir. Son sınıfta işletmelerde uygulamaya giden öğrenciler öğrenim

görürlerken iş hayatı ile de tanışmaktadırlar. Ancak, mesleki teknik eğitim kurum türlerinden Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri öğrencileri 10 ve 11'inci sınıflarda ekim-mart ayları arasındaki altı aylık dönemde okulda eğitim almakta, nisan-eylül ayları arasındaki altı aylık dönemde ise işletmelerde beceri eğitimlerini gerçekleştirmektedirler. Beceri eğitimi için iş yerlerine gönderilen öğrencilere ilgili iş yerlerince yaşlarına uygun olarak asgari ücretin netinin; 20 ve daha fazla personel çalıştıran işletmelerde en az % 30'u 20'den az personel çalıştıran işletmelerde en az % 15'i oranında ücret ödenmekte ve Milli Eğitim Bakanlığınca hastalık, iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı sigortaları yapılmaktadır (<http://mtegm.meb.gov.tr>).

Türk Milli Eğitim Sistemi içerisinde çok farklı türde orta öğretim kurumları bulunmaktadır. 652 sayılı KHK ile mesleki ve Teknik ortaöğretim okullarının bağlı olduğu dört farklı Bakanlık birimi Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü altında birleştirilmiştir. Ortaöğretim kurumlarını bünyelerinde toplayan bu genel müdürlüklerin yanı sıra MEB teşkilat yapısı içerisinde Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü de yer almaktadır. Özel eğitim gerektiren bireylerin, ortaöğretimlerini özel eğitim okullarında veya diğer genel, mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında, kaynaştırma yoluyla sürdürmeleri esastır. İlköğretim okullarını bitiren; özel eğitim gerektiren öğrencilerden genel, mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına yönlendirme kararı alınanlar, ilgili birimlerle yapılacak işbirliği çerçevesinde yatılı ve sınavsız olarak bu okullara yerleştirilirler. Çok programlı liselere ve meslek liselerine yönlendirme kararı alınanlardan, yatılı okumak isteyen öğrenciler için yakın yatılı okulların olanakları da değerlendirilerek yeterli kontenjan sağlanır. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin mesleki ve teknik liselerde ilgi, istek, yetenek ve yeterlilikleri ölçüsünde kaynaştırma uygulamasının yapıldığı, yatılı ve/veya gündüzlü çok programlı ortaöğretim kurumları açılır. Ortaöğretimde, güzel sanatlar, mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumları veya iş eğitim merkezleri ya da iş okulları açılarak yeterlilikleri oranında, bir üst öğrenime, iş ve mesleğe yönlendirilmeleri sağlanır (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 28).

Türk Eğitim Sisteminde ilke olarak yöneltme ilköğretimde başlar ancak, yanlışları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yöneltmeyi sağlamak için orta öğretimde de devam eder. Yöneltilme esasları ve çeşitli programlar veya orta öğretim okulları arasında

yapılacak yatay ve dikey geçiş koşulları, Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenir. (Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 30).

Ortaöğretim okullarını başarıyla tamamlayan  ğrencilere ‐Lise Diploması‐ verilir. Lise veya dengi okulları bitirenler, yüksek  ğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanırlar. Genel olarak öğrencilerin okullar arası geçişlerine izin verilmektedir. Ancak, bazı okullara, özellikle merkezi sınavla  ğrenci alan ortaöğretim kurumları arasında geçişler belli şartlar dahilinde gerçekleştirilmektedir. Açık  ğretim Lisesi / Mesleki Açık  ğretim Lisesi: İhtiyaç duyan herkese, istediği yer ve zamanda eğitimini devam ettirme imkanı sunma amacı ile kurulmuştur (1992). Açık  ğretim Lisesinde 2007-2008 eğitim- ğretim yılında öğrenim gören  ğrenci sayısı 246.495’e, Mesleki Açık  ğretim Lisesinde 2007-2008 eğitim yılında öğrenim gören  ğrenci sayısı ise 87.651’e ulaşmıştır (MEB 2009 Yılı Bütçe Raporu:85-86). Açık  ğretim liselerinde kayıtlı  ğrenci sayısı her geçen yıl artmaktadır.  rnek olarak, 2009 yılında 325.919 iken 2010 yılında 380.192’a ve 2011 yılında ise 480.000’e çıkmıştır. (MEB 2011 Bütçe Raporu).

Ortaöğretim, ilköğretime dayalıdır ve genel ve mesleki-teknik ortaöğretim olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Ortaöğretim okulları en az dört yıl süreli (9.-12. sınıflar) olup, 14-17 yaş grubu öğrencileri kapsamaktadır. Bazı okullar, yabancı dil hazırlık sınıfı dahil 5 yıl sürelidir ( rneğin Sosyal Bilimler Lisesi). Ortaöğretimin bazı devlet okulları ile özel ortaöğretim okullarında, eğitim programlarının hedeflerine uygun olarak yabancı dil hazırlık sınıfları bulunmakta, fen grubu ve matematik dersleri yabancı dilde yapılabilir. ( rneğin, Kadıköy Anadolu Lisesi, Galatasaray Lisesi, İstanbul Lisesi). Ortaöğretim okulları zorunlu eğitim kapsamı dışındadır.

Hem genel hem de mesleki ve teknik eğitimde ‐Anadolu Liseleri, Anadolu Meslek Liseleri vb‐ olarak adlandırılan (bu şekilde adlandırılmasa da aynı kategoride değerlendirilen) ve giriş sınavı ile  ğrenci alan öğrencileri özel yöntemlerle merkezi olarak belirlenen (seviye belirleme sınavı, not ortalaması ve davranış notu vb. birleşiminden oluşturulan) yabancı dilin ağırlıklı olduğu okullar bulunmaktadır. Bu okulların diğer okullardan temel farkı yabancı dil derslerinin fazla olması ve fen bilimleri alanındaki bazı derslerin yabancı dilde okutulabilmesidir. Bunun dışındaki tüm özellikleri bulunduğu okul türü ile aynıdır. Bununla birlikte, devlet okullarında bazı derslerin yabancı dilde okutulması uygulaması tedricen kaldırılmaktadır.

Orta öğretim kurumlarında (Şişman ve Taşdemir, 2008:90);

- a) Yükseköğretime,
- b) Hem mesleğe hem yükseköğretime hazırlayan programlar uygulanmaktadır.

Hem genel hem de mesleki ve teknik ortaöğretimde çok geniş bir okul çeşitliliği vardır. 30'un üzerinde okul türü bulunmaktadır. Bu çeşitlilik hem yukarıda sözü edilen Anadolu Lisesi uygulamasından hem de okulların mesleki alanlara göre açılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, ticaret ve turizmle ilgili programlar ayrı bir okul türü, endüstriyel programlar ayrı bir okul türü içinde yer almaktadırlar (Taşpınar, 2012:288-291).

Bu okul çeşitliliğine karşın, tüm ortaöğretim kurumlarının 9. sınıfında aynı (ortak) genel eğitim dersleri yer almaktadır. Bu sınıftan sonraki dersler alanlara göre farklılık göstermektedir. Tüm okullarda Bakanlıkça hazırlanan ders çizelgeleri ve öğretim programları uygulanmaktadır.

2.5. Genel Ortaöğretim Okulları

Genel ortaöğretim okulları aşağıdaki listede yer alan yedi okul türünden oluşmaktadır. Bu okullar temelde uyguladıkları programlar yoluyla öğrencileri yükseköğretime hazırlayan okullardır. Ancak, sınıflarda bulunan öğrenci sayıları, öğretmen seçimi, giriş koşulları, yabancı dil ağırlığı vb. bakımlarından bazı farklılıklar göstermektedirler (MEB, Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi, 2011:117).

Çizelge 2.2. Genel ortaöğretim okulları

Okul Türleri	Hazırlık Sınıfı	Süre (Yıl)
Lise	-	4
Anadolu Lisesi	-	4
Fen Lisesi	-	4
Sosyal Bilimler Lisesi	1	4
Anadolu Öğretmen Lisesi	-	4
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi*	-	4
Spor Lisesi	-	4
Askeri Liseler	-	4
Polis Kolejleri	-	4

Kaynak: SETA Rapor

* 2009-2010 öğretim yılından geçerli olmak üzere Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi ve Spor Lisesi “Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi” adı altında birleştirilmiştir.

2.5.1. Fen lisesi

Fen liseleri, fen ve matematik alanlarındaki beceriye sahip olan öğrencileri, matematik ve fen bilimleri alanında yüksek öğrenime hazırlamayı amaçlamaktadır. Matematik ve fen bilimleri alanlarında gereksinim duyulan üstün nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesine kaynaklık eder. Öğrencileri araştırmaya yöneltmeyi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile yeni buluşlara ilgi duyanların çalışacakları ortamı ve koşulları hazırlar. Yeni teknolojileri kullanabilen, yeni bilgiler üretebilen ve projeler hazırlayabilen bireyler yetiştirir. Öğrencilerin bilimsel araştırma yapmalarına, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izlemelerine yardımcı olacak şekilde yabancı dilde iyi yetişmelerini sağlar. Birinci yabancı dili İngilizce olan fen liselerinde öğrenim süresi 4 (dört) yıldır. Yatılı ve karma okullardır (MEB, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, 1).

2.5.2. Anadolu lisesi

Anadolu Lisesi'nin amaçları; öğrencilerin ilgi, yetenek ve başarılarına göre yüksek öğretim programlarına hazırlanmalarını, yabancı dili, dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izleyebilecek düzeyde öğrenmelerini sağlamaktır. Öğrenim süreleri 4 yıldır. Köklü Anadolu Liseleri'nin ortak sınav puanları ortalama 450-500 arasında olup mezunların üniversitelere yerleşme oranı yüksektir. Ancak genel liselerin Anadolu Lisesi olmasıyla yeni Anadolu Liseleri'nin ortak sınav taban puanı oldukça düşük olmaktadır (MEB, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi).

2.5.3. Anadolu öğretmen lisesi (sosyal bilimler lisesi)

Özellikle öğretmen yetiştiren yükseköğretim programları olmak üzere yükseköğretim kurumlarına öğrenci hazırlamak. Öğrencilerine; öğretmenlik mesleğini sevdirmek, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği tutum ve davranışları kazandırmak, ortaöğretim düzeyinde ortak bir genel kültür vermek, Ülke kalkınmasına ekonomik, sosyal ve kültürel katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırmaktır.

Eğitim süresi 4 yıl olan ve sınıf mevcutlarının en fazla 30 olduğu Anadolu öğretmen liselerinde genel kültür dersleri, öğretmenlik mesleği ile ilgili dersler, öğrencilerin bireysel ilgi ve yeteneklerini tanıyıp anlamalarına, geliştirmelerine ve bazı alanlarda

derinleşmelerine imkân sağlayan derslerin yanı sıra 2. yabancı dil olarak Almanca veya Fransızca okutulur.

Öğretim programında yer alan dersler, öğrencilerin istek ve yetenekleri doğrultusunda yönelecekleri yükseköğretim programlarına uygun olarak Türkçe-Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Yabancı Dil alanlarına göre gruplandırılır (MEB, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi).

2.5.4. Genel (düz) lise

Genel Lise, diğer adı ile Düz Liseler, Türk Milli Eğitimi'nin amaçları doğrultusunda öğrencileri ortaöğretim seviyesinde asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştiren yüksek öğretime öğrenci hazırlayan öğretim kurumlarıdır. 1872 yılında İdadi adıyla kurulan liseler 3 Mart 1924 yılında çıkarılan Tehvid-i Tedrisat Kanunu ile genel liseye dönüştürülmüştür. Orta Öğretimin Yeniden Yapılandırılması kapsamında; Talim ve Terbiye Kurulunun 07 Haziran 2005 tarih ve 184 sayılı kararı ile bu okulların öğretim süresi, 2005 - 2006 öğretim yılından itibaren 9.sınıfta başlamak üzere kademeli olarak 4 yıla çıkarılmıştır (MEB, 2015).

2.5.5. Anadolu teknik ve endüstri meslek lisesi

Mesleki Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet gösteren 22 okul türünün öğrenim süreleri ile yetkilerinde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın, “Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi” ile “Çok programlı Anadolu Lisesi” adı altında yeniden yapılandırılmıştır. Bünyesinde Bulunan Okullar:

1. Anadolu Sağlık Meslek Liseleri
2. Ticaret Meslek Liseleri
3. Turizm Meslek Liseleri
4. Kız Teknik ve Meslek Liseleri
5. Teknik ve Endüstri Meslek Liseleri
6. Tarım Meslek Liseleri
7. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri

8. Spor Liseleri

Bu okullarda öğrencilere, orta öğretim düzeyinde ortak bir genel kültür kazandırmayı amaçlayan genel kültür dersleri ile birlikte endüstriyel teknik alanlarda mesleki formasyon verilmesini ve en az bir yabancı dil öğretilmesini amaçlayan, öğrencileri hem hayata, hem de yüksek öğrenime hazırlayan programlar uygulanmaktadır. Anadolu teknik meslek liselerinin öğretim süresi 4 yıldır. Mezunları sınavsız olarak alanlarındaki meslek yüksekokulu programlarına girebilmektedirler. Bu okulu bitiren öğrencilere ustalık belgesinin yetki ve sorumluluklarına sahip “İş Yeri Açma Belgesi” verilir, ayrıca “Teknisyen” unvanı ile istihdam edilirler (MEB, 2015).

2.5.6. Sağlık meslek lisesi

Sağlık Bakanlığı’na bağlı kamu ve özel yataklı/yataksız sağlık kurum ve kuruluşlarına ara eleman yetiştirmek üzere açılan okullardır. Türk Millî Eğitiminin genel sağlık alanının özel amaçları doğrultusunda, ortaöğretim seviyesinde genel kültür, sağlık alanıyla ilgili temel bilim, her alan/dala özel mesleki yeterlilik kazandıran, öğrencileri hayata, sağlık alanına ve yükseköğrenime hazırlayan, yabancı dil olarak İngilizce öğretilmesini amaçlayan programlar uygulanmakta olup, ‘Anadolu’ programlarında İngilizce dersi ağırlıklı olarak verilir. Yapılan değişikliklere göre, sağlık meslek liselerinin bazı programlarına yeni öğrenci kaydedilmeyecek ve böylelikle lise mezunlarının ebe ya da hemşire unvanını kazanması mümkün olmayacak.

Yeni Ünvanlar: Sağlık meslek lisesi mezunlarının kazanacağı ünvanlarda da değişiklik yapıldı. Buna göre, sağlık meslek liselerinden sadece “Hemşire Yardımcısı”, “Ebe Yardımcısı”, “Sağlık Bakım Teknisyeni” ünvanları ile mezun olunabilecek.

Bu ünvanlarla mezun olacakların gören tanımları şu şekilde olacak:

- ✓ Hemşire yardımcısı; sağlık meslek liselerinin hemşire yardımcılığı programından mezun olup hemşire nezaretinde yardımcı olarak çalışan, ayrıca hastaların günlük yaşam aktivitelerinin yerine getirilmesi, beslenme programının uygulanması, kişisel bakım ve temizliği ile sağlık hizmetlerine ulaşımında yardımcı olan ve refakat eden sağlık teknisyenidir.

- ✓ Ebe yardımcısı; sağlık meslek liselerinin ebe yardımcılığı programından mezun olup ebelerin nezaretinde yardımcı olarak çalışan, ayrıca hastaların günlük yaşam aktivitelerinin yerine getirilmesi, beslenme programının uygulanması, kişisel bakım ve temizliği ile sağlık hizmetlerine ulaşımında yardımcı olan ve refakat eden sağlık teknisyenidir.
- ✓ Sağlık bakım teknisyeni; sağlık meslek liselerinin sağlık bakım teknisyenliği programından mezun olup en az tekniker düzeyindeki sağlık meslek mensuplarının nezaretinde yardımcı olarak çalışan, ayrıca hastaların günlük yaşam aktivitelerinin yerine getirilmesi, beslenme programının uygulanması, kişisel bakım ve temizliği ile sağlık hizmetlerine ulaşımında yardımcı olan ve refakat eden sağlık meslek mensubudur.

2.5.7. Çok programlı lise

Bazı yerleşim birimlerinde genellikle il dışı merkezlerde birden çok okul programının birlikte bir okulda yer almasıyla oluşan okullardır. Çok programlı liselerde 4 ana program bulunmaktadır.

1. Anadolu Meslek Programı
2. Anadolu Teknik Programı
3. Anadolu Lisesi
4. Anadolu İmam Hatip Lisesi programları yer almaktadır.

Bu programların alt dalları ve bölümler vardır.

İlköğretim üzerine öğrenim süresi 4 yıl olan ve öğrencilere, çeşitli meslek alanlarında endüstrinin ve hizmet sektörlerinin ihtiyaç duyduğu mesleki formasyon verilmek suretiyle öğrencileri iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan programların uygulandığı mesleki ve teknik okullardır. Bu okullardan mezun olanlar, alanları ile ilgili iş yerlerinde çalışabilecekleri gibi, kendi iş yerlerini açabilirler, yüksek öğrenim kurumlarına da devam edebilirler. Mezun olan öğrencilere eğitimini gördükleri program türüne ait diploma verilmekte ve alanlarının devamı niteliğindeki yüksek öğretim kurumlarını tercih etmelerinde halinde de ek puan verilmektedir. Çok Programlı Liselerden mezun olanlar,

sınavsız olarak alanlarındaki meslek yüksek okulu programlarına girebilmektedirler (MEB, 2015).

2.5.8. Anadolu otelcilik ve turizm meslek lisesi

Turizm ve bunun temel alt yapısını oluşturan konaklama sektörünün ihtiyaç duyduğu yabancı dil bilir nitelikli elemanları yetiştiren okullardır. Öğretim süresi 4 yıldır. Bu okullarda;

- ✓ Resepsiyon,
- ✓ Servis, Mutfak,
- ✓ Kat Hizmetleri,
- ✓ Seyahat Acenteciliği bölümleri bulunmaktadır.

Bu okullarda öğrenim gören öğrenciler her yıl Ekim-Mart ayları arasında teorik ve uygulamalı eğitimlerini okulda; Nisan-Eylül ayları arasında uygulamalı eğitimlerini bu alanda faaliyet gösteren otellerde veya diğer turistik tesislerde yapmaktadırlar. Mezunlar sınavsız olarak alanlarındaki meslek yüksek okul programlarına girebileceklerdir. Bilgisayar ve yabancı dil bilen nitelikli meslek elemanı olarak yetişen öğrenciler, geniş iş imkanına sahiptirler (MEB).

2.5.9. Anadolu imam hatip ve imam hatip lisesi

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 32'nci maddesi hükmü gereği, İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği konularında görevli elemanları yetiştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na açılan ortaöğretim sistemi içinde yer alan, hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan ortaöğretim kurumlarıdır. Öğretim süresi 4 yıldır. Anadolu İmam-Hatip Liselerinden mezun olanlar, (ÖSYS) sınavı sonucuna göre hem kendi alanlarında, hem de diğer alanlardaki kazandıkları yükseköğretim programlarına devam edebilmekte, İlahiyat Fakülteleri ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümlerini tercih edenlerde ek puan alabilmektedirler (MEB, 2015).

2.5.10. Kız meslek lisesi

İlköğretim okulu üzerine, bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan, öğretim yılı bir yıl hazırlık sınıfından sonra dört yıl olan ve mesleğe yönelik teknik elemanların yetiştirildiği okullardır. Çeşitli meslek alanlarına yönelik 21 alan/bölümde faaliyet göstermektedir. Eğitim İngilizce ve Almanca dillerinden biriyle yapılmaktadır. Bu okullardan teknisyen ünvanı ile mezun olanlar, alanları ile ilgili iş yerlerinde çalışabilecekleri gibi, isterlerse yükseköğretim kurumlarına da devam edebilirler (MEB, 2015).

2.5.11. Askeri liseler

Askeri liseler gelecekte Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir üyesi olarak, ülkemize hizmet etmek isteyen öğrencilerin seçtiği okullardır. ÖSYM'nin belirlediği tarihte sayısal ve sözel bölümden oluşan bir sınav uygulanmaktadır. Sözel bölüm; Türkçe (30) ve Sosyal bilimler (15) sorudan, Sayısal bölüm; Matematik (30) ve Fen bilimleri (25) sorudan oluşmaktadır. Yazılı sınav için belirlenecek baraj puanını aşan adaylar, 2. seçim aşamasına katılmaya hak kazanacaklardır.

2. Seçim Aşaması

- ✓ Ön Sağlık Muayenesi
- ✓ Bedeni Yeterlilik Testleri
- ✓ Psikoteknik Testi (Yalnız Hv. K.K.lığı için)
- ✓ Müzik Yetenek Testi (Yalnız Bando Astsubay Hazırlama Okulu için)
- ✓ Mülakat
- ✓ Sağlık Muayenesi

Askeri Liselerde hazırlık sınıfı dahil 5 yıl eğitim verilmektedir (MEB, 2015). Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Alanları

1999 yılından itibaren uygulanan öğrenci seçme sınavı adaylarının tercihinde liseden mezun oldukları alanın öğrencilerin üniversiteye girişindeki önemini artırmıştır. 1999 yılından öncesinde yapılan tercihlerde aday Fen çıkışlı olmasına rağmen hukuk fakültesini tercih edebiliyor ve ortaöğretim başarı puanının katsayısında bir düşme yaşanmıyordu. Ancak 1999 yılından sonra ÖSYM, lise alanlarının hazırladığı yükseköğretim

programlarını belirleyerek ciddi değişiklikler yapmıştır. Üniversite sınavına hazırlanan aday kendi programının dışında bir tercih yaptığında ortaöğretim başarı puanının katsayısı düşürüldüğünden önemli ölçüde puan kaybına uğramaktadır. Bundan dolayı lise birinci sınıfın sonunda seçilen alan önemli ölçüde de meslek seçimi anlamına gelmektedir.

2010 üniversite sınavında, değişen sistemle birlikte öğrencilerin alan dışında seçecekleri bölümler için önceden belirlenen katsayılar da değişime gidilmiştir. Yükseköğretim Kurumu (YÖK), 2010 üniversite sınav sisteminde katsayılar üzerinde değişiklik yapmış, öğrencilerin alanının dışında seçeceği bölüm için de katsayı farklılığını ortadan kaldırmıştır. Yani bu durum öğrencilerin kendi bölümlerinin dışında bir bölüm seçtiklerinde ortaöğretim başarı puanı düşürülmeyeceği anlamına gelmektedir. Daha sonra bu durumun Danıştay'a taşınmasıyla birlikte Yükseköğretimin Kurumunun bu uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır. Orta öğretim kurumlarında; yüksek öğretime, hem mesleğe hem yüksek öğretime, hayata ve iş alanlarına hazırlayan programlar uygulanır. Öğretim programları, öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre bireysel farklılıklarına ve yönelecekleri alan/dalın özelliklerine uygun olarak ortak dersler, alan/dal dersleri ile seçmeli derslerden oluşur.

Millî Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Sınıf Geçme ve Sınav Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin'de de belirtildiği üzere "ortak dersler ile alan/dal dersleri ve seçmeli derslerin her birinin haftalık ders saatleri, hangi sınıf ve yıllarda okutulacağı kurul kararına bağlı olarak belirlenir (Madde 2). Ortak dersler, öğrencilerin okulu bitirinceye kadar almakla yükümlü olduğu derslerdir (Madde 7).

Bu dersler, bütün öğrencilere asgarî ortak genel kültür vermek, toplum sorunlarına duyarlı, yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırma amacına yöneliktir. Alan/dal dersleri, öğrenciyi hedeflediği yüksek öğrenim programlarına veya mesleğe, iş alanlarına yönelten ve ona bu yönde gelişme imkânı sağlayan derslerdir.

Bu amaçlara uygun olarak eğitim sistemimizde 3 ayrı alan tanımlanmıştır.

- ✓ *Sayısal Alanı (Fen Bilimleri):* Daha çok matematiksel ilişkilerden yararlanma gücü ve fen bilimlerindeki temel kavram ve ilkelerle düşünme gücü gibi ana mantık üzerine

inşa edilmiş ortaöğretim alanıdır. 5 farklı ana alan dersi (Matematik, Geometri, Fizik, Kimya ve Biyoloji) ile desteklenmektedir. Bu ana alan derslerinin yanı sıra sözel alan dersleri olan felsefe, ingilizce, tarih, coğrafya, edebiyat gibi dersler de yer almaktadır.

- ✓ *Sözel Alanı (Sosyal Bilimler):* Daha çok Türkçe'yi kullanma gücü ve sosyal bilimlerdeki temel kavram ve ilkelerle düşünme gücü ile ilgili bölümdür.
- ✓ *Eşit Ağırlık Alanı (Türkçe Matematik):* Sayısal ve sözel bölüm derslerini eşit ağırlıkta barındıran bölüm olarak tasarlanmıştır.

2.6. Türk Eğitim Sistemi İçerisinde Dershanelerin Rolü

Özel Dershaneler olgusu dünyanın her yerinde, özellikle de Doğu Asya ülkelerinde, yaygın görülen bir olgudur. Aralarında gelişmiş Batı ülkeleri de olmak üzere son yirmi otuz yılda dünyanın başka bölgelerine, daha yakınlardaysa Doğu Avrupa ülkelerine yayılmış bulunuyor. Eğitim sistemlerindeki rekabetçi baskılarla baş edebilmek amacıyla dünyanın her yerinde ana babalar ve öğrencilerin Özel Dershanelere başvurma eğilimi görülmektedir (Tansel, 2013:3).

Özel dersane gerçeği Türkiye'ye özgü değildir. Eğitim kademeleri arasındaki geçişlerin rekabete dayalı merkezi sınavlarla gerçekleştiği ve üniversite öncesi eğitim kademelerinde, okullar ve bölgeler arasında eşitsizliğin bulunduğu ülkelerde, bizdeki gibi özel dershaneciliğin yaygın olduğu görülür (Eşme,2013:1).

Özellikle Güney Kore, Japonya, Hong Kong ve Tayvan gibi Doğu Asya ülkeleri bu anlamda ilk sıradadır. Özel ders ve dershaneciliğin son yıllarda Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri de dâhil birçok ülkede yaygınlaşmaya başladığı bilinmektedir. Yunanistan'da 3.000'i aşkın dersane bulunmaktadır. Bunun yanında lise son sınıftaki öğrencilerin yaklaşık % 90'ı dershaneye gitmektedir. Almanya ve Portekiz gibi ülkelerde ise dershaneleri düzenleyen bir mevzuat bulunmamakta, öğrenciler daha çok özel ders almaktadırlar. İngiltere ve Fransa'da ise özellikle hafta sonları destek eğitiminin verildiği görülmektedir. Gerek ABD gerek AB ülkelerinde özel ders ve özel dershanelerin destek eğitim kurumları olarak mevcut oldukları görülmektedir (Bacanlı, 2013:15-16).

Özel ders ve dershaneciliğin son zamanlarda Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri de dâhil birçok ülkede yaygınlaşmaya başladığı bilinmektedir. 2006 yılı PISA çalışması anket

sonuçlarına göre, çalışmaya katılan 57 ülkeden 37'sinde fen bilimleri dersleri için, 42'sinde ise matematik dersleri için özel ders alma oranı %40'ın üzerinde çıkmıştır. OECD ortalaması ise fen bilimleri için %34, matematik için %46,6 olarak tespit edilmiştir (Lee, Park ve Lee, 2009).

Buna ilişkin olarak Avrupa Komisyonu'nun 2011 yılında yayınladığı raporda, ailelerin özel ders alma eğiliminin Avrupa ülkelerinde de giderek yaygınlaştığına işaret edilmektedir. Bu artışa, hem eğitim sistemlerindeki genel zayıflık hem de okul performans sıralamaları ve sınav odaklı öğrenme gibi toplumsal rekabeti kızıştıran etmenler neden olarak gösterilmektedir. Raporda, Avrupa ülkelerinde özel dersin ne derece yoğun olduğu, farklı ülkelerde farklı zamanlarda yapılan çalışmaların sonuçları üzerinden yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu ülkelerden bazıları, özel ders ve dershanelerin yaygınlık düzeyi ile birlikte Çizelge 2.2'deki sunulmuştur. (Çalışma Komisyonu Ön Raporu, 2012:14).

Dershanelerin temel amacı öğrencileri kamu veya özel kuruluşlarca hazırlanan sınavlara hazırlamak olarak görülse de, önemli bir misyonu da eğitimin tamamlayıcısı olmaktır. Öğrencilerin okul ortamında anlamadıkları ya da çeşitli nedenler ile başarılı olamadıkları derslerde, dershaneler öğrencilerin bu eksikleri kapatmaya çalışarak eğitimin tamamlayıcısı sıfatını almıştır. Dershanelerin bu özelliği, örgün eğitim alan öğrencilerin yanı sıra, yaygın eğitim kurumlarında eğitimlerini tamamlamak isteyen çok sayıdaki öğrenci için büyük önem taşımaktadır. Örneğin Açık Öğretim ilköğretimi, lisesi ya da fakültesinde okuyan öğrencilerin elde edemedikleri, bire bir ders dinleme fırsatını sunmaktadır. Gerek örgün eğitim alan öğrenciler, gerekse Açık Öğretim okullarında okuyan öğrenciler için, başarılı olamadıkları derslerde başarı düzeylerini artırmak, onların eğitimine destek vermek ve onları başarmak istedikleri sınavlara hazırlamak gibi misyonlara sahip olan dershaneler, bu amaçları gerçekleştirmek üzere eğitim faaliyetlerinde bulunan, özel eğitim kurumlarıdır (Ören, 2014: 48).

Özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda halk, eğitim konusunda bilinçlenmiş ve çocuklarına verilecek eğitime önem vermiştir. Bu yıllarda ve halen günümüzde özel ders almak bir ayrıcalık olarak görülmüştür. Müzik, dans gibi sanat dallarının yanı sıra, okulda verilen eğitime destek olması açısından özel ders alma eğilimleri giderek artmıştır. Eğitim konusundaki bilinçlenme, okuyan insan sayısında, artış meydana getirmiştir. Ancak özellikle 1950'li yıllardan sonra, okuyan insan sayısındaki artış ile okul ve öğretmen

sayısındaki artış, paralel gitmemiştir. Bu olumsuz durum, eğitimin kalitesini de etkilemiş ve halkı özel ders almaya daha çok yönlendirdiği gibi, daha önceleri yetişkinleri geliştirmeye yönelik olan kursları, öğrenci yetiştirmeye, öğrencilerin okuldan eksik biçimde aldıkları eğitimi tamamlamaya yönlendirmiştir (Akyüz, 2010: 377).

Çizelge 2.3. 1982'den 2013 yılına kadar okul, öğrenci ve dersane sayıları

Yıl	Genel Lise Öğrenci Sayısı	Genel Lise Öğretmen Sayısı	Genel Lise Okul Sayısı	Dershane Sayısı
1982-1983	519 721	47 385	1 173	174
1983-1984	529 765	47 697	1 190	259
1984-1985	583 727	49 205	1 221	301
1985-1986	627 985	51 892	1 283	506
1986-1987	672 574	55 065	1 344	620
1987-1988	697 227	57 834	1 436	667
1988-1989	719 872	59 183	1 506	702
1989-1990	751 729	63 946	1 627	762
1990-1991	799 358	65 327	1 778	824
1991-1992	894 047	66 789	1 888	883
1992-1993	990 760	69 413	2 020	1 032
1993-1994	1 078 483	71 859	2 167	1 150
1994-1995	1 155 827	68 839	2 137	1 301
1995-1996	1 201 138	71 105	2 196	1 423
1996-1997	1 158 095	71 514	2 300	1 479
1997-1998	1 166 195	68 853	2 412	1 710
1998-1999	1 282 605	71 344	2 598	1 730
1999-2000	1 399 912	70 137	2 656	1 864
2000-2001	1 487 415	71 502	2 747	2 002
2001-2002	1 673 363	72 621	2 635	2 122
2002-2003	2 038 027	77 253	2 550	2 568
2003-2004	1 963 998	79 545	2 737	2 984
2004-2005	1 937 055	93 209	2 939	3 400
2005-2006	2 065 617	102 581	3 406	3 650
2006-2007	2 142 218	103 389	3 960	3 986
2007-2008	1 980 452	106 270	3 830	4 031
2008-2009	2 271 900	107 789	4 053	4 262
2009-2010	2 420 691	111 896	4 067	4 193
2010-2011	2 676 123	118 378	4 102	4 099
2011-2012	2 666 066	122 716	4 171	3 961
2012-2013	2 725 972	119 393	4 214	3 858

Kaynak: Duru, 2007.

Öğrenci ve velilerin gerek okuldaki eğitimi yeterli bulmayışı gerekse yükseköğretim giriş sınavına hazırlamaları sebebi ile her geçen yıl dershanelere olan rağbeti artmaya devam etmiştir. Özellikle okul ve öğretmen sayılarındaki artışın, öğrenci sayısındaki artışa göre oldukça az olması, eğitimin kalitesinin düştüğüne yönelik algıyı güçlendirmiş ve dershaneleri alternatif eğitim kurumları pozisyonuna getirmiştir. Dershanelere olan talebin artması tüm bu gelişmelerin doğal bir sonucudur. Aşağıdaki tabloda 1982'den 2013 yılına kadar okul, öğrenci ve dersane sayıları verilmiştir. Tablo incelendiğinde 1983 yılında 174 olan dersane sayısının 1984 yılında 259'a sayısına geldiği görülüyor. 1984 yılında dershanelerin bir yıl içinde kapatılacağı kararı, dershanelerdeki artışı azaltmış ve böylece 1984 ile 1985 yılları arasında dersane artışı kısmende olsa durağan bir hal almıştır. 1985

yılında 301 olan derslane sayısı, kapatılma kararından vazgeçilmesi ile birlikte tekrar hızlı bir artış göstermiş ve 1986 yılında derslane sayısı ülke çapında 506'yı bulmuştur. 1985-86 yılları arasında derslane sayısındaki hızlı artıştan sonra, ilerleyen yıllarda derslaneler çoğalmaya devam etmiş ancak 1998-99 öğretim yılına gelindiğinde derslane sayısındaki artış oldukça azalmıştır. 1997-1998 yılında 710 olan derslane sayısı sadece 20 adet derslanenin açılması ile 1998-99 yılında 730'a çıkmıştır. Aynı yıl yapılacak olan yükseköğretim sınavının iki kademedan tek kademeye düşürölmesinde bu artıştaki önemli düşüşün sebebi olarak görölabilir. Sistem değışikliğı insanlarda sınavın kolay olacağı ve derslaneye gidilmesinin gerekmediğı doğrultusunda bir algı oluşmasına yol açmıştır. Ancak bu algının yanlış olduğı anlaşılmış ve derslane sayısının artışında görölün düşme çok uzun sürmemiş ve derslanelerdeki artış tekrar hızlanmıştır (Duru, 2007). 2009 yılına kadar devam eden artıştan sonra, derslane sayıları azalmaya başlamış ve 2012-2013 öğretim yılında 3858'e düşmüştür. Bu durumdaki en büyük etken derslanelere yönelik yapılan eleştiriler sonucu, derslanelerin kapatılması kararının alınması olmuştur.

2.7. Orta Öğretim Kurumlarından Mezuniyet ve Üniversitelere Giriş Sınavı

Türkiye'de yükseköğretime geçiş, merkezi bir sınavla, Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ile yapılmaktadır. Yükseköğretime giriş koşulları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) - Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) işbirliğı ile saptanır (Millî Eğitim Temel Kanunu; Madde 31; Yükseköğretim Kanunu, Madde 45).

Genel olarak, üniversitelerin ön lisans ve lisans düzeyindeki yüksekokul ve fakültelerine YÖK bünyesinde bulunan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından her yıl ülke çapında gerçekleştirilen merkezi sınavla; ortaöğretim kurumlarından mezun adaylar arasından, adayların tercihlerini de dikkate alarak, öğrenci seçilir. Puanların hesaplanmasında; ortaöğretim başarı puanı ile sınavda gösterilen performans birlikte dikkate alınmaktadır. Yükseköğretim Kurulu 2010 yılından itibaren uygulanmak üzere ortaöğretimden yükseköğretime geçişte iki aşamalı sınav yapılmasını kararlaştırmıştır. Sınavın birinci aşaması “Yükseköğretime Geçiş Sınavı” olarak adlandırılan ortak ve tek bir sınav olacak ve adayın yeterliğini ölçecek, ikinci aşaması ise “Lisans Yerleştirme Sınavları” olarak adlandırılan 5 sınavdan oluşacaktır.

Bu sınav;

1. Matematik, Geometri Sınavı,
2. Fen Bilimleri Sınavı,
3. Türk Dili ve Edebiyatı, Coğrafya 1 Sınavı,
4. Sosyal Bilimler (Tarih, Coğrafya 2, Felsefe grubu) ve
5. Yabancı Dil Sınavı olmak üzere beş alanda yapılacaktır.

Öğrenciler ikinci sınav içerisinde sayılanlardan istediklerine girebileceklerdir. Bazı programlar (güzel sanatlar, spor, müzik vb.) için, bu sınava ek olarak Özel Yetenek Sınavı düzenlenebilmektedir.

Bu genel duruma ek olarak, 2001 yılında çıkarılan 4702 sayılı Kanun ile 2547 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle, meslekî ve teknik orta öğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin istedikleri takdirde bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya buna en yakın programların uygulandığı meslek yüksekokullarına sınavsız olarak girişleri mümkündür (MEB, 2015).

Lisansüstü programlara öğrenci seçimi: Üniversiteler Arası Kurul tarafından düzenlenmiş olan Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'ndeki asgari ölçütlere (Çerçeve Yönetmelik) bağlı kalmak koşuluyla, her üniversite öğrenci seçimini kendisi yapmaktadır.

2.8. Başarı ve Akademik Başarı

Öncül (2000: 118)'e göre başarı “istenen sonuca ulaşma, güdülen amaca erişme ve istenileni elde etme” dir. Tanımda başarı sözcüğünün oldukça geniş ve kapsamlı olduğu görülmektedir. Bu kapsam daraltılarak eğitimde başarı olarak ele alınacak olursa, okulda okutulan derslerde gösterilen başarı ve bu başarıyı ölçeklendiren not sistemi akla gelmektedir. “Akademik başarı ise genellikle, öğrencinin psikomotor ve duyuşsal gelişiminin dışında kalan, bütün program alanlarındaki davranış değişimlerini ifade etmektedir. Bununla birlikte okulda okutulan derslerle öğrencilere kazandırılması öngörülen davranış değişiklikleri bilişsel davranışlarla sınırlı değildir” (Erdoğan, 2006: 97).

Başarıyı yakalayan ve başarı duygusunu tadan bireyler, aldıkları içsel ya da dışsal etkiler ile başarılı oldukları alanlara daha çok yoğunlaşırlar ve bu alanlarda çalışmaya daha fazla istek ve efor sarf ederler. Okulda bir öğrenci eğer ödevlerini yapar, notlarını yüksek tutar ve ders çalışma niteliği ile öne çıkarsa akademik olarak başarılıdır. Başarılı olan bu öğrenciler ise pekiştirildikleri bu alana önem vererek ve daha fazla başarı göstermek için uğraşırlar. “Dolayısı ile akademik başarıya olması gerekenden fazla önem verirler. Bu konu ile ilgili ABD’de yapılan bir araştırmada okulda yüksek başarı gösteren öğrencilerin okul sonrası yaşamlarında başarısız oldukları ortaya çıkmıştır” (Yapıcı, 2007:16). Bu örnek bize akademik başarının olması gerekenden daha fazla önemsendiğini ve asıl önemli olanın gözden kaçırıldığını da göstermektedir.

Eğitimin temel amacı “kişinin ilgi, eğilim ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli beceri, bilgi ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle bireyi hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna artı değer katacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır” (MEB, 1973: 2). Meydana gelen bu davranış değişiklikleri bilişsel olabildiği gibi duyuşsal ya da psikomotor da olabilir. Farklı meslek gruplarının farklı özelliklerle donatılmış bireyler istemesi de doğaldır. Örneğin bir işverenin çalışanlarından istediği nitelikler ile bir spor antrenörün oyuncularından istediği özellikler doğal olarak birbirlerinden farklıdır. Hatta bunlar kendi aralarında bile farklılık gösterebilir. Yani her bireyin yapabilecekleri ve ilgi alanları birbirlerinden farklı olabilir. Bu ise yadırganmaması gereken bir durumdur.

Öğrencilerin bireysel farklılıklarını ön plana çıkaran ve son yıllarda da oldukça kabul gören öğrenci merkezli eğitim aslında yeni bir yöntem değildir. “Sanayi devrimi başlayıncaya kadar kullanılan eğitim sisteminin öğrenci merkezli olduğu söylenebilir. Sanayi devrimi ile birlikte okullarda Thomas Mann tarafından geliştirilen sanayi veya fabrika sistemli eğitim benimsendi. Bu eğitim sisteminde öğrenciler; kronolojik olarak sınırlandırıyor, aynı kitaplarla ve aynı materyallerle soru sormadan itaat eden tarzda yetiştiriliyorlardı” (Varol A, Varol C ve diğerleri, 2002; 243). Bu eğitim sistemi: “Makinelerin ürettikleri aynı işe okullarında ürettikleri de aynı olmalıdır.” şeklindeydi. Bu eğitim şekli fabrika hatlarında aynı işi yapan kişiler yetiştiriyordu. Ancak günümüzde tek düze işleri bilgisayarlar ve makinelerin devralması, meslek çeşitliliğinin artması gibi sebeplerle bu eğitim sistemi geçerliliğini kaybetmiş ve yerine öğrencilerin bireysel farklılıklarına vurgu yapan öğrenci merkezli eğitim benimsenmiştir.

Akademik başarı, çoğunlukla bilişsel beceri ve yeterliliği ölçmeye yarayan ve derslerde gösterilen performansın betimlenmesiyle belirlenmektedir. Akademik başarı, genellikle okul başarısı ya da eğitim hayatına ilişkin sınavlardan elde edilen puanların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Joyce ve Showers, 2002). Akademik başarı öğrencilerin herhangi bir eğitim kurumunda doğal ve sosyal olaylar konusunda bilgi edinmeleri ve bu alandaki sorunların üzerinde düşünmelerini sağlayarak, onların problem çözme güçlerini geliştirmeye çalışmalıdır. Akademik başarı öğrencilerin derste elde ettikleri performans çıktıları olarak düşünülürse, algılanan akademik başarının da öğrencilerin kendi başarılarına yönelik değerlendirmeleri olduğu düşünülebilir.

2.8.1. Akademik başarı olarak üniversite kazanma

Başarı duygusunu tadan bir birey başarmanın duygusunu tekrar tatmak ve yakalamak için çaba ve emek sarf etmektedir. Akademik başarı eğitim kademesinin her aşamasında olduğu gibi ortaöğretimde de oldukça önemli bir noktadır. Diğer eğitim kademelerinden farklı olarak ortaöğretimdeki akademik başarı gençleri yükseköğrenime geçiren bir basamak olması dolayısı ile akademik başarı içindeki yeri de önem kazanmaktadır. Nitekim bireyin yükseköğretimdeki akademik başarısı da hayatının birçok aşamasında karşısına çıkmaktadır. Ülkemizde üniversite kazanma akademik başarının en önemli basamağı olarak görülmektedir. Bilişsel kapasite ve özelliklerin başında zeka ve yetenek il sırada gelmektedir. Zeka ve yetenek, bireyin öğrenme kapasitesi ya da potansiyelini, başarı kavramı ise öğrenilmiş olanı ya da gerçekleştirilmiş kapasiteyi yansıtmaktadır (Walsh ve Betz, 1995).

Zeka kavramının üzerinde fikir birliği sağlanmış genel bir tanımı bulunmamasına rağmen genel olarak zeka; soyut düşünebilme yeteneği, benzer şeyler arasındaki farklılıklar ile farklı şeyler arasındaki benzerlikleri görebilme kapasitesi, bireyin yeni durum ve koşullara uyum yeteneği, öğrenebilme yeteneği olmak üzere çeşitli boyutları olan zihinsel bir yapıdır (Toker, Kuzgun, Cebes ve Uçunkaya, 1968; Walsh ve Betz, 1995). Spearman, zeka konusunda kuramsal ve istatistiksel çalışmalar yapmış, değişik zihinsel yetenekleri ölçtüğü kabul edilen testlerin birbirleriyle olan ilişkilerine faktör analizi yardımı ile yorumlamıştır. Sonuçta bu testlerin ölçtüğü birbirinden farklı zihin güçlerinin ortak bir yanı olduğu sonucuna varmıştır (Cronbach, 1990).

Bireylerin sahip oldukları bu ortak zihinsel yetenek Spearman tarafından genel yeteneği ifade eden “g” faktörü olarak adlandırılmıştır. Bireyler sahip oldukları genel yetenek düzeyi bakımından birbirinden farklıdır. Genel yetenek, başka bir ifade ile doğuştan getirilen, çevre ile çok az değişen ve hemen her alanda başarının belirleyicisi olarak kabul edilen zihinsel bir güç olarak tanımlanabilir (Özgüven, 1974). Dolayısıyla yetenek testlerinin, sonraki başarıyı yordayan çeşitli nitelikleri kapsamakta olduğu sonucuna varılabilir (Bloom, 1998). Genel yetenekten başka gelecekteki başarıyı yordayan bir diğer önemli değişken ise bir önceki eğitim-öğretim kademesindeki akademik başarıdır. Çalışmalar öğrencilerin sonraki akademik başarılarının bir önceki eğitim kademesindeki akademik başarıları ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Begük, 1997; Peker, 2003; Önen ve Demirtaşlı, 2004; Çetin ve Mahir, 2006). Benzer olarak Lent, Lopez, Kathleen ve Bieschke (1993), yaptıkları araştırmada matematik ile ilgili geçmişteki başarıların, doğrudan matematik notları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlara dayanılarak gelecekteki akademik başarıyı belirlemek amacıyla başarı testleri yapılmaktadır. Başarı testleri, genel olarak dil bilimleri, sosyal bilimler, matematik ve fen bilimleri olmak üzere dört ana alanı kapsamaktadır (Haladayna, 2002).

Benzer olarak ülkemizde 2010’da yapılan değişiklikler öncesine kadar ÖSS (Öğrenci Seçme Sınavı) olarak adlandırılan üniversiteye giriş sınavları da sözel ve sayısal olmak üzere iki bölümden oluşmaktaydı. Sözel bölümde Türkçe’yi kullanma gücü ile sosyal bilimlerdeki kavram ve ilkelerle düşünme gücünü yoklayan sorular; sayısal bölümde matematiksel ilişkilerden yararlanma gücü ile fen bilimlerindeki temel kavram ve ilkelerle 5 düşünme gücünü yoklayan sorular yer almaktadır (ÖSYM, 1998; ÖSYM, 2000). Türkiye’de uygulanan üniversiteye giriş sınavı da bu bağlamda bir önceki eğitim kurumundaki başarıyı temel alan ve gelecekteki başarıyı yordayan bir başarı testi olarak kabul edilebilir. Üniversiteye Giriş Sınavı adaylar arasından yükseköğretimde başarılı olma olasılığı diğerlerinden yüksek olanların seçilmesi esasına dayanmaktadır (Özçelik, 1998). Yine YÖK (2007) tarafından öğrenci seçme ve yerleştirme sınavında, ortaöğretimdeki temel bilgileri ve bu bilgilerle akıl yürütme becerilerini daha iyi kazanmış adayların yükseköğretim programlarında daha başarılı olacakları ilkesinin benimsendiği vurgulanmaktadır. Yapılan çalışmalar ÖSS’nin belli ölçüde yükseköğretimdeki başarıyı yordadığını ortaya koymuştur (Aşkar, 1985; Büyüköztürk, 2004; Gülleroğlu, 2005; Karakaya ve Tavşancıl, 2008). Bu çalışmalar, ÖSS başarısı ile yükseköğretimdeki

akademik başarı arasındaki ilişkilerin yaklaşık olarak -0.28 ile 0,30 arasında değiştiğini göstermiştir.

2.8.2. Üniversite kazanmayı etkileyen etmenler

Üniversite giriş sınav başarısının öğrencinin bilgi ve akademik yetenekleriyle ilişkili olduğu düşünülmekle birlikte, ilgi (Schiefele, Krapp, ve Winteler, 1992), sosyoekonomik statü (Sirin, 2005), başarı algısı (Shen, 2002; Shen ve Pedulla, 2000), ve öğretim yöntemleri (Aypay, Erdoğan, ve Sözer, 2007) gibi başarıyı etkileyebilecek diğer faktörler de bulunmaktadır.

Sosyoekonomik statünün (SES) temel belirteçleri anne babanın geliri, eğitimi, işi ve evde sağlanan olanaklardır (Şirin, 2005). Çeşitli çalışmalarda araştırmacılar sosyoekonomik statü ile başarı arasındaki pozitif ilişkiyi göstererek; SES'in önemini vurgulamaktadır (Alacacı ve Erbaş, 2010; Caldas ve Bankston, 1997; Coleman ve diğerleri, 1966; Davis-Kean, 2005; Kalender ve Berberoğlu, 2008; Köse, 2007; Ma ve Klinger, 2000; Martins ve Veiga, 2010). Ayrıca, Türkiye'de yükseköğretime katılımı öğrencilerin sosyoekonomik statüleri belirleyici bir etkiye sahiptir (Ekinci, 2011; Mıhçıoğlu, 1989). Bununla birlikte, 2003 PISA Ulusal Raporuna (EARGED, 2005) göre Türkiye'de sosyoekonomik statünün öğrencinin matematik başarısındaki değişkenliği açıklama oranı yüksektir.

İlgi, Dewey'den bu yana öğrenmeyi ve akademik başarıyı etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir (Dewey, 1913) ve hala birçok çalışmada başarının önemli göstergelerinden biri olmaktadır (Lokan ve Greenwood, 2000; Singh, Granville, ve Dika, 2002; Ozel, Caglak, ve Erdogan, 2013; Schiefele, Krapp, ve Winteler, 1992; Wigfield ve Cambria, 2010). Akademik başarı ile ilişkili bir diğer duyuşsal faktör de başarı algısıdır (Shen, 2002; Shen ve Pedulla, 2000). Başarı algısı, öğrencinin okulla ilişkili öz-benliğinin anahtar bileşenidir (Bong ve Skaalvik, 2003). Başarı ile matematik ve fen bilgisi öz-benliği arasında pozitif ilişki olduğunu çeşitli çalışmalar göstermiştir (Chiu ve Xihua, 2008; Liu ve Meng, 2010; Wilkins, 2004; Yoshino, 2012; Shen ve Pedulla, 2000). Akademik öz-benliğin ilgiyi etkilediği gösterilmesine karşın (Krapp 2000; Köller, Baumert ve Schnabel, 2001), ilginin öz-benlik üzerindeki etkisi oldukça azdır (Marsh, Trautwein, Lüdtke, Köller, ve Baumert, 2005). Bu çalışmalar akademik öz-benlik ve ilginin birbiriyle ilişkili yapılar olduğunu göstermektedir.

Mevcut alanyazında, öğretim yöntemleri ile öğrencilerin matematik ve fen derslerindeki başarıları arasında tutarlı bir ilişki bulmak zordur. Bazı çalışmalar öğretmen-merkezli öğretim yöntemleriyle öğrenci başarıları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koyarken (Yayan ve Berberoğlu; 2004), fen alanında alternatif öğretim yöntemlerinin geleneksel yöntemlerden daha etkin olduğu yönünde çalışmalar da bulunmaktadır (Schroeder, Scott, Tolson, Huang, ve Lee, 2007; Wise, 1996). Ayrıca, bazı araştırmalar matematik ve fen başarıları ile öğrenci-merkezli yöntemler arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir (Aypay, Erdoğan, ve Sözer, 2007; Kalender ve Berberoğlu, 2008).

2.8.3. Başarıyı artıran nedenler

Öğrencilerin başarı ya da başarısızlıklarında birden çok etmen bulunmaktadır. Öğrenciler arasında sosyo-ekonomik farklılıkların yanında ilgi, değer ve tutum gibi duyuşsal özellikler açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Her bireyin, başkalarına benzeyen birtakım özellikleri yanında benzemeyen birtakım özelliklere de sahip olduğunu, özellikle okul ortamı düşünüldüğünde öğrencilerin çeşitli farklı özellikler gösterebileceklerini; öğrenmelerinde zekâ, yetenek, kişilik özellikleri ve davranışlarında farklılaşabileceğini belirtmektedir. Başarı, okul ortamında belirli bir ders ya da akademik programlardan bireyin ne derece yararlandığının bir ölçüsü ya da göstergesidir.

Okuldaki başarı ise bir akademik programdaki derslerden öğrencinin aldığı notların ya da puanlarının ortalaması olarak düşünülebilir. Öğrencinin ders başarıları üzerinde etkili olan pek çok değişken bulunmaktadır. “Öğrenme değişkeni” olarak da adlandırılan bu değişkenler hemen tümüyle fizyolojik, psikolojik ve toplumsal durum ve koşullarla ilgilidir. Öğrenme değişkenleri, öğrencinin öğrenme durumunu, dolayısıyla da başarı düzeyini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Okul başarıları “zihinsel olmayan” birçok faktör tarafından da önemli düzeyde etkilenmektedir.

Bunlar arasında (Çengel ve Kocaman, 2015:402-410);

- ✓ Başarı güdüsü,
- ✓ Kaygı,
- ✓ Ailenin nitelikleri,
- ✓ Sosyo-ekonomik özellikler,

- ✓ Okul ve eğitim koşullarının yetersiz oluşu,
- ✓ Genel çevre özellikleri,
- ✓ Beslenme,
- ✓ Sağlık koşulları ve benzerleri yer almaktadır.

Başarı seviyesi düşük olan öğrencilerde genellikle yergilerin ve eleştirilerin daha etkili olduğu düşünülse de, çoğu zaman istenen davranış değişikliği gerçekleşmez. Yargılayıcı, eleştirici tepki ve tavırlar genellikle bireye doğru olanın ne olduğunu göstermez. Bu yüzden olumsuz ifadeler yerine olumlu, teşvik edici ve yol gösterici ifadeler yer verilmesi gerekir. Bazı öğrencilerin yetenekli, zeki ve sorumluluk sahibi olduklarını düşünür ve onlardan daha yüksek beklentiler içinde oluruz.

2.8.4. Başarısızlığın nedenleri

2015 YGS sınavına girip de sınavı geçerli sayılan 1 milyon 986 bin 995 adaydan 207 bin 145 kişi 140 baraj puanının altında kaldı. 2014 yılında barajı geçemeyen öğrenci sayısı 188 bin 384 kişi, 2013 yılında ise bu sayı 245 bin 466 öğrenciydi. Bu yıl sınava giren ve 80 puanı geçen öğrencilerimize baktığımızda ise burada da geçen yıla göre yüzde 4 oranında bir düşüş gözlemliyoruz. Uzmanlara göre 180 barajını aşan öğrenci sayısı her yıl giderek azalıyor. 140 puan barajını geçemeyen öğrenci sayısının her yıl artması aynı zamanda sınavlarında yıldan yıla zorlaştığının bir kanıtı.

Balcı' ya göre 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı'da yoğun olarak tartışılan etkili okul anlayışının temelinde, tüm öğrencilerin öğrenebileceği, tüm öğretmenlerin de öğretebileceği varsayımı yatmaktadır. Ancak etkili okuldaki öğretimin veli, yönetici, öğretmen vs. tüm ilgililerin koordineli ve etkili çabalarının ortak ürünü olduğu ileri sürülmektedir. Veli katılımı, öğrencilerin akademik başarısını gerçekleştirebilmek için okuldaki öğrenimi tamamlayıcı ve destekleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Balcı, 1988:21).

Büyükkaragöz'e göre, evdeki eğitici uyarı azlığı ve ailenin yetersiz ilgi göstermesi ile okul başarısızlığı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Karşılanmayan duygusal ihtiyaçlar, kökleri derinlere giden şahsi sorunlar, zedelenmiş benlik duygusu, ana-babaya

karşı duyulan kin, düşmanlık ve suçluluk gibi bir takım iç çatışmaların okul başarısını engellediği anlaşılmaktadır (Büyükkaragöz, 1990:8).

Baltaş öğrencilerin başarısını yükseltmek için okul-aile işbirliğinden önce, aileler ile çocukların işbirliği yapması gerektiğini ifade etmektedir. Çocukların isteği olmadan veya onların karşı çıkmasına rağmen ailelerin çocuklarına yardımcı olması ve onların okul başarısına katkıda bulunması mümkün değildi (Baltaş, 2001:52).

2.9. Akademik Başarı ve Rekreasyon

Boş zaman faaliyetlerine gençlerin sistemli olarak katılması onların sosyalleşmelerinde de önemli bir unsurdur. Sosyalleşme, gencin kişisel ve toplumsal varlık olarak yetiştiği ve kişiliğini kazandığı süreçtir. Gençlerin sosyalleşmesi çeşitli sosyalleşme faktörleri yoluyla gerçekleşir. Temel sosyalleşme faktörü toplum ve kültürdür. Aile, okul, arkadaş grupları, akrabalık ve komşuluk ilişkileri, kitle iletişim araçları, gencin yüz yüze ilişki içinde olduğu ve sosyalleşme ortamını bulduğu faktörlerdir. Boş zaman faaliyetleri bütün sosyalleşme faktörlerinin destekleyeceği, özendireceği bir yapıya sahiptir (MEGSB,1988;23).

Birçok genç öğrenim yaşamında başarı elde edemeyince bunu boş zaman etkinlikleri ile sağlamaya çalışır. Özellikle yarışma niteliğindeki oyunlarda ve spor aktivitelerinde bu duyguyu sağlamak mümkündür. Başarıyı elde etmek için zaman ve enerji harcamakta gerekli öğeler arasındadır. Öğrencinin okul dışı ya da müfredat dışı etkinliklere katılması onun okul başarısını olumlu bir biçimde etkilemektedir. Boş zamanlarında spor, müzik, güzel sanatlar, folklor gibi dallarla uğraşan öğrenciler öğrenimlerinde başarılı olmaktadır. Diğer bir deyişle boş zaman etkinliklerine bir etkin olarak katılım başarıyı tayin eden zihinsel olmayan etkenler arasındadır (Özgüven,1974;81). Öğrencinin başarısı sadece zihinsel faktörlere bağlı olmayıp aynı zamanda ders dışı faaliyetlere katılması da onun başarısını olumlu yönde etkileyen faktörler arasındadır (Tezcan,1977;53). Öğrenci bu yoldan sağlıklı, dinç, sağlam bir kişilik geliştirmektedir.

Boş zaman etkinliklerine katılım yeteneklerin bulunmasına ve geliştirilmesine yardım eder, çalışmayı verimli kılar ve verimliliği artırır (Ergin,1974;29-35). Boş zaman etkinliklerinin sağladığı zengin etkileşimlere dayalı olarak bireyin yetenek ve yeterliliklerinin daha çok farklı olmasının ayrıca yararlı bir sonucu da vardır. Birey

bunlara dayalı olarak geleceği için daha yerinde ve akılcı seçimler yapabilir, kendini yeni durumlar için daha çok donatabilir (Göknel ve Açıkalın,1985;3).

2.9.1. Öğretim kurumlarında rekreasyon aktiviteleri

Toplumsal yapıdaki değişim, toplumdaki geleneksel rol ve işlevlerde de değişimi zorlamaktadır. Toplumdaki uzmanlaşma ve işbölümü, toplum yaşamına yeni toplumsal örgütlerin girmesini ve buna bağlı olarak okulunda boş zamanları değerlendirme eğitime önem vermesini gerektirmektedir. Okul öğrencilerin sanat ve bilime katkıda bulunmalarını sağlamalıdır. Bu amaçla, okullar bir taraftan genel eğitim amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırken, diğer taraftan da öğrenci, personel, program ve uygulamalarını boş zaman değerlendirme ilkelerine göre düzenlemelidir (Kılbaş, 2000, 213).

Eğitimin amacının öğrencileri yeteneklerine, istek ve ihtiyaçlarına göre yetiştirmek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, boş zamanları değerlendirme eğitime verilmesi gereken önem kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bilgiyi ezberleyen ve ezberlediğini tekrarlayan bireyler yerine, alternatifler arasında seçim yapabilen ve bilgiye istediği zaman ulaşabilen bireyler yetiştirmek, programların öğrencini hareket alanını geniş tutabilecek biçimde hazırlanması ve uygulanması ile mümkündür. Boş zamanı değerlendirme, yeniden tazelenme, yeniden yapılanma, yeniden güçlendirme, yeniden gençlik ve dinçlik kazandırma olarak ele alınmaktadır. Boş zaman etkinliklerine katılan gruplarda toplumsallaşma içselleştirilir ve daha kalıcı hale gelir. 12-24 yaş grubu arasında bulunanlar üzerinde yapılan bir araştırma, boş zaman değerlendirme etkinliklerine en önemli katılma güdülerinin toplumsal ağırlıklı olduğunu ortaya koymaktadır (Kılbaş, 2000, 213-214).

Okullar, öğrencilerin verimli çalışmalar yaparak, kendilerine güven duyan ve içinde bulunduğu topluma yararlı bireyler yetiştirmekle yükümlüdür. Okul hem bireyin hem de toplumun ihtiyaçlarını dikkate almak durumundadır. Bu anlamda eğitim, öğretim programının “ağırlıklı olarak toplumun ya da devletin ekonomik ya da sosyal ihtiyaçlarına göre belirlenmesi”dir (Billington, 1997, 382-384).

Günümüzde okulun asıl görevi, birikmiş bilgiyi aktarmak yerine, toplumsal değişimin bir aracı olmak ve demokratik deneyim temelinde yaşamın bütün aşamalarını yorumlamaktır (Kılbaş, 2000, 214). Böyle bir görev anlayışı, yetiştirilmek istenen insan tipinin de

geleneksel anlayışın dışındaki anlayışlarla yetiştirilmesini gerekli kılmaktadır. Türk insanının özelinde okulların, ulusal değerleri özümsemiş, evrensel değerlere açık, bilgi üretebilen, toplumda bilgi üretimine katkıda bulunabilen ve edindiği bilgiyi yaratıcı bir biçimde kullanabilen insan gücünün yetiştirilmesi gerekmektedir (Karakütük, 1998, 611).

Ülkemizdeki ilköğretim okullarında, ders dışı etkinliklerin oluşturulmasına ve uygulanmasına yeterince önem verilmemektedir. Programların içeriği ve bu etkinliklere ayrılan zaman oldukça yetersiz kalmakta, yöneticilerin ilgisizliği ve konuya yaklaşım tarzı, öğretmenlerin bu çalışmalara rehberlik etmekteki sıkıntıları, öğrenci sayısının fazlalığı karşısında okulun fiziksel kapasitesinin yetersiz kalışı ve maddi imkansızlıklar gibi sorunlar bu etkinliklerin gerektiği gibi uygulanmasını güçleştirmektedir (Karaküçük, 2008: 155).

Milli Eğitim sistemimizde bu amaçlara uygun uygulamalardan okul içi ders dışı ve okul dışı rekreatif etkinlikler söz konusudur. İlerleyen bölümlerde bu aktiviteler üzerinde durulmuştur.

2.9.2. Okul içi ders dışı rekreasyon aktiviteleri

Ders dışı etkinlikler, öğrencilerin normal sınıf çalışmalarına ek olarak, ders saatleri dışında ya da bu amaçla düzenlenen belirli zamanlarda, kendi istekleriyle, okul yönetiminin bilgisi ve denetimi ile öğretmenin rehberliği altında yaptıkları; planlı, programlı, düzenli çalışmalardır. Ders dışı etkinlikler; şarkı söyleme, enstrüman çalma gibi müziksel etkinlikleri; voleybol, basketbol, futbol, tenis, yüzme, satranç gibi sportif etkinlikleri; her türlü teknikle yapılan resim, heykel, seramik, el işleri gibi sanat etkinliklerini; bale, eşli danslar, modern dans, halk oyunları gibi dans etkinliklerini; her türlü eğitsel oyunları; kamp, piknik gibi mekan dışı etkinlikleri; şiir, yazı, tiyatro gibi kültürel etkinlikleri vb. kapsar. Ders dışı etkinlikler, derslerin eksiklerini tamamlamak, öğrencilerin birbirlerinden çok ayrı olan ilgi ve gereksinmelerini doyumak ve iyi bir yurttaşlık eğitimi sağlamak amacıyla yapılan etkinliklerdir. Okulun ve çevrenin olanaklarına göre, değişik özellikler gösterdikleri için bu tür etkinliklerin, aynı öğretim basamağındaki çeşitli okullarda farklı olması doğaldır (Binbaşoğlu, 1983: 209).

Aytuna (1963: 156)'ya göre, öğrencilerin ders dışı etkinlikleri deyince, özellikle klasik öğretim programlarıyla ve pasif metotlarla çalışan okullarda; dersler aracılığıyla 40 ve dersler arasındaki eğitim ve öğretimin eksik bıraktıklarını tamamlamak amacıyla teşkilatlandırılmış akademik, pratik ve hayati değerdeki eğitsel öğrenci etkinlikleri anlaşılır. Dolayısıyla bu etkinlikler ezber bilgidan çok yaşam deneyimleri içerir. Öğrencilerin ders dışı etkinliklerinde; tanıtma, sevdırme, yönlendirme, öğretme ve uygulama fonksiyonlarının tamamını veya birkaçını, yerine getirecek yeterli organizasyona ve imkânlar sahip olmasıyla okul, önemli bir merkez oluşturmaktadır. Her okul, kendi imkanları ölçüsünde, öğrencilerinin boş zaman değerlendirme eğitimini ders dışı etkinlikler yardımıyla sağlayacak güçte görünmektedir (Karaküçük, 2008: 150- 151).

Okulun görevi sadece akademik bir eğitim vermekten ibaret değildir. Ders dışı çalışmalar, öğrencilerin hayata bütünüyle hazırlanmalarına, zeki birer vatandaş olarak yetiştirilmelerine karşı gösterilen isteğe bir cevap olmak üzere okullara girmiştir (Schorling ve Wingo, 1964: 357).

Sadece bilgi yüklemeyi önemli görerek amaç edinen eğitim anlayışı sonucunda ortaya sosyal ve kültürel becerileri gelişmemiş, var olan yeteneklerini kullanamayan, iletişim kurmakta ve kendini ifade etmekte zorlanan bireyler çıkar. Okulda, ders dışı etkinliklerin planlı, programlı etkin ve denetimli uygulanması, öğrencilerin sadece ders kitaplarına giren bilgilerle yaşama atılmalarını önleyecektir. Onlara girişim yeteneklerini artıran yaşam becerileri kazandıracak, görüşlerini özgürce ortaya koyabilmelerini sağlayacak, topluluk bilinçlerini, sorumluluk duygularını ve liderlik yeteneklerini geliştirecektir. Ders dışı etkinlikler öğrencilere boş zamanlarını nasıl değerlendirebileceklerini öğretmesi bakımından da önem taşımaktadır (Karaküçük, 2008: 151).

2.9.3. Okul dışı rekreasyon aktiviteleri

Ders dışı etkinlikler aracılığı ile bir öğrencinin, resim öğretmeninden resim sevgisini, edebiyat öğretmeninden sahne, tartışma, konferanslar gibi toplumda kendini ifade etme ve konuşma sanatının inceliklerini, müzik öğretmeninden müzik dinlemeyi, bir enstrüman çalmayı veya şarkı söylemeyi, beden eğitimi öğretmeninden kapalı veya açık alanlarda yapılan birçok sportif etkinliği, coğrafya öğretmeninden ülkesini ve dünyayı gezip göreceği tatil yapabileceği yerleri, diğer öğretmenlerinden de ders dışında ilgi

uyandırabilecek laboratuvar deneyleri, güzel yazı, grafik, koleksiyonculuk gibi birçok uğraşmayı öğrenmesi şüphesiz yaşamını büyük ölçüde zenginleştirerek hayatını renklendirecektir (Karaküçük, 2008:139).

Ders dışı etkinliklerle, derslerdeki başarısı düşük veya orta düzeyde olan öğrencilerin yeteneklerine uygun alanlara yönlendirilerek başarı hazzını yüksek bir seviyede tatmaları sağlanır. Bu ise onların derslerde de aynı başarıyı yakaladıklarında hissedecekleri mutluluğun farkına varmaları demektir. Bu anlamda ders dışı etkinliklerin ders başarısının itici gücü olduğu söylenebilir. Ayrıca öğrenciler özellikle kulüp çalışmaları sırasında diğer kulüplerin etkinliklerini izleyerek başarılı ve mutlu olacakları başka alanlar keşfedebilirler. Böylece farklı yeteneklerini geliştirip daha nitelikli bireyler olarak yetişirler.

Ders dışı etkinlikler, öğrencilerin zamanı doğru kullanma alışkanlığı kazanmalarında da oldukça etkilidir. Bu etkinlikler öğrencilere sahip oldukları zamanın bölümlerini fark ederek, en verimli şekilde planlayıp kullanabilmelerini öğretir. Yapılan etkinlikler için gerek etkinlik saatlerinde gerekse boş zamanlarında ne kadar çalışacaklarını, bu çalışmalara ne kadar zaman ayıracıklarını, ürünlerin gerektiği zamanda tamamlanarak teslim edilmesini sağlamak için nasıl bir planlama yapacaklarını belirlerken zaman yönetimi algıları da gelişir. Zaman düzenlemesi yapılırken etkinliği yöneten öğretmen tarafından öğrencilere zaman ve boş zaman eğitimi de verilirse öğrenciler bu etkinliklerin önemini çok daha iyi kavrayabilirler. Böylece hem boş zamanlarının farkında olan hem de bu zamanlarını hakkında bilgi ve beceri sahibi oldukları yararlı uğraşlarla değerlendirebilen kuşaklar yetişir. Bu ise, boş zamanların değerlendirilmesinin yukarıda sayılan tüm yararlarını sağlayacağı için hem birey hem toplum hem de ülke açısından hayati önem taşımaktadır.

2.9.4. Rekreasyon aktivitelerinin üniversite kazanmaya etkileri

Boş zamanların nasıl değerlendirildiği, bireylerin kişilik gelişimlerinin büyük ölçüde biçimlendiği ve yetişkinlik dönemine bir geçiş olan üniversite döneminde büyük önem arz etmektedir. Günlük faaliyetlerin, iş, ders ve benzeri çalışmaların dışındaki serbest zamanlarda hayata bağlayıcı, dinlendirici, eğlendirici, meşgul edici veya zevk verici olay ve eylemlerle ilgilenmek zengin bir yaşantı elde etmenin yoludur. Boş zamanların bu tür çeşitli faaliyetlerle değerlendirilmesi her bireyin olduğu gibi öğrencilerin de ruh

sağlıklarının gelişmesini, düzenlenmesini, yeteneklerin keşfedilmesini ve geliştirilmesini, yeni bilgi ve becerilerin kazanılmasını, verimliliklerinin artmasını sağlamaktadır. Boş zamanlar TV izlemek, internet oyunları oynamak, sosyal medyada zaman geçirmek, radyo dinlemek, sinemaya, tiyatroya gitmek, amaçsız dolaşmak, alış- veriş yapmak, kahveye gitmek, spor müsabakalarını seyretmek gibi pasif rekreasyon faaliyetlerine ve spor yapmak, araştırma yapmak, bir müzik aleti çalmak ve tiyatro yapmak gibi her türlü sanatsal faaliyetlerde bulunmak, resim yapmak, el işi, seyahat etmek ve benzeri aktif katılımı gerçekleştirilen aktif rekreasyon faaliyetleri ile değerlendirilebilmektedir (Karaküçük ve Akgül, 2016). Okul içerisinde katılanabilecek faaliyetler 2010-2011 eğitim-öğretim yılında yürürlüğe konulan serbest zaman etkinlikleri dersi adı altında toplanmıştır. Belirtilen ders ile ilgili olarak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı, dersin genel çerçevesini ve içerebileceği etkinlikleri içeren yönergede, yapılacak etkinlikler belirtilmiştir.

- Drama etkinlikleri,
- Tiyatro etkinlikleri,
- Pantomim etkinlikleri
- Folklor etkinlikleri
- Müsamere etkinlikleri
- Müzik etkinlikleri
- Grup tartışma etkinlikleri,
- Okuma etkinlikleri,
- Dinleme etkinlikleri,
- Yazma etkinlikleri,
- Sergi etkinlikleri,
- Gezi-gözlem etkinlikleri,
- İnceleme-araştırma çalışmaları,
- Bilmece-bulmaca etkinlikleri,
- Oyun etkinlikleri,
- Film izleme etkinlikleri,
- Bahçe etkinlikleri,
- Bitki yetiştirme etkinlikleri,
- Spor etkinlikleri,
- Sanat etkinlikleri,

- Satranç dersi programı,
- Tarım dersi programı,
- Yabancı dil öğretimi etkinlikleri,
- Hayvan besiciliği (MEB).

Belirtilen etkinlikler bireyi hayata hazırlayan, kazanım elde etmesini sağlayan, boş zamanlarını etkili ve verimli kullanması bağlamında ilgili eğitimi vermek adına önem arz etmektedir. Boş zamanların özellikle sportif etkinliklerle değerlendirilmesi, teknoloji ve şehirleşmenin birey ve toplum üzerinde meydana getireceği gerilimi önlemek veya oluşan stresi azaltmak için önerilmektedir. Olumlu rekreasyon yaşantıları, insanlara başarmanın mutluluğunu yaşatarak dolayısıyla daha üretken bir yaşamı mümkün kılan özsaygı ve özgüven artacaktır. Boş zamanın fiziksel aktivite ile değerlendirilmesi rahatlama ve dinlenmenin elde edilebilmesi için gerekli olan ortamı hazırlanmanın en iyi yollarından biri gibi görünmektedir (Tekin ve diğerleri, 2004: 87). Özsaygı, benlik algısı, yaşam tatmini, zaman yönetimi, mutluluk gibi psikolojik faktörleri pozitif yönde tetikleyen boş zamanları doğru kullanma olgusu beraberinde akademik başarıyı da getirmektedir. Öznel iyi oluş hali bireyin psikolojik yeterliliğini olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle insanlar her geçen gün farklı sosyal çevrelere girme, stresten uzaklaşma, değişen çevre koşullarına uyma, beden ve ruh sağlığını koruma ve geliştirme gibi kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak faaliyetleri gerçekleştirme istegindedirler (Ayyıldız, 2015: 3). Sağlık kavramı düşünüldüğünde ilk akla gelen beden sağlığıdır ancak sağlık bir bütündür ve ruh sağlığı da en az beden sağlığı kadar önemlidir. Ancak günümüz toplumunda aile, okul ve iş hayatındaki sorunlar ve yoğun stres insanların sinir sistemini bozarak ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu olumsuz etkilere uzaklaşmak için insanlar farklı bir ortam içerisine girip moral kazanmak isterler. Bunun için en iyi yol ise rekreasyon faaliyetlerine katılmaktır (Sevil ve diğerleri, 2012). Birçok psikiyatrist rekreasyonu dengenin ve mutluluğun yakalanmasında etkili bir unsur olarak görmüşlerdir. Boş zamanları değerlendirme sadece hastalıkların önlenmesi için değil aynı zamanda psikolojik sağlığın oluşmasında da bir araçtır. Psikiyatristler, rekreasyonun zihinsel ve duygusal hastalıkları önlediğine inanırlar (Kraus, 1985). Yapılan araştırmalar da bu söylemi doğrular niteliktedir. Öyle ki rekreasyonel amaçlı spor yapan bireylerin bu psikolojik parametrelerden yaşam ile ilgili tatmin duygularının spor yapmayan bireylere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Karaman, 2015).

Boş zamanların gençlik döneminde olumlu değerlendirilmesi, gerek bireyde olumlu tutum ve davranışların kalıcı olmasına yol açarken, gerekse bireyi bedensel, psikolojik ve toplumsal açıdan rahatlatıp çalışma başarısını ve iş verimini artırırken bilgi, beceri ve yeteneklerinin gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Gençlerin boş zaman eğilimleri belirlenerek, sağlıklı arkadaş ilişkilerini geliştirebilen, kurallara uyan, mücadele eden, karşısındakinin hakkına saygı gösteren, uyumlu, başarılı ve anlayışlı bir gençlik yetiştirilmesi ve dolayısıyla geleceğin faydalı toplumunu oluşturabilmek için ilgili birimlere veri teşkil edecek olması araştırmanın önemini göstermektedir (Yetiş, 2008). Yapılan araştırmalarda boş zaman etkinliklerinin gençlerin kişilik, sosyal ve eğitsel gelişimleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yapılan bir araştırmada 389 gencin boş zaman etkinlikleri sonrası olumlu yönde psiko sosyal gelişme gösterdiği saptanmıştır. Bulgular gençlerin kendilerini boş zaman etkinlikleri öncesi daha fazla sessiz, pasif, algılamalarına karşın, boş zaman etkinlikleri sonrası aktif, girişken, güvenli, daha az kaygılı algıladıklarını ortaya çıkarmıştır. Kendini tanıma, düşüncelerini ifade edebilme, sorumluluk alma gibi sosyal becerilerinde boş zaman etkinlikleri öncesine göre belirgin artış belirlenmiştir. Gençlerin üçte biri boş zaman etkinliklerinin okul başarısı, arttırdığını belirtmiştir. Araştırma bulguları, gençlerin ruh sağlığını korumada ve sosyal becerilerini arttırmada serbest zaman faaliyetlerinin önemi bir kez daha ortaya koyulmaktadır (Büküşoğlu ve Bayturan, 2005). Buradan yola çıkılarak rekreasyonun faydalarından söz edilebilir, buna göre rekreasyon; fiziki sağlığı geliştirir, ruh sağlığını korur ve sürdürülmesine katkı sağlar, insanı sosyalleştirir, bireysel beceri ve yeteneğin gelişmesini sağlar, yaratıcı gücü geliştirir, insanı mutlu eder, çalışma başarısı ve iş verimini artırır, ekonomik hareketi geliştirir, toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlar, demokratik toplumun yaratılmasına imkan sağlar, yaşam kalitesini artırır, eğitimsel açıdan yarar sağlar, heyecan ve macera ihtiyacını giderir, duygusal gereksinimi giderir(Ardahan, Turgut ve Kaplan Kalkan, 2016: 15-17, Karaküçük, 2005, Karaküçük ve Akgül, 2016).

Bütün bu alt faktörler göz önüne alındığında bireyin yaşamsal faaliyetlerinin birçoğunda etkili olan boş zamanların etkili kullanımı noktası bireyleri yaşama daha iyi hazırlamak, psikolojik iyi olma halini destelemek ve kaygı düzeylerini azaltmak anlamında önem teşkil etmektedir. Fonksiyonel ve kaliteli bir yaşama sahip olan bireylerin başarı düzeyleri aynı doğrultuda yükselen bir ivmeyle seyretmektedir. Bu bağlamda boş zamanlarını rekreatif faaliyetlerle etkili ve verimli kullanan bireylerin akademik başarı düzeyi rekreatif faaliyetlere katılmayan bireylere göre daha düşük olarak gözlemlenmektedir (Kwak ve ve

diğerleri, 2009; Marques ve diğerleri, 2014; Tremblay ve diğerleri, 2000; Dwyer ve diğerleri, 2001; Donnelly ve Lambourne, 2011; (Ahamed ve diğerleri, 2007; Singh ve diğerleri, 2012; Coe ve diğerleri, 2006; Öcal, 2006; Chomitz ve diğerleri, 2009; Rasberry ve diğerleri, 2011; Taras, 2005).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Tarama modeli; geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar, 2008: 77).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Ordu ilinde 2014-2015 eğitim öğretim yılında liseden mezun olan ve Lisans Yerleştirme Sınavına (LYS) girmiş bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi Ordu ilinde bir dershaneye kayıtlı yaşları 17-22 arasında değişen lise mezunu olan ve Lisans Yerleştirme Sınavına (LYS) girmiş tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 620 birey oluşturmıştır.

3.3. Verileri Toplama Aracı

Bu araştırmada demografik verilerin toplanması için araştırmacının geliştirdiği altı sorudan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin üniversite sınavına hazırlandıkları dönemdeki zaman kullanımlarına ait bilgileri toplamak için yedi ve rekreatif etkinliklere katılımına ait bilgileri toplamak için ise 6 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Veri toplama formunu oluşturulurken alan yazın incelenmiş ve 3 alan uzmanından görüş alınarak 20 kişilik bir gruba anlaşılabilirliğinin test edilmesi için uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucu gerekli düzeltilmeler yapılarak anket formu son halini almıştır (EK 4). Ayrıca üniversiteyi kazanıp kazanmama durumları dersane müdürlüklerinden liste şeklinde alınmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri Ordu ilinde bulunan İl Milli Eğitim Müdürlüğü' ne bağlı olarak çalışan özel dershanelerden toplanmıştır. Verilerin toplanabilmesi için çıkan yeni kanun ile dershaneler aynı zamanda temel liseye dönüştüğü için İl Milli Eğitim Müdürlüğünden veri toplamak için izin alınmıştır (EK 2). Ayrıca reşit olmayan katılımcılar için ise “gönüllülük onam formu” (EK 3) kullanılmıştır. Toplam üniversite sınavına hazırlık hizmeti veren 24 dershane arasından araştırmaya katılmayı kabul eden 4 dershanede üniversite sınavına hazırlık kursu alan bireylerin arasından tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen 620 kişi ile birebir görüşülerek veriler toplanmıştır. Veri toplama aşamasında toplamda 750 anket dağıtılmış, dağıtılan ölçeklerin 620'sine çalışma kapsamında kullanılacak eksiksiz dönüş alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarısının zaman kullanımlarına ve rekreatif etkinliklere katılma durumuna göre incelenmesine ait bulguların istatistiksel analizi SPSS 23 paket programında yapılmıştır. Araştırma grubunun demografik özellikleri, zaman kullanımlarına ait ve rekreatif etkinliklerine katılımına ait bulgular için frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Değişkenlerin gruplara göre dağılımları incelenmiş, dağılımların normalliği ve varyansların homojenliği değerlendirilerek dağılımların parametrik özellik sergilediği sonucuna varılmıştır. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının bağımsız değişkenlere göre değişip değişmediğini test etmek amacıyla ki-kare testi ve bağımsız tek örneklem testi (t-test) kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

Bulgular bölümü, bağımsız değişkenlere ait betimsel bulgular ve bağımsız değişkenlerin üniversite kazanma başarısına etkisine ait bulgular olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir.

4.1. Bağımsız Değişkenlere Ait Betimsel Bulgular

Bulgular bölümünün bu kısmında bağımsız değişkenler, katılımcıların kişisel bilgilerine ait, katılımcıların zaman kullanımlarına ait ve katılımcıların rekreatif etkinliklere katılımına ait bulgular olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

4.1.1. Katılımcıların kişisel bilgilerine ait bulgular

Bu bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş ve öğrenim alanı bağımsız değişkenlerinin betimsel istatistiği verilmiştir.

Çizelge 4.1. Katılımcıların kişisel bilgileri

		N	%	Toplam
Cinsiyet	Erkek	352	56.8	620
	Kadın	268	43.2	
Yaş Grubu	17	78	12.6	620
	18	292	47.7	
	19	213	34.4	
	20	30	4.8	
	21	3	.5	
	22	4	.6	
Gelir	Eşit ağırlık	242	39.0	620
	Sayısal	332	53.5	
	Sözel	46	7.4	

Katılımcıların cinsiyetine baktığımızda kadınların % 56,8 oranında, erkeklerin ise % 43,2 oranında olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine baktığımızda 620 katılımcının 17-22 yaş aralığında olduğu görülmüştür. 17 yaş % 12,6 oranında, 18 yaş %47,1 oranında, 19 yaş %34,4 oranında, 20 yaş % 4,8 oranında, 21 yaş %0,5 ve 22 yaş ise %0,6 oranında dağılım göstermektedir. Öğrenim Alanı değişkenimiz altında ise Eşit Ağırlık, Sayısal ve Sözel alanlar yer almaktadır. En fazla katılımcı sayısal alanında % 53,5 oranı ile gerçekleşmiştir. Sonrasında ise sırası ile eşit ağırlık % 39 oranına ve Sözel alan ise % 7,4 oranına sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 4.1).

4.1.2. Katılımcıların zaman kullanımlarına ait bulgular

Bu bölümde katılımcıların günlük ders çalışmaya ayırdıkları zaman, günlük uykuya ayırdıkları zaman, hafta içi günlük boş zaman, hafta sonu günlük boş zaman, boş zaman verimliliği, kişisel beceriye sahip olma durumlarına ve rekreatif etkinliklere katılacak zamana sahip olma durumuna ait bağımsız değişkenlerin betimsel istatistiği ve kişisel beceriye sahip olma durumu ile boş zamanı verimli kullanma durumu değişkenleri ile ilgili çapraz tablo verilmiştir.

Çizelge 4.2. Günlük ders çalışmaya ayrılan ortalama saat

Bir Günde Ortalama kaç saat ders çalışıyorsunuz?			
	N	%	Toplam
1 saat ve daha az	68	11,0	620
2 saat	143	23,1	
3 saat	164	26,5	
4 saat	133	21,5	
5 saat	75	12,1	
6 saat ve daha fazla	37	6,0	

Günlük ders çalışmaya ayrılan zaman ortalama 3,19 saat olarak tespit edilmiştir. Örneklemimiz ortalama 3,19 saat ders çalışmaya ayıran bir kitleden oluşmaktadır. 1 saat ve daha az diyenler % 11 oranında, 2 saat diyenler % 23,1 oranında, 3 saat diyenler % 26,5 oranında, 4 saat diyenler % 21,5 oranında, 5 saat diyenler % 12,1 oranında ve 6 saat ve üzeri diyenler ise % 6 oranında ders çalışmaya ayrılan zamanlar olarak belirtilmiştir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.3. Günlük uykuya ayrılan ortalama saat

Bir Günde Ortalama kaç saatinizi uykuya ayırıyorsunuz?			
	N	%	Toplam
4 saat	15	2,4	620
5 saat	77	12,4	
6 saat ve daha fazla	528	85,2	

Günlük uykuya ayrılan zaman değişkenimiz incelendiğinde görülmüştür ki katılımcıların % 85,2'si 6 saat ve daha fazla uykuya sahip olduğu ve % 12,4 oranında 5 saat ve % 2,4 oranında ise 4 saat uykuya zaman ayrıldığı görülmektedir (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.4. Hafta içi günlük boş zaman

Hafta içi bir günde ortalama kaç saat boş vaktiniz olur?			
	N	%	Toplam
1 saat ve daha az	36	5,8	620
2 saat	107	17,3	
3 saat	131	21,1	
4 saat	132	21,3	
5 saat	78	12,6	
6 saat ve daha fazla	136	21,9	

Hafta içi günlük boş zaman değişkenine verilen cevaplar incelendiğinde en yüksek oranda 6 saat ve daha fazla boş zamanı olanların oranı % 21,9'dur. 5 saat diyenler % 12,6 oranında, 4 saat diyenler % 21,3 oranında, 3 saat diyenler % 21,1 oranında, 2 saat diyenler % 17,3 oranında ve 1 saat ve daha az diyenler ise % 5,8 oranına sahip oldukları görülmektedir (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.5. Hafta sonu günlük boş zaman

Hafta sonu bir günde ortalama kaç saat boş vaktiniz olur?			
	N	%	Toplam
1 saat ve daha az	22	3,5	620
2 saat	36	5,8	
3 saat	98	15,8	
4 saat	120	19,4	
5 saat	107	17,3	
6 saat ve daha fazla	237	38,2	

Hafta sonu günlük boş zamana baktığımızda ise 6 saat ve daha fazla boş zamana sahip olan katılımcıların oranı % 38,2 gibi yüksek bir orandayken 5 saat boş zaman % 17,3 oranında, 4 saat boş zaman 19,4 oranında 3 saat boş zaman % 15,8 oranında, 2 saat boş zamana sahip olunma oranı % 5,8 ve 1 saat ve daha az boş zamana sahip olunma oranı ise % 3,5 olduğu görülmektedir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.6. Boş zamanı verimli kullanma durumu

Boş zamanlarınızı verimli kullandığınızı düşünüyor musunuz?			
	N	%	Toplam
Evet	123	19,8	620
Hayır	165	26,6	
Kısmen	332	53,5	

Katılımcıların boş zamanlarını verimli kullanma durumuna bakıldığında katılımcıların % 53,5'i kısmen de olsa boş zamanlarını verimli kullanabildiklerini, % 19,8 kesinlikle verimli kullandığını ve % 26,6 oranında ise verimli kullanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Örnekleme katılan öğrencilerin büyük oranda boş zamanlarını verimli kullanamama durumunda oldukları açıkça görülmektedir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.7. Kişisel beceriye sahip olma durumu

Boş zamanlarınızı zevkle geçirebileceğiniz kişisel becerileriniz var mı?			
	N	%	Toplam
Evet	315	50,8	620
Hayır	305	49,2	

Katılımcıların kişisel beceriye sahip olma durumu ise % 49,2 oranında hayır, % 50,8 oranında evet ile cevaplanmıştır. Katılımcıların yarısının bir kişisel beceriye sahip olmadığı görülmektedir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.8. Kişisel beceriye sahip olma durumuna göre boş zamanı verimli kullanma durumu

Boş zamanlarınızı zevkle geçireceğiniz kişisel becerileriniz var mı?	Boş zamanlarınızı verimli kullandığınız düşünüyor musunuz?		
	Evet	Hayır	Kısmen
Evet	%61,0	%41,2	%51,8
Hayır	%39,0	%58,8	%48,2

Kişisel beceriye sahip olma durumu ile boş zamanı verimli kullanma oranları karşılaştırıldığında boş zamanını verimli kullandığını söyleyenlerin % 61'i bir kişisel beceriye sahip olduklarını söylemişlerdir. % 39'u ise herhangi bir kişisel becerisi olmamasına rağmen boş zamanını verimli değerlendirebilmektedir. Boş zamanını verimli kullanmadığını belirtenlerin % 58,8'i ve kısmen verimli kullandığını söyleyenlerin ise % 48,2'si herhangi bir kişisel beceriye sahip olmayanlardan olduğu görülmektedir (Çizelge 4.8).

4.1.3. Katılımcıların rekreatif etkinliklere katılımına ait bulgular

Bu bölümde katılımcıların okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinlikler, okulda ders dışı katıldığı rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zaman, okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinlikler, okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zaman, rekreatif etkinliklere katılımın sağladığı fayda, boş zaman aktivitelerinin üniversite kazanma başarısına olan etkisine bakış açısı değişkenlerine ait betimsel istatistikler verilmiştir.

Çizelge 4.9. Okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinlik

Okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinlik	N	%	Toplam
Futbol	181	18,5	620
Basketbol	149	15,2	
Voleybol	146	14,9	
Müzik enstrüman orkestra veya koro çalışmaları	79	8,1	
Edebiyat çalışmaları	74	7,6	
Masa tenisi	63	6,4	
Satranç	60	6,1	
Fotoğrafçılık	41	4,2	
Dans çalışmaları	38	3,9	
Şiir dinletisi	29	3,0	
Konferans ve seminerler	27	2,8	
Üniversite gezileri	25	2,6	
Drama tiyatro çalışmaları	20	2,0	
Okul dergi gazete ve tanıtım afişlerinde	18	1,8	
Mesleki tanıtım günleri	12	1,2	
Huzurevi gezileri	11	1,1	
Engelli bireyleri ziyaret ve çalışmalar	6	0,6	

Katılımcıların okulda ders dışı katıldığı rekreatif etkinlik oranlarına bakıldığında; rekreatif etkinlik olarak en fazla futbola katılım olduğu görülmektedir. Futbol oynadıklarını söyleyenlerin oranı % 18,5'tir. Voleybol % 14,9 oranına sahip iken basketbol ise % 15,2 oranında söylenmiştir. Dördüncü sırada ise müzik etkinliği yer almaktadır. “Müzik enstrüman orkestra veya koro çalışmaları” % 8,1 oranında yapılan rekreatif etkinlik olarak belirtilmiştir. Sırası ile diğer oranlar ise tabloda gösterildiği gibidir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.10. Okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zaman

Okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zaman	Ortalama Zaman	Genel Ortalama
Futbol	2,9	2,26
Basketbol	2,8	
Voleybol	2,2	
Müzik enstrüman orkestra veya koro çalışmaları	3,1	
Edebiyat çalışmaları	2,5	
Masa tenisi	2,2	
Satranç	3,6	
Fotoğrafçılık	1,9	
Dans çalışmaları	2,0	
Şiir dinletisi	2,2	
Konferans ve seminerler	2,0	
Üniversite gezileri	1,5	
Drama tiyatro çalışmaları	2,1	
Okul dergi gazete ve tanıtım afişlerinde	1,8	
Mesleki tanıtım günleri	1,8	
Huzurevi gezileri	1,8	
Engelli bireyleri ziyaret ve çalışmalar	2,0	

Katılımcıların okulda ders dışı katıldığı rekreatif etkinliğe bir haftada ayırdığı ortama zamana baktığımızda en çok zaman ayrılan etkinliğin ortalama 3,6 saat ile dans etkinlikleri olduğu görülmektedir. Edebiyat çalışmalarına 3,1 saat, Futbola 2,9 saat, Basketbola 2,8 saat zaman ayrıldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca tüm etkinliklere harcanan zamanın etkinliklerden bağımsız olarak genel ortalaması ise 2,26 saat olduğu görülmektedir. Yani katılımcılar ortalama 2,26 saatlerini bir rekreatif etkinlik için harcamaktadırlar. Çalışmadan elde edilen diğer veriler tabloda gösterildiği gibidir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.11. Okulda dışı boş zamanlarda katılınan rekreatif etkinlik

Okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinlik	N	%	Toplam
Müzik dinlerim	228	16,9	620
Kitap okurum	202	15,0	
TV seyredirim	170	12,6	
Spor yaparım	115	8,5	
Bir müzik aleti çalarım	97	7,2	
Sivil toplum örgütleri ve derneklerin faaliyetlerine katılırım	76	5,6	
Gazete, dergi vb. güncel yayınları okurum	65	4,8	
Alışveriş merkezi, çarşı, Pazar, fuar gibi yerlere giderim	61	4,5	
Beceri gerektiren el işleri ve sanatla uğraşırım	54	4,0	
Satranç gibi zeka oyunları oynarım	46	3,4	
İddaa gibi şans oyunları oynarım	43	3,2	
Sinema ve tiyatroya giderim	39	2,9	
İnternet facebook/twitter/instagram gibi sosyal medya araçlarını kullanırım	30	2,2	
Kafe, pastane gibi yerlere giderim	27	2,0	
Park, orman gibi açık hava alanlarında yürüyüşe çıkarım	23	1,7	
Sahilde gezintilere çıkarım	22	1,6	
Bilgisayar oyunları oynarım	16	1,2	
Balık tutarım	11	0,8	
Sergi, müze ziyareti, şenlik gibi sosyo-kültürel faaliyetlere katılırım	9	0,7	
Doğa sporları ve kamplara katılırım	9	0,7	
Arkadaş/akraba ziyaretlerine giderim	3	0,2	
Spor yarışmalarını izlerim	3	0,2	

Katılımcıların okul dışı boş zamanlarında katıldığı rekreatif etkinlik değişkenimize verilen cevaplar incelendiğinde görülmektedir ki, Müzik dinleme % 16,9'luk oranı ile en çok gerçekleştirilen okul dışı boş zaman aktivitesi olarak karşımıza çıkmakta. Sonrasında % 15 oranında kitap okuma, % 12,6 oranında TV seyretme, % 8,5 oranında spor yapma ve 5. sırada ise % 7,2 oranı ile bir müzik aleti çalma aktivitesi yer almaktadır (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.12. Okul dışı boş zamanlarda katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zaman

Okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zaman		
	Ortalama Zaman	Genel Ortalama
Kitap okurum	5,0	4,36
TV seyredirim	5,9	
Müzik dinlerim	4,6	
Spor yaparım	4,9	
Bir müzik aleti çalarım	6,5	
Sivil toplum örgütleri ve derneklerin faaliyetlerine katılırım	3,7	
Alışveriş merkezi, çarşı, Pazar, fuar gibi yerlere giderim	4,7	
İnternet facebook/twitter/instagram gibi sosyal medya araçlarını kullanırım	9,0	
Beceri gerektiren el işleri ve sanatla uğraşırım	3,9	
Gazete, dergi vb. güncel yayınları okurum	3,3	
Satranç gibi zeka oyunları oynarım	3,9	
Kafe, pastane gibi yerlere giderim	4,5	
Park, orman gibi açık hava alanlarında yürüyüşe çıkarım	4,0	
Sinema ve tiyatroya giderim	2,8	
Balık tutarım	6,0	
İddaa gibi şans oyunları oynarım	7,8	
Bilgisayar oyunları oynarım	1,8	
Sahilde gezintilere çıkarım	2,4	
Doğa sporları ve kamplara katılırım	4,8	
Sergi, müze ziyareti, şenlik gibi sosyo-kültürel faaliyetlere katılırım	2,2	
Arkadaş/akraba ziyaretlerine giderim	3,0	
Spor yarışmalarını izlerim	1,5	

Katılımcıların okul dışı boş zamanlarında katıldığı rekreatif etkinliğe bir haftada ayırdığı ortalama zaman incelendiğinde haftada ortalama 9 saat ile internet, facebook/twiter/instagram gibi sosyal medya araçlarını kullanmak ilk sırada yer alırken ortalama 7.8 saat iddia gibi şans oyunları oynamak ve ortalama 6.5 saat bir müzik aleti çalmak 2. ve 3. sırada zaman ayrılan etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca genel olarak katılımcıların okul dışı boş zamanlarında katıldığı rekreatif etkinliğe bir haftada ayırdığı ortalama zamanın 4.36 saat olduğu görülmektedir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.13. Rekreatif etkinliklere katılımın sağladığı fayda

Rekreatif etkinliklere katılımın sağladığı fayda			
	N	%	Toplam
Zamanı daha iyi kullanmayı sağlar	290	25,8	620
İnsanı mutlu eder	193	17,1	
Kişisel beceri ve yeteneğin gelişmesini sağlar	149	13,2	
Yeni şeyler öğrenmeyi sağlar	127	11,3	
Çalışma ve akademik başarı ve verimi artırır	70	6,2	
Kötü alışkanlıklar edinmeyi engeller	63	5,6	
Yaratıcı gücü geliştirir	62	5,5	
Sağlıklı olmayı sağlar	55	4,9	
Dinlenme olanağı sağlar	38	3,4	

İnsanı sosyalleştirir ve yeni arkadaşlar edinmeyi sağlar	36	3,2
Macera deneyimi ve heyecanı artırır	25	2,2
Ruhen ve bedenen canlılık kazandırır	18	1,6

Rekreatif etkinliklere katılımın sağladığı fayda değişkenimizde katılımcılardan en fazla 2 faydayı seçmeleri istenmiştir. Alınan cevaplar incelendiğinde, % 25,8’lik bir oranda zamanı daha iyi kullanmayı sağladığı söylenmiştir. % 17,1 oranında insana mutluluk verdiği, % 13,2 oranında kişisel beceri ve yeteneğin gelişmesini sağladığı, % 11,3 oranında yeni şeyler öğrenmeyi sağladığı, % 6,2 oranında ise çalışma ve akademik başarı ve verimi artıracağı belirtilmiştir. Diğer faydalar ise tabloda gösterildiği oranlarda olduğu görülmektedir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.14. Boş zaman aktivitelerinin üniversite kazanma başarısına olan etkisine yönelik bakış açısı

Boş zaman aktivitelerinin üniversite kazanma başarısına etkisine yönelik bakış açısı					Toplam
	N	%	%T		
Başarımı çok düşüreceğini düşünüyorum	120	19,4	38,9	Olumsuz	620
Başarımı düşüreceğini düşünüyorum	121	19,5			
Başarımı ne düşürür ne artırır, etkisi olmaz	117	18,9	18,9	Nötr	
Başarımı arttıracığını düşünüyorum	124	20,0	42,3	Olumlu	
Başarımı çok arttıracığını düşünüyorum	138	22,3			

Boş zaman aktivitelerinin üniversite kazanma başarısına olan etkisine bakış açısı, rekreasyon kavramı altındaki son değişkenimizdir. Görüleceği gibi rekreatif etkinliklerin başarıyı arttıracığını düşünen olumlu katılımcıların oranı % 42,3’tür. Rekreatif etkinliğin başarıyı düşüreceğini düşünenler ise % 38,9 oranına sahiptir. Nötr cevabı vermiş olanların oranı ise % 18,9’dur.

4.2. Bağımsız Değişkenlerin Üniversite Kazanma Başarısına Etkisine Ait Bulgular

Bulgular kısmının bu bölümünde lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının cinsiyete, yaşa, öğrenim alanına, günlük ders çalışmaya ayrılan zaman, günlük uykuya ayrılan zaman, hafta içi günlük boş zaman, hafta sonu günlük boş zaman, boş zamanı verimli kullanma durumları, kişisel beceriye sahip olma durumları, okulda ders dışı katılan rekreatif etkinliğe ve bu etkinliğe ayrılan ortalama zamana, okul dışı boş zamanlarda katılan rekreatif etkinliğe ve bu etkinliğe ayrılan zamana, rekreatif etkinliğe katılmanın sağladığı birincil ve ikincil faydaya, boş zaman aktivitelerinin üniversite kazanma başarısına etkisine yönelik bakış açısına göre değişip değişmediğini ortaya koyan analizlere ait bulgulara yer verilmiştir.

Çizelge 4.15. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının cinsiyete göre karşılaştırılması

Gruplar		Cinsiyet		Toplam	χ^2	sd	p
		Kadın	Erkek				
Üniversiteyi Kazanma Başarısı	Kazandı	209	155	364	0.149	1	0.700
	Kazanamadı	143	113	256			
Toplam		352	268	620			

Çizelge 4.15’ de lise mezunu bireylerin cinsiyetlerine göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre cinsiyete göre üniversite kazanma başarıları değişmemektedir ($\chi^2 = 0.149$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.16. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının yaşa göre karşılaştırılması

Gruplar		Yaş						Toplam	χ^2	sd	p
		17 Yaş	18 Yaş	19 Yaş	20 Yaş	21 Yaş	22 Yaş				
Üniversiteyi Kazanma Başarısı	Kazandı	46	157	136	21	2	2	364	7.047	5	0,217
	Kazanamadı	32	135	77	9	1	2	256			
Toplam		78	292	213	30	3	4	620			

Çizelge 4.16’ da lise mezunu bireylerin yaşlarına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre yaşa göre üniversite kazanma başarıları değişmemektedir ($\chi^2 = 7.047$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.17. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının öğrenim alanına göre karşılaştırılması

Gruplar		Öğrenim Alanı			Toplam	χ^2	sd	p
		Eşit Ağırlık	Sayısal	Sözel				
Üniversiteyi Kazanma Başarısı	Kazandı	145	194	25	364	0,517	2	0,772
	Kazanamadı	97	138	21	256			
Toplam		242	332	46	620			

Çizelge 4.17’ de lise mezunu bireylerin öğrenim alanlarına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre öğrenim alanına göre üniversite kazanma başarıları değişmemektedir ($\chi^2 = 0.517$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.18. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının günlük ders çalışmaya ayrılan zamana göre karşılaştırılması

Gruplar		Bir günde ortalama kaç saat ders çalışıyorsunuz?						Toplam	χ^2	sd	p
		1 saat ve daha az	2 saat	3 saat	4 saat	5 saat	6 saat ve daha fazla				
Üniversiteyi Kazandı	Kazandı	44	82	95	76	40	27	364	5,294	5	0,381
Kazanma Başarısı	Kazanamadı	24	61	69	57	35	10	256			
Toplam		68	143	164	133	75	37	620			

Çizelge 4.18’ de lise mezunu bireylerin günlük ders çalışmaya ayrılan ortalama zamanlarına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre günlük ders çalışmaya ayrılan zaman göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 5.294$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.19. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının günlük uykuya ayrılan zamana göre karşılaştırılması

Gruplar		Bir günde ortalama kaç saatinizi uykuya ayırıyorsunuz?			Toplam	X^2	sd	p
		4 saat	5 saat	6 saat ve daha fazla				
Üniversiteyi Kazanma Başarısı	Kazandı	10	45	309	364	0,402	2	0,818
	Kazanamadı	5	32	219	256			
Toplam		15	77	528	620			

Çizelge 4.19’da lise mezunu bireylerin günlük uykuya ayrılan ortalama zamanlarına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre günlük uykuya ayrılan zaman göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 0.402$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.20. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının hafta içi günlük boş zamana göre karşılaştırılması

Gruplar		Hafta içi bir günde ortalama kaç saat boş vaktiniz olur?						Topla m	X^2	s d	p
		1 saat ve daha az	2 saat	3 saat	4 saat	5 saat	6 saat ve daha fazla				
Üniversiteyi Kazanma Başarısı	Kazandı Kazanama dı	21 15	61 46	72 59	75 57	49 29	86 50	<u>364</u> 256	2,77 6	5	0,73 4
Toplam		36	107	131	132	78	136	620			

Çizelge 4.20’de lise mezunu bireylerin hafta içi günlük boş zamanlarına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna

göre hafta içi günlük boş zamana göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 2.776$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.21. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının hafta sonu günlük boş zamana göre karşılaştırılması

Gruplar		Hafta sonu bir günde ortalama kaç saat boş vaktiniz olur?						Toplam	χ^2	sd	p
		1 saat ve daha az	2 saat	3 saat	4 saat	5 saat	6 saat ve daha fazla				
Üniversiteyi Kazanma Başarısı	Kazandı	12	22	55	71	62	142	364	0,69	5	0,98
	Kazanamadı	10	14	43	49	45	95	256	2	5	3
Toplam		22	36	98	120	107	237	620			

Çizelge 4.21’de lise mezunu bireylerin hafta sonu günlük boş zamanlarına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre hafta sonu günlük boş zamana göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 0.692$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.22. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının boş zamanı verimli kullanma durumlarına göre karşılaştırılması

Gruplar		Boş zamanlarınızı verimli kullandığınızı düşünüyor musunuz?			Toplam	χ^2	sd	p
		Evet	Hayır	Kısmen				
Üniversiteyi Kazanma Başarısı	Kazandı	68	105	191	364	2,438	2	0,296
	Kazanamadı	55	60	141	256			
Toplam		123	165	332	620			

Çizelge 4.22’de lise mezunu bireylerin boş zamanlarını verimli kullanma durumlarına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre boş zamanlarını verimli kullanma durumuna göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 0.296$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.23. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının kişisel beceriye sahip olma durumlarına göre karşılaştırılması

Gruplar		Boş zamanlarınızı zevkle geçireceğiniz kişisel becerileriniz varmı?		Toplam	χ^2	sd	p
		Evet	Hayır				
Üniversiteyi Kazanma Başarısı	Kazandı	179	185	364	0,93	1	0,333
	Kazanamadı	136	120	256	8		
Toplam		315	305	620			

Çizelge 4.23’de lise mezunu bireylerin kişisel beceriye sahip olma durumlarına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre kişisel beceriye sahip olma durumuna göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 0.333$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.24. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe göre karşılaştırılması

Gruplar	Başarı		Topla m	χ^2	sd	p
	Kazand	Kazanama				
	ı	dı				
	N	N				
Basketbol	77	72	149	20.206	16	0.211
Voleybol	83	63	146			
Masa tenisi	41	22	63			
Futbol	101	80	181			
Satranç	28	32	60			
Dans çalışmaları	23	15	38			
Drama Tiyatro çalışmaları	9	11	20			
Fotoğrafçılık	22	19	41			
Konferans ve seminerler	16	11	27			
Edebiyat çalışmaları	43	31	74			
Müzik enstrüman orkestra veya koro çalışmaları	47	32	79			
Okul dergi gazete ve tanıtım afişlerinde	11	7	18			
Mesleki tanıtım günleri	9	3	12			
Üniversite gezileri	9	16	25			
Şiir dinletisi	19	10	29			
Huzur evi gezileri	10	1	11			
Engelli bireyleri ziyaret ve çalışmalar	4	2	6			
Toplam	552	427	979			

Çizelge 4.24’ de lise mezunu bireylerin okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 20.206$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.25. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zamana göre karşılaştırılması

		N	$\bar{x}$	ss	t	p
Başarı	Kazandı	552	2,50	2,17	0,007	0,932
Durumu	Kazanamadı	427	2,48	2,05		

Çizelge 4.25’ de Lise mezunu bireylerin okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zamana göre üniversite kazanma başarılarını test etmek amacıyla yapılan t testi sonuçlarına göre okulda ders dışı katıldıkları rekreatif etkinliklere bir haftada

ayırdıkları ortalama zamana göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir. [t (618)= 0.007, p>0.05].

Çizelge 4.26. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının okulda dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe göre karşılaştırılması

Gruplar	Başarı		Topla m	χ^2	sd	p
	Kazand ı n	Kazanamad ı n				
Kitap okurum	111	91		12,413	21	0,928
Gazete, dergi vb. güncel yayınlar okurum	34	31				
Müzik dinlerim	130	98				
TV seyredirim	97	73				
Sinema ve tiyatroya giderim	24	15				
Alışveriş merkezi, çarşı, Pazar, fuar gibi yerlere giderim	40	21				
Spor yaparım	63	52				
Doğa sporları ve kamplara katılırım	6	3				
Sahilde gezintilere çıkarım	14	8				
Balık tutarım	6	5				
Beceri gerektiren el işleri ve sanatla uğraşırım	28	26				
Spor yarışmalarını izlerim	2	1				
Sivil toplum örgütleri ve derneklerin faaliyetlerine katılırım	44	32				
Kafe, pastane gibi yerlere giderim	14	13				
Park, orman gibi açık hava alanlarında yürüyüşlere çıkarım	9	14				
Bir müzik aleti çalarım	55	42				
İnternet, facebook/twitter/instagram gibi sosyal medya araçlarını kullanırım	16	14				
Bilgisayar oyunu oynarım	7	9				
Satranç gibi zeka oyunlarını oynarım	28	18				
Arkadaş/akraba ziyaretine giderim	1	2				
Sergi, müze ziyareti, şenlik gibi sosyo-kültürel faaliyetlere katılırım	7	2				
İddaa gibi şans oyunları oynarım	27	16				
Toplam	763	586				

Çizelge 4.26' da lise mezunu bireylerin okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 12.413$, p>0.05).

Çizelge 4.27. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zamana göre karşılaştırılması

		N	$\bar{X}$	ss	t	p
Başarı Durumu	Kazandı	600	5,132	4,65	6,017	0,014*
	Kazanamadı	475	4,484	3,84		

*p< 0.05

Çizelge 4.27' de lise mezunu bireylerin okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliğe bir haftada ayrılan ortalama zamana göre üniversite kazanma başarılarını test etmek amacıyla yapılan t testi sonuçlarına göre okul dışı boş zamanlarında katıldıkları rekreatif etkinliklere bir haftada ayırdıkları ortalama zamana göre üniversite kazanma başarıları değişmektedir. [t (618)= 6.017, p<0.05]. Okul dışı boş zamanlarında rekreatif etkinliklere ortalama 5.13 saat ayıran lise mezunlarının 4.48 saat ayıranlardan üniversiteyi kazanma başarıları daha yüksektir.

Çizelge 4.28. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının rekreatif etkinliğe katılmanın birincil faydasına göre karşılaştırılması

	Başarı			X^2	sd	p
	Kazandı	Kazanamadı	Toplam			
Birincil Fayda	n	n				
Zamanı daha iyi kullanmayı sağlar	158	141	299	20.766	9	0.014*
Kötü alışkanlıklar edinmeyi engeller	34	18	52			
Kişisel beceri ve yeteneğin gelişmesini sağlar	51	42	93			
Yaratıcı gücü geliştirir	30	10	40			
İnsanı mutlu eder	58	27	85			
Macera deneyimi ve heyecanı artırır	9	2	11			
İnsanı sosyalleştirir ve yeni arkadaşlar edinmeyi sağlar	9	4	13			
Sağlıklı olmayı sağlar	3	7	10			
Yeni şeyler öğrenmeyi sağlar	10	4	14			
Ruhen ve bedenen canlılık kazandırır	2	1	3			
Toplam	364	256	620			

*p< 0.05

Çizelge 4.28' de lise mezunu bireylerin rekreatif etkinliğe katılımının birincil faydasına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre rekreatif etkinliğe katılımının birincil faydasına göre üniversite kazanma başarıları değişmektedir ($\chi^2 = 20.766$, p<0.05).

Çizelge 4.29. Lise mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının rekreatif etkinliğe katılmanın ikincil faydasına göre karşılaştırılması

İkincil Fayda	Başarı			X^2	sd	p
	Kazandı	Kazanamadı	Toplam			
	n	n				
Zamanı daha iyi kullanmayı sağlar	0	0	0			
Kötü alışkanlıklar edinmeyi engeller	12	9	21			
Kişisel beceri ve yeteneğin gelişmesini sağlar	31	35	66			
Yaratıcı gücü geliştirir	19	12	31			
İnsanı mutlu eder	62	55	117			
Macera deneyimi ve heyecanı artırır	13	11	24			
İnsanı sosyalleştirir ve yeni arkadaşlar edinmeyi sağlar	21	12	33	11,966	10	0.287
Sağlıklı olmayı sağlar	31	24	55			
Yeni şeyler öğrenmeyi sağlar	84	38	122			
Ruhen ve bedenen canlılık kazandırır	16	8	24			
Çalışma ve akademik başarı ve verimi artırır	46	33	79			
Dinlenme olanağı sağlar	29	19	48			
Toplam	364	256	620			

Çizelge 4.29’ da lise mezunu bireylerin rekreatif etkinliğe katılımının ikincil faydasına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre rekreatif etkinliğe katılımının ikincil faydasına göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 11.966$, $p > 0.05$).

Çizelge 4.30. Lise Mezunu bireylerin üniversite kazanma başarılarının boş zaman aktivitelerine katılımın üniversite kazanma başarısına etkisine yönelik bakış açılarına göre karşılaştırılması

Boş zaman aktivitelerinin üniversite kazanma başarısına etkisine yönelik bakış açısı	Başarı			X^2	sd	p
	Kazandı	Kazanamadı	Toplam			
	n	n				
Başarımı çok düşüreceğini düşünüyorum	72	48	120			
Başarımı düşüreceğini düşünüyorum	76	45	121			
Başarımı ne düşürür ne artırır, etkisi olmaz	70	47	117			
Başarımı arttıracığını düşünüyorum	66	58	124	2,551	4	0.635
Başarımı çok arttıracığını düşünüyorum	80	58	138			
Toplam	364	256	620			

Çizelge 4.30’ da lise mezunu bireylerin boş zaman aktivitelerine katılımının üniversite kazanma başarısına etkisine yönelik bakış açısına göre üniversite kazanma başarılarını karşılaştırmak amacıyla yapılan ki-kare analizi görülmektedir. Buna göre boş zaman aktivitelerine katılımının üniversite kazanma başarısına etkisine yönelik bakış açısına göre üniversite kazanma başarısı değişmemektedir ($\chi^2 = 0.635$, $p > 0.05$).

5. TARTIŞMA

Akademik başarı ve boş zaman değerlendirmenin bir yolu olan fiziksel aktivite arasındaki ilişkiye yönelik literatürde çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmalar ışığında akademik başarı ve fiziksel aktivitenin genellikle pozitif yönlü bir ilişkisi olduğu sonucunu elde eden çalışmalar oldukça fazladır. Buna göre; fiziksel aktivite ve akademik performans arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla yapılmış bu derleme çalışmada 1990 yılından 2010 yılına kadar PubMed, PsycINFO, Cochrane Central ve Sportdiscus indekslerinden taranmış veriler kullanılmıştır. Çalışmalar çocukluk ya da ergenlik döneminde bireylerin en azından bir fiziksel aktivite etkinliğine katıldığını ortaya koymuştur. Çalışma sonucuna göre akademik performans ve fiziksel aktivite arasında istatistiksel olarak pozitif yönde bir anlamlılık bulunmuştur (Singh ve diğerleri, 2012). Michigan'daki bir devlet üniversitesinde 214 tane 6. sınıf öğrencisinin birinci ve ikinci dönem boyunca beden eğitimi dersleri esnasında yapılmış olan bir başka çalışmada akademik başarı düzeyleri Terra Nova percentiles isimli standart test ile değerlendirilmiş, katılımcıların beden eğitimi derslerine katılım düzeyleri ile okuldaki notlarındaki başarıları benzer şekilde artış göstermiştir. Sonuçlara göre akademik başarı kayda değer düzeyde beden eğitimi dersleriyle anlamlı düzeyde ilişki göstermemekle birlikte, yüksek notlar yoğun fiziksel aktivite düzeyleriyle ilişkilidir sonucu elde edilmiştir. 2010'daki sağlıklı insanlar ile ilgili yapılmış olan seviye belirlemesiyle kıyaslandığında bu sonuca varılmıştır (Coe ve diğerleri, 2006). Bu sonuca paralel olarak birçok araştırma göze çarpmaktadır. Devlet okuluna giden 259 3. ve 5. sınıf öğrencisinin katıldığı bu çalışmada fiziksel fit olma halinin akademik başarı ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Toplam akademik başarı, matematik başarı ve okuma başarı arasındaki ilişkiler araştırma kapsamında sunulmuştur bunun ötesinde ergenliğe geçiş yapacak bu bireylerde genel olarak fiziksel aktivite akademik performansla doğrudan ilişkilidir denilebilmektedir. Öğrencilerin akademik başarı düzeylerini belirlemek amacıyla Illinois'deki devlet okullarında 3. sınıftan 8. sınıfa kadar okuyan öğrencilere ISAT adı verilen yıllık olarak düzenlenen test uygulaması yapılmıştır. 5 günlük periyodlar ve 40 dakikalık süreler zarfında yapılan test uygulamasında öğrencilere matematik ve okumayla ilgili çoktan seçmeli sorular yöneltilmiştir. Her test 200 puan üzerinden değerlendirilmiş ve bireyler toplamda 400 puan üzerinden değerlendirilmişlerdir (Castelli ve diğerleri, 2007). Dwyer ve diğerlerinin yaptığı bu araştırma kapsamında 7 ile 15 yaş arasındaki 7.961 öğrenci üzerinde okul performansı ile fiziksel aktivite performansları arasındaki ilişkiyi belirlemek adına çalışmalar

yapılmıştır. Akademik performansları 5 puan skalası üzerinden değerlendirilmiş araştırma sonuçlarına göre fiziksel aktivite akademik başarıyı artırır hipotezi doğrulanmıştır. Araştırma sonucuna göre çalışmaya katılan öğrencilerden akademik başarıları yüksek olan bireylerin daha aktif olduğu sonucuna varılmıştır (Dwyer ve diğerleri, 2001). Kwak ve diğerlerinin yapmış olduğu araştırma sonucuna göre fiziksel fit olma halinin akademik başarı ile ilişkisi yapılan regresyon analizi sonucunda varyansı %30 etkilemiştir sonucuna varılmıştır (Kwak ve diğerleri, 2009). Sallis ve diğerleri ise okullarda uygulanan sağlık ilişkili beden eğitimi aktivitelerinin akademik başarı üzerinde dikkate değer oranda bir etki yarattığını ifade etmişlerdir (Sallis ve diğerleri, 1999). Bu noktadan hareketle Öcal'ın (2006) da yapmış olduğu araştırma da okul sporlarına katılımın öğrencilerin akademik başarılarına ve davranışsal gelişimleri üzerinde olumlu katkılar sağladığı sonucunu elde etmiştir (Öcal, 2006). Chomitz ve diğerleri de bu sonuçlara paralel olarak fiziksel aktivite ile akademik başarı arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulmuştur (Chomitz ve diğerleri, 2009). Bir diğer araştırma sonucuna göre yine; fiziksel aktivite akademik performansla pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir sonucu elde edilmiştir (Rasberry ve diğerleri, 2011).

Donnelly ve Lambourne' un (2011) yaptığı çalışmaya göre fiziksel aktivite ile ilgili akademik dersler akademik başarıyı %6 oranında artırmıştır sonucu araştırma bulguları arasındadır. Ayrıca haftada 75 dakika fiziksel aktivite ilgili akademik dersler alan öğrencilerde 3 yıllık seviye baz alındığında daha az beden kitle indeksi oranı saptanmıştır. Yapılmış deneysel bir araştırma sonucuna göre araştırmaya katılan öğrencilerden fiziksel aktivite uygulamalarına dahil olan öğrencilerin bu uygulamalara katılmayan diğer öğrencilere oranla akademik başarı açısından daha yüksek düzeyde bir grafik çizdiği istatistiksel olarak nitelendirilmiştir (Ahamed ve diğerleri, 2007).

Bir başka açıdan değerlendirildiğinde 1996 yılında Kanada'da yapılan çalışmada fiziksel aktivitenin beden kitle indeksiyle negatif yönde bir ilişkisi olduğu ancak benlik saygısı ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu araştırma sonuçları arasındadır. Fiziksel aktivitenin akademik başarıyla az da olsa negatif yönde bir ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır (Tremblay ve diğerleri, 2000). Bu araştırmaya benzer olarak okul çağındaki çocuklarda akademik sonuçlar ile fiziksel aktivite arasındaki ilişkiyi belirlemek adına yapılmış bu derleme çalışmada araştırmacı konu ile ilgili yapılmış çalışmaların incelenmesi ile ortaya koyulan bu araştırma sonuçlarına göre; fiziksel aktivitenin konsantrasyon gelişimi gibi bazı

kısa süreli etkiler oluşturabileceği sonucuna varılmıştır. Ancak fiziksel aktivitenin akademik başarıyı uzun süreli bir şekilde etkilemediği araştırma bulguları arasındadır (Taras, 2005).

Araştırmamızda yer alan cinsiyet değişkeni ele alındığında kız katılımcıların erkek katılımcılara göre akademik başarı düzeyinin daha yüksek olduğu araştırma sonuçlarımız arasında yerini almaktadır. Bu sonuca paralel olarak Kwak ve diğerleri, (2009) da yaptıkları araştırmada dinamik yada yoğun yapılan fiziksel aktivite ile akademik başarı arasındaki korelasyon değerleri sadece kız katılımcılarda dikkate değer oranda farklılık ortaya koyduğunu ifade etmişlerdir. Bu sonuç kız katılımcıların yoğun fiziksel aktiviteye ve yüksek not almak için çalışmaya daha fazla zaman ayırdıkları düşüncesini doğurmaktadır. Akademik başarı ile fiziksel aktivite arasındaki bu noktada hem fizyolojik hem psikolojik mekanizma devreye girmektedir. Marques ve diğerleri (2014) algılanan fiziksel yetenek ve akademik başarı kızlarda da erkeklerde de fiziksel aktiviteyle pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir sonucunu elde etmişlerdir. Trembley'e göre (200) fiziksel aktivite yapan kadın ve erkeklerin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek benlik saygısı düzeyi sergilediğini ve bu sonucunda akademik başarının yordayıcısı olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma bulgularımızın aksine Dwyer (2001) yapmış olduğu araştırma kapsamında erkek katılımcıların akademik başarı düzeyinin daha yüksek olduğunu saptamıştır (Dwyer,2001). Yıldırım (2006) da cinsiyet değişkeninin akademik başarının önemli bir yordayıcısı olduğu sonucunu elde etmiştir.

Bir diğer değişkenimiz olan aile eğitim durumu araştırma sonucumuza göre düşük ve orta düzeyde olarak belirlenmiştir. Bir başka araştırmada Amerika'da yaygın olarak kullanılan Metropolitan Başarı Testleri ile test tekrar test yöntemiyle 2 yıl sağlık ilişkili programdan önce ve sonra dolduran 759 bireyden alınan verilerle yapılan araştırma başlangıcında 1990-1991 yılları arasında velileri ve bizatihi öğrencilerin kendileri bilgilendirilerek ana çalışmaya 1.538 katılımcının dahil olması sağlanmış, katılımcıların etnik kökeni ve cinsiyet dağılımları benzerlik gösterecek biçimde seçilmiştir. Sonrasında 754 katılımcıya yapılan akademik başarı testinde katılımcıların ailelerinin yüksek eğitim düzeyine sahip oldukları gözlemlenmiştir (Sallis ve diğerleri, 1999).

Sosyoekonomik düzey açısından bakıldığında araştırma sonucumuza göre katılımcılar orta düzeyde gelir seviyesi göstermektedir. Bir diğer araştırmada; 1990 yılı ila 2000 yılları

arasında yayımlanmış araştırmalar üzerinden yapılmış derleme çalışmada sosyo ekonomik düzey ile akademik başarı hakkındaki çalışmalar incelenmiştir. Örneklem 101.157 öğrenci, 6.871 okul ve 128 okul bölgesi ile 74 bağımsız denekten oluşmuştur. Araştırma sonucu orta derecede sosyo ekonomik düzey ile akademik başarı arasında güçlü bir ilişki saptamış bu ilişki bölüm, kaynak, sosyo ekonomik değişkenin alanı ile sosyo ekonomik düzeyin ölçümü tarafından belirlenen bir saptamadır. bu ilişki ayrıca okul seviyesi, reşit olup olmama durumu ve okul bölgesiyle alakalıdır. yapılmış eski çalışmalardaki sosyo ekonomik düzey ile akademik başarı arasındaki korelasyon düzeyi bu çalışma kapsamında eski çalışmalara oranla az da olsa düşük bir korelasyon eğrisi ortaya çıkarmıştır (Sirin, 2005).

Akademik başarıyı tetikleyen rekreatif etkinliklere katılım düzeyi ve biçimi araştırmamızın temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda yapılmış bir diğer araştırmaya göre Muğla ilinde okuyan lise son sınıf öğrencilerinin serbest zamanlarını değerlendirme biçimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma yapılmıştır. Bu amaçla Muğla il merkezi ve dokuz ilçesindeki liselerin son sınıfında okuyan tesadüfî örneklem metoduyla belirlenen 30'ar öğrenci toplam 300 öğrenci araştırma kapsamına alınmış ve deneklere uzman görüşleri alınarak hazırlanan 30 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Serbest zaman değerlendirme biçimlerine göre; lise son sınıfı öğrencileri, yeterince ve uygun bir şekilde serbest zamanlarını değerlendiremedikleri, katılım biçimlerinin pasif olduğu, evlerinde dinlenerek, TV seyrederek geçirdikleri, gelir düzeylerinin orta olması nedeni ile diğer faaliyetlere katılamadıkları anlaşılmıştır. Serbest zaman değerlendirme biçimleri ise; ders dışı zamanlarını genellikle dinlenerek geçirdikleri, cumartesi ve pazar günleri çalışmadıkları, yaz tatilleri ve şubat tatillerinde TV seyrettikleri ve dinlendikleri, okul yönetimlerinin imkan sağladığı, okullarından serbest zaman eğitimi ile ilgili bilgiler aldıkları, serbest zaman faaliyetleri ile ilgili yayınlar okumadıkları, öğretmenlerin kendilerini bilgilendirdiği, ailelerinin serbest zaman değerlendirmesi ile ilgili bilgiler verdikleri, hafta içi okul çıkışı serbest zamanlarını TV seyrederek ve dinlenerek geçirdikleri, hafta sonları gezerek, müzik dinleyerek geçirdikleri, serbest zaman değerlendirmede zorluk çekmedikleri, serbest zaman faaliyetlerine haftada 1-2 gün katıldıkları, günlük 2 saat serbest zaman faaliyetlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir (Afyon ve Karapınar, 2014).

Ancak öğrenciler yeterince serbest zaman faaliyetlerine katıldıklarına inanmadıklarını belirtmişler, sebebini ise; yeterli vakit bulamama ve ekonomik sebeplerin olduğunu belirtmişlerdir. Çoğunlukla serbest zamanlarını evde geçirdikleri, bunu tercih etme nedenlerinin evlerini güzel bir ortam olarak kabul ettikleri, üzerlerinde dinlendirici bir etki bırakması, eğitici bulmaları, arkadaş grubuyla faaliyetlere katıldıkları, şayet imkan verilirse serbest zaman faaliyetlerinde kitap okuma, TV seyretme ve dinlenmek istedikleri ve serbest zamanlarını bu şekilde verimli kullandıklarına inandıkları ve pasif olarak reratif faaliyetlere katıldıkları araştırma bulguları arasında yerini almıştır (Afyon ve Karapınar,2014). Rekreatif aktivitelere pasif katılımın saptandığı bir diğer çalışma ise örneklem grubunun halterciler olarak alındığı araştırmadır. Serbest zamanlarını müzik dinleme, dinlenme, gezme, tv seyretme, spor müsabakalarını izleme, arkadaş ve akraba ziyaretine gitme şeklinde değerlendiren bu örneklem grubu, katılım şekillerinin spor tesislerinde, evde, yurttaki arkadaş gruplarıyla beraber olduğunu; faaliyetlerin kendilerinde dinlendirici, mutlu edici, zevk verici, rahatlatıcı ve can sıkıntısından uzaklaştırıcı etki bıraktığını; genelde serbest zaman değerlendirmelerini geleceğe yönelik olarak bilinçli şekilde değil de, pasif olarak geçirdikleri gözlemlenmiştir (Can, 2010).

Bir diğer araştırmaya göre Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS)'ye hazırlanan öğrencilerin deneme sınavlarındaki başarılarını etkileyen faktörleri tespit etmek ve bunların söz konusu öğrencilerin başarıları üzerindeki etkilerinin yönünü ve büyüklüğünü belirlemek hedeflenmiştir. Bu amaçla oluşturulan kovaryans analizi modelleri, 2005-06 eğitim-öğretim yılında örnek seçilen Oltu Anadolu Lisesi son sınıf öğrencilerine uygulanan anketlerden elde edilen yatay kesit verileri kullanılarak sıradan en küçük kareler (SEK) yöntemi ile tahmin edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, dershanenin ve motivasyon gezilerinin öğrencilerin özellikle sayısal ve eşit ağırlık puanları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle motivasyon gezileri başlığı altında sunulmuş aktivitelerin esasında birer rekreatif faaliyet olduğundan söz etmek şüphesizdir. Bireylerin rekreatif faaliyetler sonucunda akademik başarı düzeylerinde gözle görülür bir etki ortaya koyduğu yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgulardandır (Özer ve Demir, 2008).

Kalaycıoğlu'nun (2015) yapmış olduğu araştırmada sosyoekonomik statü, ilgi ve başarı algısı ve öğretim yöntemleri faktörleriyle, Üniversite Giriş Sınavı başarısı arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Elde edilen sonuçlar ışığında, Üniversite Giriş Sınav başarısını en çok açıklayan faktör öğrencilerin temel derslere olan ilgileri ve başarı algıları olarak

belirlenmiştir. Öğrencilerin derslere olan ilgisinin ve başarı algılarının artırılması için çaba gösterilmesi gerektiği araştırma sonuçları arasında yerini almıştır. Bu noktada, öğretmenlerin öğrencilerin derslere olan ilgisini artırmaya yönelik çeşitli etkinlikler yapmasının gerekliliği savunulmuştur. Bu etkinliklerin ders içi ve ders dışı olmak üzere rekreatif etkinlikler boyutundan geçtiği kaçınılmaz bir gerçektir. Araştırma bulguları öğrencilerin akademik başarı düzeylerindeki olumlu gelişmenin öğretmenlerin dizayn edeceği etkinlikler yoluyla olabileceğini ve bu etkinliklerin de rekreasyonel boyutunun gerekliliğini ortaya koymuştur.

Özarpınar'ın (2001) yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre sanatla veya sporla uğraşan iyi, orta vasat başarı seviyesindeki öğrenciler arasında ise başarı durumu iyi olan öğrencilerin durumluk kaygı puanının yüksek olduğu görölmüştür. Bu sonuç bireyin kendisiyle ilgili beklenti düzeyinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır denilebilir. Özarpınar'ın (2001), belirttiği gibi “yeterince çalışmayan, çalışmadığını bilen” bu araştırmada orta başarı düzeyindeki öğrencilerin durumluk kaygı puanının yüksek olması beklenebilir. Öte yandan iyi çalıştığını bilen ve başarı düzeyi yüksek olan ya da hiç çalışmayan aldığı sonuçları olağan karşılayan öğrencilerin ise durumluk kaygı puanının düşük olmasının yukarıdaki görüş çerçevesinde olağan olduğu kabul edilebilir. Bir diğerk araştırmaya göre fiziksel egzersizin, bedensel ve ruhsal etkisini, fizyolojik olarak açıkladığı kitabında, yapılan bir araştırmanın sonucu hakkında da bir takım bilgiler vermiştir. Araştırma, düzenli bir fiziksel egzersiz programı uygulayanların, düzenli bir egzersiz programı içinde olmayanlara kıyasla, akıl, ruh, beden sağlıklarının daha iyi olduğunu ortaya koyulmuştur (Baltaş, 1993:147).

Bütün bunlar doğrultusunda bu araştırmada da, spor yapanlar ve spor yapmayanlar üzerine yapmış olduğumuz incelemelerde, Baltaş'ın kitabında gerekçeleriyle anlatmış olduğu fiziksel egzersizin ruh ve beden sağlığına ve başarıya olumlu etkisine paralel olan, spor faaliyetlerinde bulunan öğrencilerin sınav ve sürekli kaygısının daha düşük olduğu sonucuna varılabilir.

Baltaş stres altında ezilmeden öğrenmede ve sınavlarda üstün başarı adlı kitabında bu konuyla ilgili günde 10-20 dakika düzenli olarak yapılan egzersizin sınavlara hazırlanan gençlerin kaygı düzeylerini azaltmakta ve öğrenmede etkinliği arttırmakta büyük yarar sağlayacağını söylemiştir (Baltaş, 1993).

Yılmaz'ın (2012:217) yaptığı çalışma sonucuna göre;

- Öğrencilerin kitap okumaya ilişkin tutumları onların 6. ve 7. sınıf not ortalamalarını etkilemektedir. Buna göre, kitap okumayı seven öğrencilerin sevmeyen öğrencilere göre not ortalamaları daha yüksektir.
- Öğrencilerin kitap okuma sıklıkları ile 6. ve 7. sınıf not ortalamaları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Kitap okuma sıklığı arttıkça öğrencilerin 6. ve 7. sınıf not ortalamaları da yükselmektedir.
- Öğrenciler okuma alışkanlıklarının okul başarılarını artırdığını düşünmektedir.

Araştırma sonuçlarımız öğrencilerin rekreatif faaliyetlere katılımının sınırlı düzeyde olduğunu gösterirken, literatürde daha çok üniversite öğrencilerinin rekreatif faaliyetlere katılım düzeylerini, bu etkinliklerin neler olduğunu belirlemeye yönelik araştırmalara rastlanmaktadır. Bu araştırmalardan bir tanesi Ardahan ve Yerlisu Lapa'nın (2010) gelire ve yerleşim birimine göre Akdeniz Üniversitesinde okuyan öğrencilerinin rekreatif etkinliklere katılma ve katılmama nedenlerinin değerlendirilip incelenmesini konu alan araştırmadır. Bu araştırma kapsamında Akdeniz Üniversitesi'nde öğrenim gören 1138 öğrenci katılımcı grubunu oluşturmaktadır. Araştırmada bu araştırma için geliştirilen durum tespitine yönelik sorulardan oluşan anket kullanılmıştır. Anket formu; öğrencilerin demografik bilgilerinin alındığı, serbest zamanlarını nasıl değerlendirildiğini öğrenmek için dokuz seçenekli, rekreatif etkinliklere katılma nedenleri öğrenmek için 11 seçenekli, rekreatif etkinliklere katılmama nedenlerini öğrenmek için dokuz seçenekli, çoktan seçmeli, birden fazla seçeneğin işaretlenebileceği sorulardan oluşturulmuştur. Öğrencilerin öncelikli tercih ettikleri etkinlikler; müzik dinlemek, sinema-tiyatro gibi sosyal aktiviteler ve kitap okumak olarak araştırma bulguları arasında yerini almıştır. Gelir düzeyi arttıkça öğrenciler şehir içindeki, düşükçe kampüs içindeki mekânları tercih etmektedirler. İlçe/Kasaba/Köy'den gelen öğrenciler Büyükşehir/Şehir'den öğrencilere göre sosyal mekânlarda ve kütüphanede bulunmayı daha çok tercih etmektedirler. Öğrenciler; eğlenmek, arkadaşlarıyla birlikte olmak, rahatlamak ve günlük stresi azaltmak amacıyla rekreatif etkinliklere katılmaktadırlar. Düşük (350 TL. ve altı) ve yüksek gelire (1001 TL. ve üstü) sahip öğrenciler günlük stresi azaltmak için rekreatif etkinlikleri daha fazla tercih etmektedirler. İlçe/Kasaba/Köy'den gelen öğrenciler; arkadaşlarıyla birlikte olmak, günlük stresi azaltmak, yeni şeyler öğrenmek ve yeni beceriler kazanmak için rekreatif etkinliklere

daha çok katılmaktadırlar. Öğrenciler; derslerinin yoğunluğu, etkinliklerin saatlerinin kendine uygun olmaması, etkinliklerin günlerinin kendilerine uygun olmaması ve etkinlik zamanları dersleriyle çakıştığı için etkinliklere katıl(a)mamaktadırlar. Düşük ve yüksek gelir grubu öğrenciler derslerinin yoğunluğu sebebiyle, düşük gelir grubundaki öğrenciler yeterli paraları olmadığı ve yüksek gelir grubu öğrenciler çalıştıkları için etkinliklere katıl(a)mamaktadırlar. İlçe/Kasaba/Köy'den gelen öğrenciler ise; derslerin yoğunluğu, etkinlik saatlerinin, günlerinin uygun olmaması, etkinlik zamanlarının derslerle çakışması ve yeterli paralarının olmaması sebebiyle rekreatif etkinliklere katıl(a)mamaktadırlar. Araştırma sonucuna göre üniversite öğrencilerinin rekreatif faaliyetlere katılma ve katılmama olgusuna örneklem doğrultusunda açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Bir diğer araştırmaya göre; Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin, serbest zaman aktivitelerine katılım düzeyleri ile ilgili görüşlerini belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların genel olarak serbest zaman aktivitelerindeki tercihlerinin oransal dağılımı sırayla; futbol (% 43,8), voleybol (% 26,2), basketbol (% 16,3), tenis (% 11,2) ve hentbol (% 10,7) olarak belirlenmiştir. Çalışmada yer alan öğrencilerin serbest zaman aktivitelerine katılım süreleri ay, hafta, gün ve saat olarak incelendiğinde; katılımın en çok yılda 2 ve 4 ay, haftada 2 ve 3 gün, günde ise 2 ve 3 saat seçeneklerinde yoğunlaştığı ve bu faaliyetlere bireysel girişimler ile katıldıkları görülmektedir. Katılımcıların çoğunlukla kendi spor dallarını daha iyi konuma getirebilmek için sosyal ve kültürel aktivitelerden çok sportif serbest zaman aktivitelerine yöneldikleri görülmüştür. Ayrıca üniversite yöneticilerinin, bireylerin kişisel gelişiminde ve sosyalleşmesinde önemli bir yeri olan serbest zaman etkinliklerini düzenleme ve öğrencileri yönlendirmede yetersiz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda lise sonrası üniversite hayatına devam eden öğrencilerin serbest zaman etkinliklerinden yeteri kadar faydalanamadıkları göze çarpmaktadır (Hacıcaferoğlu ve diğerleri, 2014).

Öğrencilerin rekreatif etkinliklere katılım düzeylerini, imkanlarını ve alışkanlıklarını belirlemeye yönelik olarak Karaman Yüksek Öğrenim Kredi Ve Yurtlar Kurumunda kalan 246'sı erkek 254'ü bayan toplam 500 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırma hem erkek hem de bayan öğrenciler rekreatif etkinliklere ayırabilecek oranda boş zamana sahip oldukları, rekreasyon etkinliklerine katılımın akademik başarıyı arttırdığı, yurtlarda eğlenceler düzenlenmesi gerektiğini, kredi ve yurtlarda istenilen etkinlikleri ve katılımı sağlamak için tesislerin yeterli seviyede olması gerektiğini belirtmişlerdir. Fakat;

bayan öğrenciler yurtlarda kalmaya başladıktan sonra genellikle rekreasyon alışkanlıklarında olumsuz değişimler olduğunu ve etkinliklere katılımın azaldığını belirtirlerken, erkek öğrencilerin etkinliklere katılımının arttığı ortaya çıkmıştır. Erkek öğrenciler güzel bir ortam oluşturduğu için etkinlikleri tercih etme nedeni olarak belirtirlerken, bayan öğrenciler arkadaşlarıyla birlikte oldukları için etkinlikleri tercih etmişlerdir. Genel bir sonuca varacak olursak; yurtlarda kalan öğrencilere yeterli rekreatif ortamların sunulmadığı, personelin boş zamanlar ve rekreasyon konusunda bilinçsiz ve ilgisiz kaldığı ve tesislerin yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Tekin ve diğerleri, 2007).

Akademik başarının yordayıcısı kabul edilen ve literatürde farklı perspektiften konuya açıklık getiren birçok çalışmaya rastlanmıştır. Araştırmanın bu bölümünde yapılmış bu çalışmalar hakkında bilgi verilecektir.

Sosyokültürel düzeyin belirteçlerinden biri olan kültürel muhitin akademik başarıya etkisini araştıran bu çalışma kapsamında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 564 1.sınıf öğrencileri örneklem grubunu oluşturmuş, araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Anket verileri, “Öğrenci Ailelerinin”, “Mezun oldukları Ortaöğretim Kurumlarının”, “Yaşadıkları Muhitin” kültürel durumları; “Öğrencilerin ÖSS’den aldıkları puanlar” ve “Öğrencilerin Yıl Sonu Başarı Ortalamaları” olmak üzere beş başlık altında tasnif edilerek incelenmiştir. Kültürel muhitlerin, öğrencilerin akademik başarılarına etkisi göz önünde tutularak gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçlarına göre, çoğunlukla öğrencilerin hanelerinin yakın çevreleri, kütüphane veya diğer kitle iletişim araçları gibi eğitimi destekleyici unsurlardan yoksun bulunmaktadır. Hanelerin büyük çoğunluğuna gazete ve dergi alınmamaktadır. Hanelerdeki kitaplıklarda en çok edebî (roman, hikâye, deneme) türden eserlere yer verilmektedir. Liselerin kültürel muhit imkânlarına sahip olan veya olmayan yabancı dil ağırlıklı lise mezunları, diğer lise mezunlarına oranla derslerde daha başarılıdır. Düz lise mezunları daha az başarılı ve aynı şartlarda öğrenim gören meslek lisesi mezunları en az düzeyde başarılıdır sonuçları elde edilmiştir (Turhan, 2008).

Ekici’nin (2005) öğrencilerin ÖSS’ye yönelik tutumlarını inceleyen araştırmasında, öğrencilerin bu sınava yönelik tutumlarını etkileyen hem kişisel hem de çevresel pek çok

faktör olduğunu belirtmiş, önemli olan bu faktörlerin öğrencilerin ÖSS'ye yönelik tutumları üzerindeki etkisini belirlemek olduğunu ifade etmiştir. ÖSS'ye hazırlanan bir genç, bir yandan ergenlik döneminin sorunları ile basa çıkmaya çalışırken, diğer taraftan da eğitim alacağı mesleği belirleyen bir sınava hazırlanmanın verdiği tedirginlik, kaygı ve stres içindedir. Bu tedirginliğin en aza indirilmesi için öğrencilerin tutumlarında kalıcı davranış değişikliği meydana getirmek gerekmektedir. Bu araştırma sonucunda ise; araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÖSS'ye yönelik tutumlarının olumlu düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın genel amacı üniversite öğrencilerinin Psikolojik İyilik Halleri ne düzeyde olduğunu belirlenmesi ve bu düzeyin çeşitli demografik ve sosyal faktörlere göre değişip değişmediğinin ortaya konulmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu Ege Bölgesi'ndeki bir üniversitenin lisans programlarına eğitim öğretim yılında yerleşen 589 öğrenci oluşturmaktayken, araştırma kapsamında öğrencilerin üniversiteye yerleşme puanları ile psikolojik iyilik halleri alt boyutundan yaşam amaçları ile düşük düzeyde olumlu bir ilişkisi olduğu, diğer boyutlar ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır (İlğan ve diğerleri, 2015).

Tütüncü ve diğerleri (2011) yılında yapmış oldukları “Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi” adlı çalışmada rekreasyon faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurların yedi boyut altında olduğu görülmektedir. Bunlar; fizyolojik özellikler, alanların durumu, negatif içsel deneyimler, ekonomik durum, yan nedenler, organizasyonel unsurlar, ruhsal nedenler olarak belirlenmiştir. Çalışma doğrultusunda kuramsal olarak, içsel kısıtlamalar boyutuna denk olarak ruhsal etmenler ve negatif içsel deneyimler boyutları, kişilerarası kısıtlamalar boyutuna denk olarak organizasyonel unsurlar boyutu ve yapısal kısıtlamalar boyutuna denk olarak da fizyolojik özellikler, alanların durumu, ekonomik durum ve yan nedenler boyutları birbirleriyle ilişkilendirilebilir. Bu nedenler nitel araştırma yöntemiyle içerik analizinden yararlanılarak incelenebilir ve bu doğrultuda bu faktörlerin neler oldukları, içsel ya da fiziki yetersizliklerin neler olduğu yönünde açıklayıcı bilgiler elde edilebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamız sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde; örneklemin % 56,8'i kadın, % 43,2'si erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Toplamda % 81,5 oranında 18-19 yaş aralığında gençlerle yapılmış olan anketimizde, yüksek oranda eşit ağırlık ve sayısal alanından öğrenciler yer almıştır. Öğrencilerin günlük ders çalışmaya ayırdıkları zaman 3,19 saat olduğu ve ortalama 7,53 saat uykuya zaman ayrıldığı görülmüştür. Toplamda ortalama 10,72 saatlik bir dilimin ders çalışma ve uyku için harcandığı hesaplanmıştır.

Örnekleme yer alan öğrencilerin hafta sonları hafta içlerinden daha fazla saat boş zamana sahip oldukları belirtilmiştir. Katılımcı öğrencilerin çok düşük bir oranı boş vakitlerini verimli kullanabildiklerini belirtmişken, yüksek bir oranda da kısmen de olsa verimli kullanabildiklerini söylemiştir. Genel olarak bakıldığında boş vakti verimli kullanamadığını belirten bir örneklem söz konusudur. Bunun yanı sıra hemen hemen örneklemin yarısı kişisel bir beceriye sahip olduğunu söylemiştir. Beceriye sahip olan öğrencilerin verimli zamanlarını da verimli kullandıklarını belirtme oranları yüksektir. Bunun tersi olarak da kişisel beceriye sahip olmayanların boş zamanlarını verimli kullanamadıklarını söyleme oranı yüksektir. Buna rağmen öğrencilerin yarısından fazlası boş zamanlarını kişisel beceriden çok ders çalışmak için kullandıklarını da görmekteyiz.

Okulda ders dışı zamanlarda en çok yapılan boş zaman aktivitelerinin spor alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Sonrasında ise müzik enstrümanı çalma ve edebiyat ile uğraşma gelmektedir. Öğrenciler haftalık ortalama 2,26 saatlerini bu boş zaman aktivitelerine ayırdıklarını söylemişlerdir.

Okul dışında yapılan boş zaman aktiviteleri ise yüksek oranda müzik dinleme kitap okuma, TV seyretme, spor yapma ve müzik aleti çalma sıraları ile gerçekleşmiştir. Okul dışı boş zaman aktivitelerine ayrılan haftalık ortalama saat ise 4,36 saattir.

Öğrenciler boş zaman aktivitelerinin kendilerinin zamanı iyi kullanmayı öğrenmelerine, kendilerini mutlu etmeye, kişisel beceri ve yeteneklerinin gelişmesine ve yeni beceriler öğrenmeleri gibi çok etkili bir zaman dilimi olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 42,3'ü boş zaman aktivitelerinin verimli kullanılmasının derslerindeki başarılarını da arttıracaklarını vurgulamaktadır.

Üniversiteye hazırlık dershanelerine giden öğrencilerin ders ve dershanedeki çalışmalarının yoğun olması, öğrencilerin boş zaman aktivitelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu konuda öğretmenler öğrencilere gerekli ilgiyi göstererek, onları rahatlatıcı ve yoğun çalışma ortamından biraz da olsa uzaklaştıracak eğlendirici ama aynı zamanda öğretici boş zaman değerlendirme etkinliklerine yönlendirmelidirler.

Çalışmamızın sonucu olarak, boş zamanları değerlendirme etkinliklerinin en önemlilerini hobiler teşkil ettiği söylenebilir. Hobiler kişisel başarıların bir ifadesi ve insanın kendini keşfetmesi için bir araçtır. Hobiler sayesinde insanlar kendilerine daha çok saygı duyarlar; hedef belirleme, karar verme ve problem çözme becerilerini geliştirme fırsatı yakalarlar.

Görülmektedir ki öğrencilerin başarıları ve sınav kaygıları arasında ilişki mevcuttur. Rekreasyon faaliyeti içindeki öğrencilerin ise sınav kaygı düzeylerinin rekreasyon aktivitelerine harcanan enerji sayesinde büyük oranda giderilebildiği literatür taramaları sonucunda da görülmüştür.

Araştırma ile elde edilen sonuçlar çerçevesinde şu önerilerde bulunmaktadır:

- Bireyin boş zaman değerlendirme etkinliklerine katılmaları sağlanmalıdır.
- Birey kendisi için anlamlı ve değerli olan, ilgi ve yeteneklerine uygun alternatifler arasında seçim yapabilme şansına sahip olmalıdır.
- Etkinliklere katılmada gönüllülük esas olmalıdır,
- Bireyin bu tür etkinliklere, gerek bireysel gerekse grupla beraber katılabileceği ortamlar oluşturulmalıdır.
- Birey kendisi için en uygun olana boş zaman etkinliklerine katılması için yönlendirilmelidir.
- Bireyin boş zamanı değerlendirme etkinlikleri fiziksel, zihinsel, toplumsal ve duygusal anlamda çeşitlilik göstermelidir.
- Bireylerin okullarda boş zaman değerlendirme faaliyetlerine uygun çalışmalar yapılması, aile, medya ve okullarda rekreatif etkinlikler için gerekli desteğin gösterilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Afyon, Y. A. ve Karapınar, M. (2014). Lise son sınıf öğrencilerinin serbest zaman faaliyetlerine katılım biçimlerinin değerlendirilmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 147-163.
- Ahamed, Y., Macdonald, H., Reed, K., Naylor, P. J., Ambrose, T.L. and McKay, H. (2007). School-Based Physical Activity Does Not Compromise Children's Academic Performance. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 39(2), 371-376.
- Ardahan, F. ve Yerlisu-Lapa, T. (2010). Gelire ve gelinen yerleşim birimine göre öğrencilerin rekreatif etkinliklere katılma ve katılmama nedenlerinin değerlendirilmesi: Akdeniz Üniversitesi örneği. *Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 87-96.
- Ardahan, F., Turgut, T. ve Kaplan Kalkan, A. (2016). *Her yönüyle rekreasyon*. (Editör, Ardahan, F.) Ankara: Detay Yayıncılık, 15-17.
- Aslan, N. ve Cansever, B. (2009). Ailenin sosyo-demografik özelliklerinin çocuğun okuldaki sosyal etkinliklere katılımı üzerindeki etkileri: Türkiye ve Hollanda arasında karşılaştırmalı bir çalışma. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 5(2), 210-226.
- Australian Bureau of Statistics, (1991). *Estimated resident population by age and sex in statistical local areas*. New South Wales, June 1990 (No.3209.1). Canberra, Australian Capital Territory: Mary Peters, 187.
- Ayyıldız, T. (2015). *Rekreatif dans faaliyetlerine katılan bireylerin serbest zaman tatmin düzeylerinin incelenmesi*. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara, 3.
- Baltaş, A. (2012). Öğrenmede ve sınavlarda üstün başarı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baud-Bovy, M. and Lawson F. (2002). *Tourism and Recreation - Handbook of Planning and Design*. BathPress, Bath
- Borman, W. C., Hanson, M. A., Oppler, S. H., Pulakos, E. D. and White, L. A. (1993, May). The people in organization. *Organizational Management*, 76-79.
- Borman, W. C., Hanson, M. A., Oppler, S. H., Pulakos, E. D. and White, L. A. (1993, May). The people in organization. *Organizational Management*, 76-79.
- Bulut, H. (2001). Kitle iletişim araçları ve suskunluk sarmalı. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32 (1-2), 1382-1385.
- Büküşoğlu, N. ve Bayturan, A. F. (2005). Serbest zaman etkinliklerinin gençlerin psiko-sosyal durumlarına ilişkin algısı üzerindeki rolü. *Ege Tıp Dergisi*, 44(3), 173-177.
- Can, S. (2010). Türkiye halter şampiyonasındaki haltercilerin orta ve uzun dönemdeki rekreasyon faaliyetlerine katılım biçimleri. *e-Journal of New World Sciences Academy Sports Sciences*, 2B0058, 5, (4), 268-285.

- Castelli, D.M., Hillman, C.H., Buck, S.M. and Erwin, H.E. (2007). Physical Fitness and Academic Achievement in Third- and Fifth-Grade Students. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 29, 239-252.
- Chomitz, V. R., Slining, M. M., McGowan, R.J., Mitchell, S.E., Dawson, G.F. and Hacker, K. A. (2009). Is There a Relationship Between Physical Fitness and Academic Achievement? Positive Results From Public School Children in the Northeastern United States. *Journal of School Health*, 79(1).
- Coe, D.P., Pivarnik, J. M., Womack, C. J., Reeves, M. J. and Malina, R. M. (2006). Effect of Physical Education and Activity Levels on Academic Achievement in Children. *Medicine & Science In Sports & Exercise*, 38(8), 1515–1519.
- Dalkıran, O. (2012). *Dershane öğrencilerinin fiziksel aktivitede bulunma değişkenine göre sürekli kaygı, sınav kaygısı ve sosyal beceri düzeyleri ile sınav performanslarının değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, H. ve Güllü, A. (Baskıda). Taş Sertliği ve İşleme Parametrelerinin Yüzey Pürüzlülüğü ve Taşlama Kuvvetlerine Etkilerinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 114-116.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2005). *Ekonomik ve sosyal göstergeler (1950-2004)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 312-314.
- Donnelly, J.E. and Lambourne, K. (2011). Classroom-based physical activity, cognition, and academic achievement. *Preventive Medicine*, 52, 36–42.
- Ekici, G. (2005). Lise öğrencilerinin öğrenci seçme sınavına (ÖSS) yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 28, 82-90.
- Erdoğan, M. (2012). *Boş zaman etkinliği yapan ve yapmayan üniversite sınavına hazırlanan 12. sınıf öğrencilerinin test başarı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Freire, Paulo. (1991). *Ezilenlerin pedagojisi*. (Çev. D. Hattatoğlu ve Erol Özbek). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi. (Eserin orijinali 1982’de yayımlandı). 12-18.
- Güçlü, M. (2013). Gençlik döneminde boş zaman faaliyetlerinin yeri ve önemi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 159-169.
- Gülesin, M., Güllü, A., Avcı, Ö. ve Akdoğan, G. (2013). *CNC Torna ve Frezelerin Programlanması*. (Beşinci Baskı). Asil Yayınevi, 38-39.
- Gülesin, M., Güllü, A., Avcı, Ö. ve Akdoğan, G. (2013). *CNC Torna ve Frezelerin Programlanması* (Beşinci Baskı). Türkiye: ASİL Yayınevi, 38-39.
- Hacıcaferoğlu, S., Gündoğdu, C., Hacıcaferoğlu, B. ve Yücel, A. S. (2014). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Serbest Zaman (Rekreasyon) Aktivitelerine Katılımlarının Belirlenerek İncelenmesi (İnönü Üniversitesi Örneği). *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(1) 5-17.

- Kraus, R. (1985). *Recreation program planning today*. London: Scott, Forestman and Company.
- Kutlu, Ö. ve Kumandaş, H. (2012). The determination of the predictive variables that the 6th, 7th and 8th grade students' status about the exam-oriented pressure towards the transition to secondary education system (In Turkey). *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 2601-2604
- Kutlu, Ö., Doğan, D. ve Karakaya, İ. (2010). *Öğrenci başarısının belirlenmesi: performans ve portfolyaya dayalı durum belirleme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kwak, L., Kremers, S.P.J., Bergman, P., Ruiz, J.R., Rizzo, N.S. and Sjöström, M. (2009). Associations between Physical Activity, Fitness, and Academic Achievement. *The Journal of Pediatrics*, 155:914-8.
- Lens, W., Simons, J. and Dewitte, S. (2001). *Student motivation and selfregulation as a function of future time perspective and perceived instrumentality*. In S. Volet, & S.Ja'rvela". (Eds.), *Motivation in learning contexts: Theoretical advances and methodological implications*. New York: Pergamon. 233e248
- Marques, A., Sallis, J.F., Martins, J., Diniz, H. and Da Costa, F. C. (2014). Correlates of Urban Children's Leisure-Time Physical Activity and Sedentary Behaviors During School Days. *American Journal Of Human Biology*, 26, 407–412.
- MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. *Talim Terbiye Kurulunun 20.07.2010 tarihli ve 75 sayılı Kararı*.
- New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, 15-17.
- Öcal, K. (2006). *The Effects of Interscholastic Sports Participation on Academic Achievement and Behavioral Development of Junior High Grades Students*. In Partial Fullfilment of the Requirements for the Degree of Master of Science in the Department of Physical Education and Sports. Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University.
- Özer, H. ve Demir, A. (2008). Öğrenci seçme sınavı'na hazırlanan öğrencilerin başarılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi (oltu anadolu lisesi öğrencileri için bir uygulama). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 261-274.
- Özgüven, İ.E. (2002). *Bireyi tanıma teknikleri*. Ankara: Sistem Ofset.
- Öztürk, E. (2004). *Türkiye'de üniversite özerkliğinin mali, akademik ve yönetsel boyutlarıyla kamu ve vakıf üniversiteleri için betimlenmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Raspberry, C.N., Lee, S.M., Robin, L., Laris, B.A., Russell, L.A., Coyle, K.K. and Nihiser, A. J. (2011). The association between school-based physical activity, including physical education, and academic performance: *A systematic review of the literature*. *Preventive Medicine* 52, 10–20.

- Sağıroğlu, Ş. (1998). Artificial neural networks in robotic applications. *International Journal of Mathematical and Computational Applications*, 3(2), 142-148.
- Sağıroğlu, Ş. (1998). Artificial neural networks in robotic applications. *International Journal of Mathematical and Computational Applications*, 3(2), 87-92.
- Sağıroğlu, Ş. (1998). Artificial neural networks in robotic applications. *International Journal of Mathematical and Computational Applications*, 3(2), 142-148.
- Sallis, J. F., McKenzie, T.L., Kolody, B., Lewis, M., Marshall, S. and Rosengard, P. (1999). Effects of Health-Related Physical Education on Academic Achievement: Project SPARK. *Physical Education, Recreation and Dance*, 70(2), 127-134.
- Sayan, F. ve Yıldız, Ş. (Editörler). (2006). *Yaşam boyu öğrenme*, Ankara: Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Pegem A Yayıncılık, 102-105.
- Seijts, G. H. (1998). The importance of future time perspective in theories of work motivation. *The Journal of Psychology*, 132(2), 154-168.
- Sevil, T., Şimşek, K.Y., Katırcı, H., Çelik, O. ve Çeliksoy, M. A. (2012). (Editör Kocaekşi, S.). *Boş zaman ve rekreasyon yönetim*. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, 2497; 1468
- Shephard, R. J. (1997). Curricular Physical Activity and Academic Performance. *Pediatric Exercise Science*, 9, 11 3-1 26.
- Shephard, R. J. (1997). Curricular Physical Activity and Academic Performance. *Pediatric Exercise Science*, 9, 11 3-1 26.
- Singh, A., Uijtdewilligen, L., Twisk, J.W. R., Mechelen, W. V. and Chinapaw, M. J. M. (2012). Physical Activity and Performance at School: A Systematic Review of the Literature Including a Methodological Quality Assessment. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 166(1).
- Singh, A., Uijtdewilligen, L., Twisk, J. W. R., Mechelen, W. V. and Chinapaw, M. J. M. (2012). Physical Activity and Performance at School: A Systematic Review of the Literature Including a Methodological Quality Assessment. *Arch Pediatr Adolesc Med* 166 (1).
- Taras, H. (2005). Physical Activity and Student Performance at School. *Journal of School Health*, 75(6), 214-218.
- Tekin, A., Ramazanoğlu, F. ve Tekin, G. (2004). Fiziksel egzersiz içeren serbest zaman aktiviteleri ve stres ilişkisi., F. Ramazanoğlu (Editör). *Sporda Sosyal alanlar seçme konular 1*. Ankara. Bıçaklar Kitabevi, 87.
- Tekin, M., Yıldız, M., Akyüz, M. ve Uğur, O. A. (2007). Karaman Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunda Kalan Üniversite Öğrencilerinin Rekreatif Etkinliklere Katılım ve Beklentilerinin İncelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9-1, 121-135.

- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management*. 5th Edition, Routledge. Yondra: Taylor and Francis Group.
- Tremblay, M.S., Inman, W.J. and Williams, D.J. (2000). The Relationship Between Physical Activity Self-Esteem, and Academic Achievement in 12-Year-Old Children. *Pediatric Exercise Science*, 12,312-323.
- Turhan, V. (2008). Kültürel muhitin öğrenci başarısına etkisi üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1), 211-219.
- Tütüncü, Ö., Aydın, İ., Küçükusta, D., Avcı, N., Taş, İ. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Faaliyetlerine Katılımını Etkileyen Unsurların Analizi. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe*, 22 (2), 69-83.
- Uşaklı, H. ve Yapıcı, Ş. (2001). Grup rehberliğinin sınav kaygısına etkisi üzerine öğrenci görüşleri. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 101-14.
- Woolf, N. J., Young, S.L., Fanselow, M.S. and Butcher, L.L. (1991). Alteration in cortex by pavlovian conditioning. *Society for Neuroscience Abstracts*.
- Yelkenci, İ. (2013). *Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin depresyon ile anksiyete düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yetiş, Ü. (2008). Orta öğretim öğrencilerinin boş zaman değerlendirme eğilimlerinin farklı değişkenlere göre belirlenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 193-205.
- Yıldırım, İ. (2006). Akademik başarının yordayıcısı olarak gündelik sıkıntılar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 258- 267
- Yıldırım, İ. (2006). Akademik başarının yordayıcısı olarak gündelik sıkıntılar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 258- 267.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı: ruhsal sağlığı ve ruhsal sorunları*. On Birinci Basım. Özgür Yayınları, Ankara, 13.

EK-1: Etik Komisyonu Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 28/12/2015-148779

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : 77082166-604.01.02-
Konu : Değerlendirme ve Onay

Sayın Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK
Rekreasyon Bölümü Başkanlığı - Bölüm Başkanı

Tez danışmanı olduğunuz, Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi Aytekin Hamdi BAŞKAN'ın tez çalışması olan **"Öğrenim Alanlarına Göre Lise Mezunlarının, Üniversite Kazanma Başarıları ile Rekreasyon Aktivitelerine Katılım Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi"** başlıklı araştırma önerinizin incelenmiş ve Üniversitemiz Etik Komisyon ilkelerine uygun olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Aysu DUYAN ÇAMURDAN
Komisyon Başkanı

EK :
1 Liste

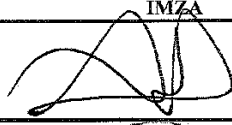
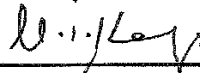
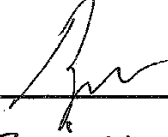
Ankara
Tel:0 (312) 202 69 58 Faks:0 (312) 202 46 73
İnternet Adresi :<http://etikkurul.gazi.edu.tr/>

Bilgi için :Şenay Seloğlu
Genel Evrak Sorumlusu

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-1. (devam). Etik Komisyonu Kararı

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU KATILIM LİSTESİ

TOPLANTI TARİHİ : 15.12.2015		TOPLANTI SAYISI :11	
ADI-SOYADI		İMZA	
Prof.Dr.Aysu DUYAN ÇAMURDAN (Başkan)			
Doç.Dr.Eda KÖKSAL (Başkan Yrd.)			
Prof.Dr.Hüseyin Güçlü YAVUZCAN			
Prof.Dr.Ogün DOĞRU			
Prof.Dr.Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL		KATILAMADI	
Prof.Dr.Şenol DURGUN		KATILAMADI	
Prof.Dr.F.Bilge TANRIBİLİR			
Prof.Dr.F. Nur BARAN AKSAKAL			
Doç.Dr.Cumhur TUNCER			
Doç.Dr.Mustafa İsmail KAYA			
Doç.Dr.Müjde AKTÜRK			
Doç.Dr.Ramazan YILDIZ			
Yrd.Doç.Dr.Ayşe Bikem HACIÖMEROĞLU			

EK-2. M.E.B Anket Uygulama İzin Formu

T.C.
ORDU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 18802389/44/10111430

09.10.2015

Konu: Anket Uygulama İzni

.....KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

İlgi :08/10/2015 tarihli ve 1009090814 sayılı onay.

İlimizde yapılacak anket uygulaması ile ilgili ilgi onay ekte gönderilmiştir.
Bilgilerinizi ve ilgiye ilgi onay doğrultusunda gerekli kolaylığın gösterilmesini rica ederim.

Serdar YURDABAKAN
Vali a.
Müdür Yardımcısı:

EKLER

1- İlgi onay (1 sayfa)

DAĞITIM

19 İlçe Kaymakamlığına
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

Saray Mah.Ulu Konak Cad.No:5 52089 ORDU
Telefon : (0 452)223 16 29 (1401) Faks: (0452)225 01 44
e-posta isticatistik52@meb.gov.tr Elektronik Ağ:http://ordu.meb.gov.tr

EK-2. (devam). M.E.B Anket Uygulama İzin Formu

T.C.
ORDU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 18802389-44-E.10090908
Konu: Anket Çalışması

08.10.2015

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarihli ve 3616 sayılı 2012/13 no'lu genelgesi.
b) Aytekin Hamdi Başkan'ın 06/10/2015 tarihli başvurusu.

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı Doktora öğrencisi Aytekin Hamdi BAŞKAN'ın hazırladığı "Bilimsel amaçlı kullanılacak olan verileri toplamak" amaçlı tez çalışmasına ilişkin anketi Müdürlüğümüz Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından ilgi (a) genelge hükümleri doğrultusunda incelenmiş olup; uygun bulunmuştur.

Söz konusu anketin Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı Doktora öğrencisi Aytekin Hamdi BAŞKAN tarafından eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak kaydıyla Okul Müdürlüğünün sorumluluğunda 2015-2016 eğitim öğretim yılında ilimizdeki Ortaöğretim kurumları öğrencilerine uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde Olur'larınıza arz ederim.

Serdar YURDABAKAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
08.10.2015

Dr.Şaban KARATAŞ
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

EK-3. Gönüllülük Onam Formu

KATILIMCILAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Değerli Öğrenciler;

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı bünyesinde doktora öğrencisi olan Aytekin Hamdi Başkan tarafından yürütülen “Öğrenim Alanlarına Göre Lise Mezunlarının Üniversite Kazanma Başarıları ile Rekreasyon Aktivitelerine Katılım Arasındaki İlişki” başlıklı doktora tez araştırması kapsamında değerli görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup, kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

Katılımcı Beyanı

“Öğrenim Alanlarına Göre Lise Mezunlarının Üniversite Kazanma Başarıları ile Rekreasyon Aktivitelerine Katılım Arasındaki İlişki” başlıklı araştırmanın yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler aktarıldı. Araştırma kapsamında kişisel bilgilerimin gizli tutulacağı yönünde güvence aldım. Bana ait verilerin kullanımına izin veriyorum. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında kalmadan kendi onayım ile katılıyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Aytekin Hamdi Başkan

G. Ü. Beden Eğitimi ve Spor Y.O

Katılımcı Adı Soyadı:

Adres:

Telefon:

Tarih ve İmza:

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli/Vasinin Adı ve Soyadı:

Adres:

Telefon:

Tarih ve İmza

EK-4. Anket Formu

Değerli katılımcı,

Bilimsel bir araştırma için değerli görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Lütfen tüm soruları dikkatlice okuyarak, sizin için uygun olanın yanına (X) işareti koyunuz. Araştırmaya katkılarınız ve içten cevaplarınız için teşekkür ederim. Lütfen aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

Ağırlıklı Orta Öğretim Başarı

Puanı: _____

Üniversite sınavından alınan Puan:

Türkiye Sıralamasındaki Yeriniz:

➤ Bir üniversiteye yerleştiniz mi?

()Evet

() Hayır

➤ Cevabınız Evet ise aşağıdaki boşlukları lütfen doldurunuz.

Kazandığınız Üniversite:

Kazandığınız Fakülte/Yüksekokul:

Kazandığınız Bölüm:

!!! ÖNEMLİ NOT: Arka sayfalardaki soruları cevaplarken üniversite sınavına hazırlandığınız dönemdeki durumunuza göre (geçmişe dönük olarak) cevaplayınız.

I. Kişisel Bilgiler

1.Mezun olduğunuz okul/lise _____?

2. Mezun olduğunuz alan? Sayısal () Eşit ağırlık () Sözel ()

3. Cinsiyetiniz? Erkek () Kadın ()

4. Yaşınız _____?

5. Sizce gelir seviyeniz ne düzeydedir?

Çok düşük ()

Düşük ()

Orta ()

Yüksek ()

Çok yüksek ()

EK-4. (devam). Anket Formu

6. Annenizin Eğitim Durumu

Okur-yazar değil () Okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()
Lisansüstü ()

7. Babanızın Eğitim Durumu

Okur-yazar değil () Okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()
Lisansüstü ()

8. Kardeşiniz var mı? Evet() Hayır ()**II. Boş Zaman**

Önemli: Boş zaman bireyin okul, iş, dersane, ev işleri, yeme, uyku gibi zorunlu ihtiyaçları dışında kalan özgürce kullanabileceği zamandır.

Üniversiteye hazırlandığınız dönemde.....**1. Bir günde ortalama kaç saat ders çalışıyordunuz?**

1 Saat ve daha az() 2 Saat() 3 Saat() 4 Saat() 5 Saat() 6 Saat ve daha fazla ()

2. Bir günde ortalama kaç saatinizi uykuya ayırıyordunuz?

1 Saat ve daha az() 2 Saat() 3 Saat() 4 Saat() 5 Saat() 6 Saat ve daha fazla ()

3. Evde geçirdiğiniz zaman diliminde, ev işi (temizlik, bulaşık, ütü, yemek, çarşı-pazar gibi) yapma zorunluluğunuz var mıydı?

Var() Yok()

4. Eğer ev işi yapma zorunluluğunuz varsa, bu işler için günde kaç saatinizi ayırıyordunuz?

1 Saat ve daha az() 2 Saat() 3 Saat() 4 Saat() 5 Saat() 6 Saat ve daha fazla ()

5. Hafta içi bir günde ortalama kaç saat boş zamanınız oluyordu?

1 Saat ve daha az() 2 Saat() 3 Saat() 4 Saat() 5 Saat() 6 Saat ve daha fazla ()

6. Hafta sonu bir günde ortalama kaç saat boş zamanınız oluyordu?

1 Saat ve daha az() 2 Saat() 3 Saat() 4 Saat() 5 Saat() 6 Saat ve daha fazla ()

7. Hafta sonu geldiğinde; kendimi_____hissederdim.

(Lütfen boşluğu doldurunuz)

8. Daha fazla boş zamana sahip olmak ister miydiniz?

İsterdim() İstemezdim() Fark etmez()

9. Boş zamanlarınızı verimli kullandığınızı düşünüyor muydunuz?

Evet () Hayır() Kısmen()

EK-4. (devam). Anket Formu

10. Boş zamanınızı zevkle geçirebileceğiniz kişisel beceri(leri)niz var mıydı?(enstrüman çalmak, resim yapmak, spor yapmak vb.)

Evet () Hayır()

*Cevabınız evet ise lütfen belirtiniz? (gitar çalarım, lisanslı basketbol oynuyorum, tiyatrodan oynuyorum gibi)

Evet, _____

11. Boş zamanlarınızın yeteri kadar olması (artması) halinde; sizce okul/ders başarınızı nasıl etkilerdi?

Olumlu etkilenir ve okulumda/derslerimde daha başarılı olurum ()

Olumsuz etkilenir ve okulumda/derslerimde ki başarıım düşer ()

12. Okul, dershanec, zorunlu ev işleri, yemek ve uyku dışında kalan boş zamanımı, okuldan/dershaneden verilen ödevlerimi yapmaya ve ders çalışmaya ayırıyorum bu nedenle spor, müzik, sinema, oyun gibi aktivitelere katılacak zamanım kalmıyordu.

() Evet; maalesef!

() Hayır; kendime ayıracak ve bazı istediğim aktiviteleri yapacak boş zamanım oluyordu.

*Cevabınız “hayır” ise lütfen aşağıdaki soruları yanıtlayınız. Cevabınız “evet” ise anket bitmiştir, teşekkür ederiz.

III. Rekreasyon/Rekreatif Etkinlikler

Önemli: Rekreasyon/Rekreatif etkinlik bireyin boş zamanlarında, özgürce tercih ederek, gönüllü olarak katıldığı etkinlikler ve aktivitelerdir.

Üniversiteye hazırlandığınız dönemde.....

1.Okulunuzda, ders dışında (mezun iseniz okula devam ederken katıldığınız) en çok katıldığınız 2 rekreatif etkinliği (X) işaretleyiniz ve sadece seçtiğiniz etkinliğe haftada kaç saatinizi ayırdığınızı belirtiniz.

Etkinlik	(X)	Seçtiğiniz etkinliğe haftada kaç saatinizi ayırıyorsunuz?
Basketbol		
Voleybol		
Masa Tenisi		
Futbol		
Satranç		
Dans Çalışmaları		
Drama, tiyatro çalışmaları		
Fotoğrafçılık Çalışmaları		
Konferans ve Seminerler		
Edebiyat çalışmaları		
Müzik, enstrüman, orkestra, koro çalışmaları		
Okul dergi/gazete ve tanıtım afişlerinde görev alma		
Mesleki tanıtım günleri		
Üniversite gezileri		
Şiir dinletisi		
Huzur evi gezileri		
Engelli bireyleri ziyaret ve ilgili çalışmalar		
Diğer (Lütfen yazınız _____?)		

EK-4. (devam). Anket Formu

2. Okul, dershane, zorunlu ev işleri, yemek ve uyku dışında kalan boş zamanınızda en çok katıldığınız 2 rekreatif etkinliği (X) işaretleyiniz, sadece seçtiğiniz etkinliğe katıldığınız veri ve haftada kaç saatinizi ayırdığınızı belirtiniz.

Etkinlik	(X)	Seçtiğiniz Etkinliğe <u>katıldığınız z veri</u> yazınız	Seçtiğiniz etkinliğe <u>haftada kaç saatinizi</u> ayırıyorsunuz ?
Kitap okurum			
Gazete, dergi vb. güncel yayınları okurum			
Müzik dinlerim			
T.V seyredirim			
Sinema ve tiyatroya giderim			
Alışveriş merkezi, çarşı, pazar, fuar gibi yerlere giderim			
Spor yaparım			
Beceri gerektiren el işleri ve sanatla uğraşırım			
Spor yarışmalarını izlerim			
Sivil toplum örgütleri ve derneklerin faaliyetlerine katılırım			
Kafe, pastane gibi yerlere giderim			
Park, orman gibi açık hava alanlarında yürüyüşlere çıkarım			
Bir müzik aleti çalarım			
İnternette facebook/twitter/instagram gibi sosyal medya araçlarını kullanırım			
Bilgisayar oyunu oynarım			
Satranç gibi zeka oyunları oynarım			
Arkadaş/akraba ziyaretlerine giderim			
Sergi, müze ziyareti, şenlik gibi sosyo-kültürel faaliyetlere katılırım			
İddaa gibi şans oyunları oynarım			
Diğer (Lütfen yazınız _____?)			

3. Bu rekreatif etkinliklerde bulunmanın sizce en önemli 2 faydası nedir? (X) İşareti koyunuz.

Zamanı daha verimli kullanmayı sağlar	
Kötü alışkanlıklar edinmeyi engeller	
Kişisel beceri ve yeteneğin gelişmesini sağlar	
Yaratıcı gücü geliştirir	
İnsanı mutlu eder	
İnsanı sosyalleştirir ve yeni arkadaşlar edinmeyi sağlar	
Sağlıklı olmayı sağlar	
Yeni şeyler öğrenmeyi sağlar	
Ruhen ve bedenen canlılık kazandırır	
Çalışma ve akademik başarı ve verimi artırır	
Dinlenme olanağı sağlar	
Diğer (Lütfen yazınız _____?)	

4. Üniversite sınavına hazırlık sürecindeyken, katıldığınız boş zaman aktivitelerinin, başarıınıza etkisini değerlendirir misiniz? 1-5 puan arasında sadece bir rakam seçiniz. (X) İşareti koyunuz.

1	2	3	4	5
Başarımı <u><i>çok düşürdü.</i></u>	Başarımı <u><i>düşürdü.</i></u>	Başarımı ne <u><i>düşürdü</i></u> ne <u><i>artırdı.</i></u>	Başarımı <u><i>artırdı.</i></u>	Başarımı <u><i>çok artırdı.</i></u>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : BAŞKAN, Aytekin Hamdi
 Uyuşuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 01.11.1981 / Vernon-Fransa
 Medeni hali : Bekar
 Telefon : 05359488713
 e-mail : aytekinbaskan@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi-Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yönetim Bilimleri	2012
Lisans	Başkent Üniversitesi-Spor Bilimleri Bölümü	2010
Lise	Ordu Lisesi	1998

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015	Batman Üniversitesi-B.E.S.Y.O	Arş.Gör.

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Akgül, B. M., Karaman, M., Ayyıldız, T., Göral, Ş, Başkan, A. H. ve Ertüzün, E. (2014/7-9 Kasım). *Evaluation of Perceived Freedom in Leisure and Life Satisfaction of Individuals Attending Fitness 24 Center over Different Variables*. 13. Spor Bilimleri Kongresi, Konya, Türkiye.

Altıntaş, A., Başkan, H. A., Duru, P., Özbek, C., Köseoğlu, A. ve Aşçı, F. H. (2010/ 23-26 Haziran). *Personality characteristic of soccer referees*. 15th Annual Congress of the European College of Sport Science, Antalya.

- Başkan, A. H., Karaman, M. ve Karaküçük, S. (2015/7-9 Kasım). *Leisure Time Behavior in Different Cultures: "Armenian Sampling"*, 13. Spor Bilimleri Kongresi, Konya.
- Başkan, A. H., Karaman, M., Ayyıldız, T., Akgül, B. M. ve Karaküçük, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Lisans Yerleştirme Sınavına (LYS) Hazırlandıkları Dönemdeki Zaman Kullanımlarına Göre Yerleştirme Puanlarının Karşılaştırılması. *Journal of Recreation and Tourism Research (JRTR)*. 3(3).
- Başkan, A. H., Zorba, E., Bayrakdar, A. ve Göral, K. (2016). *Impact of the Population Density of Life*. Antropologist, Issue Acceptance Date 26.01.2016. Referance number; T-Anth-089-16.
- Başkan, A.H. ve Karaküçük, S. (2015). Farklı Kültürlerde Boş Zaman Davranışları. Kütahya: Sportif Bakış. *Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 10-22.
- Saka, M., Metin, S. ve Başkan, A.H. (2014/7-9 Kasım,). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Öğrencilerinin Beslenme Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi*. 13. Spor Bilimleri Kongresi, Konya.

GAZİ GELECEKTİR..